

PIETRYČIŲ LIETUVOS MOKSLEIVIŲ KULTŪROS POREIKIŲ ANALIZĖ IR ĮVERTINIMAS

TURINYS

IVADAS

- Pietryčių Lietuvos istorinis savitumas ir šiandieniniai jos ypatumai
- Pietryčių Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklų išskirtiniai bruožai
- Tyrimų tikslai
- Empirinio tyrimo imtis
 - Tyrimo objektas
 - Apklaustųjų moksleivių pasiskirstymas pagal mokyklų mokomąją kalbą ir tautybę
 - Apklaustųjų moksleivių pasiskirstymas pagal tautybę

I dalis. KIEKYBINIS MOKSLEIVIŲ KULTŪROS POREIKIŲ TYRIMAS

(Anketinės apklausos rezultatai)

- Moksleivių dalyvavimas kultūrinėje veikloje
 - Dalyvavimas neformaliojo švietimo būreliuose
 - Dalyvavimas dainų šventėje ir olimpiadose
 - Knygų skaitymas ir liaudies dainų mokėjimas
- Kultūrinių interesų tenkinimas
- Televizijos laidų žiūrėjimas ir kiti kultūrinės informacijos šaltiniai
- Moksleivių vertybiniai požiūriai
- Tėvynės samprata
- Moksleivių kultūrinis išprusimas

II dalis. KOKYBINIO TYRIMO REZULTATAI

- Išvados
- Rekomendacijos

I V A D A S

Projekto „Pietryčių Lietuvos moksleivių kultūros poreikių analizė ir įvertinimas“ vykdytojas yra nevyriausybinė, ne pelno kultūros organizacija – viešoji įstaiga Lietuvos kultūros politikos institutas

Projekto mokslinis vadovas - Lietuvos mokslų akademijos tikrasis narys,
habil. dr. prof. Arvydas Virgilijus Matulionis.

Projekto vykdymo laikas 2016 m. balandžio 1 d. – 2016 m. lapkričio 30 d.

Projekto vykdymo vieta – Vilniaus, Šalčininkų, Švenčionių rajonų mokyklos.

Projektą iš dalies rėmė Lietuvos kultūros taryba (5000 eurų). Privatūs rėmėjai – Vilniaus ir Šalčininkų rajonų įmonės: UAB „Konekesko Lietuva“, UAB „Linchema Novadan“, UAB „Ažuolų pynė“, UAB „Constra“, UAB „Šilputa“, UAB „Stengel LT“, UAB „Baltic Industrial Coating“, UAB „Silmeda“, UAB „Seltanas“, AB „Actas“, UAB „Troimeta“. Šios įmonės iš viso skyrė 2100 eurų. Už šias lėšas buvo nupirkta didelės kultūrinės vertės knygų. Jos buvo padovanotos gimnazijoms, kuriose buvo atliekami tyrimai.

Atliekant tyrimus, buvo naudojama Lietuvos kultūros politikos instituto materialinė bazė.

Didelė darbų dalis atlikta nemokamai.

Lietuvos kultūros politikos institutas dėkoja gimnazijų, kuriose buvo atliekami tyrimai, vadovams ir mokytojams, sudariusiems sąlygas atlikti moksleivių anketinę apklausą, sutikusiems atsakyti į projekto vykdytojų klausimus išsiaiškinant moksleivių kultūrinio ugdymo spragas ir pateikusiems vertingų siūlymų, ką reiktų daryti norint pagerinti moksleivių kultūrinį lavinimą:

Vilniaus r. Nemenčinės Konstanto Parčevskio gimnazijos direktoriaus pavaduotojai

Irenai Karpavičienei,

Vilniaus r. Nemenčinės Gedimino gimnazijos direktoriui Antanui Sakalauskui,

Vilniaus r. Maišiagalos Kunigo Juzefo Obrembskio gimnazijos direktoriaus pavaduotojai

Anai Mangevičienei,

Vilniaus r. Maišiagalos Lietuvos didžiojo kunigaikščio Algirdo gimnazijos direktoriaus pavaduotojai

Virginijai Giedraitytei,

Vilniaus r. Nemėžio Šv. Rapolo Kalinausko gimnazijos direktoriaus pavaduotojai

Jadvygai Pumpalavičienei,

Vilniaus r. Rudaminos Ferdinando Ruščico direktorei Žanetai Jankovskai,

Vilniaus r. Rudaminos „Ryto“ gimnazijos direktoriaus pavaduotojai Vilmai Gudinienei,

Vilniaus r. Juodšilių „Šilo“ direktoriaus pavaduotojai Jurgitai Mackevičiūtei,

Vilniaus r. Marijampolio Lukšienės gimnazijos direktoriaus pavaduotojui Astai Andrikonienei,

Vilniaus r. Paberžės „Verdenės“ gimnazijos direktorei Violetai Šukevičienei ir direktoriaus pavaduotojai Marijonai Prusakaitei,

Vilniaus r. Paberžės Šv. Stanislovo Kostkos direktorei Jolantai Driukienei,

Šalčininkų r. Jašiūnų „Aušros“ gimnazijos direktoriui Jonui Panavui,

Šalčininkų r. Jašiūnų Mykolo Balinskio gimnazijos direktoriui Juzef Jankovski

Šalčininkų r. „Santarvės“ gimnazijos direktorei Ingai Marciševkai,

Šalčininkų r. Jano Sniadeckio gimnazijos direktoriaus pavaduotojui Aleksandrui Žuk,

Šalčininkų r. Eišiškių gimnazijos direktoriaus pavaduotojoms Alicijai Jankevič ir Galinai Paškevič,

Šalčininkų r. Eišiškių Stanislovo Rapolionio gimnazijos direktorei Danutei Zuzo,

Švenčionių Mindaugo gimnazijos direktoriaus pavaduotojai Daivai Veronikai Gaidamavičienei,

Švenčionių Zigmo Žemaičio gimnazijos direktoriaus pavaduotojai Daivai Jasiulionienei,

Švenčionių r. Pabradės „Žeimenos“ gimnazijos direktorei Katažinai Maciusovič,

Švenčionių r. Pabradės „Ryto“ gimnazijos direktoriaus pavaduotojai Veslavai Verikienei.

Dėkojame minėtų gimnazijų moksleiviams, atsakiusiems į anketos klausimus.

Pietryčių Lietuvos istorinis savitumas ir šiandieniniai jos ypatumai

Moksleivių kultūros poreikių tyrimai buvo atliekami Pietryčių Lietuvos Vilniaus, Šalčininkų ir Švenčionių rajonų gimnazijose. Šis regionas išsiskiria iš kitų Lietuvos regionų gyventojų tautine sudėtimi, socialiniais ir ekonominiais netolygumais. Tai lemia gyventojų bendruomenės savitą gyvenimo būdą, žmonių santykius, pilietiškumo sampratą, bendradarbiavimą su kitais Lietuvos regionais ir net ryšius su kaimyninėmis šalimis.

Sudėtinga istorija lėmė, kad šiame krašte gyvena įvairių tautybių gyventojų: be lietuvių, daug lenkų, rusų, baltarusių ir kitų tautybių gyventojų. Jeigu Lietuvoje 2014 m. duomenimis gyveno 6,6 proc. lenkų, 5,8 proc. rusų, 1,2 proc. baltarusių, tai Vilniaus rajone lietuvių gyveno 32,5 proc., lenkų – 52,1 proc., rusų – 8 proc., baltarusių – 4,2 proc., Šalčininkų rajone lietuvių – 10,84 proc., lenkų – 77,8 proc., rusų – 5,4 proc., baltarusių – 3,04 proc. Dauguma Švenčionių rajono gyventojų sudaro lietuviai, tačiau ir šio rajono kai kuriose vietovėse, sakysim, Pabradėje didelę gyventojų dalį sudaro lenkai ir rusai. Nemaža šio regiono šeimų yra įvairiatautės: lenkų ir rusų, lietuvių ir lenkų, lietuvių ir rusų, kai kuriose šeimose tėvas ar motina yra baltarusių, ukrainiečių, totorių ar dar kitos tautybės. Šeimos nariai kalba ne viena kalba, ir jų vaikai savo tautybės aiškiai negali pasakyti. Gyventojai save priskiria tai tautinei bendrijai, kurios kalbą dažniau vartoja. Ta kalba nebūna gryna, neturi gyventojai ir tvirtesnių sąsajų su tos tautos, kuriai save priskiria, kultūra, neišsiskiria tautinėmis tradicijomis. Matome vis daugiau bendrų šio krašto įvairių tautybių gyventojų gyvenamosios broožų.

Pietryčių Lietuvos gyventojų skirstymas pagal tautybę didele dalimi darosi vis sąlygiškesnis ir todėl, kad gyventojų tautinė sudėtis sparčiai kinta. Mažėjant gyventojų visoje Lietuvoje, jų mažėja ir šiame regione, tačiau tas procesas nėra tolygus. Švenčionių ir Šalčininkų rajonuose tuštėja kaimai ir miesteliai. Vilniaus rajone nusipirkę žemės sklypus, statosi namus ir įsikuria vilniečiai ir iš kitų Lietuvos vietovių atvykę gyventojai. Šiame rajone, skirtingai nuo kaimyninių rajonų, gyventojų daugėja, ir jų jau yra per 100 tūkstančių, deklaravusių savo gyvenamąją vietą šame rajone. Iš tikrųjų gyventojų yra dar apie 20 tūkstančių daugiau. Nemaža tokių naujakurių nesiregistruoja gyvenantys šiame rajone arba registruojasi vienas iš šeimos narių, nes jų darbovietės Vilniuje, jie nori vaikus leisti į Vilniaus miesto darželius, o vyresnius vaikus – į sostinės mokyklas. Neretai ateiviai turi interesų įsikurti gražuose gamtos kampeliuose, nesiekia suartėti su vietos gyventojais ir nesirūpina bendrais vietos kaimų ar gyvenviečių reikalais.

Pietryčių Lietuvos ekonomika, socialinė sfera, kultūra gerokai atsilieka nuo kitų mūsų šalies regionų. Nedarbo lygis didesnis negu Lietuvos vidurkis, o darbo užmokestis, skaičiuojant vidutiškai darbuotojui, keliais procentais mažesnis negu vidutinis darbuotojo užmokestis Lietuvoje. Beje, Šalčininkų rajone mažiausias vidutinis darbo užmokestis iš visų Lietuvos rajonų. Daugelis gyventojų gyvena iš pašalpų. Ši regioną graužia ir socialinė degradacija: čia paplitęs girtavimas, buitiniai nusikaltimai, nemaža kontrabandos faktų. Šalčininkų rajone nusikalstamumas didesnis negu Lietuvos vidurkis. Gyventojai mažiau negu kitų priemiestinių rajonų, sakysim, Kauno ar Klaipėdos rajonų gyventojai, lankosi kultūros renginiuose.

Įvairi vietos gyventojų tautinė sudėtis, žemas ekonominio gyvenimo lygis, gyventojų socialinės problemos, didelis nedarbas ir kitos priežastys sudaro sąlygas Pietryčių Lietuvoje rusenti, o neretai ir karščiau įsižiebtį nesutarimams dėl šio krašto istorijos vertinimo, dėl lietuvių kalbos vartojimo, dėl mokyklų programų, dėl rajonų savivaldybių nutarimų, prieštaraujančių Lietuvos Respublikos įstatymams bei kitiems teisės aktams, ir dėl kitų klausimų. Galime apgailestauti, kad tokius nesutarimus ypač rinkimų kampanijų metu savanaudiškais interesais kursto kai kurie vietos politikai, daugiausia lenkų tautybės Lietuvos piliečiai palaikant ir kai kuriems kaimyninės Lenkijos politikams. Šio regiono gyventojai yra orientuojami į kaimyninės valstybės interesų sferą ir izoliuojami nuo visos Lietuvos. Priešiškumas Lietuvos valstybės integralumo interesams kurstomas per rajonų savivaldybes, seniūnijas, kultūros įstaigas – bibliotekas, kultūros namus (centrus), per vietos žiniasklaidą, įvairias visuomenines organizacijas ir net per Bažnyčią. Vietos politikai į įvairias akcijas nesivaržo įtraukti ir mokyklų. Neretai į jų rengiamus mitingus sostinėje autobusais atvežami ir moksleiviai. Tautinės atskirties ir priešiškumo kurstymas daro žalą šio regiono socialinei, ekonominei, kultūrinei raidai ir Lietuvos valstybės, Europos Sąjungos narės, prestižui.

**Pietryčių Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklų
išskirtiniai bruožai**

Tautiniai gyventojų skirtumai, šių rajonų socialinis ir ekonominis netolygumas lemia ir bendrojo ugdymo mokyklų padėtį. Atsižvelgiant į šias sąlygas, Pietryčių Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklas pirmiausia galima suskirstyti pagal keletą bruožų: pagal mokomąją kalbą, moksleivių krepšelio dydį, mokyklų pavaldumą, jų materialinę bazę, priklausančią nuo rajonų savivaldybių ekonominio ir socialinio pajėgumo, pagal kaimyninių šalių finansinę ir kitą materialinę paramą.

Vilniaus rajone yra 21 gimnazija, iš jų 6 lietuvių, 8 lenkų, 2 lietuvių ir lenkų, 3 lenkų ir rusų, 1 lietuvių, lenkų ir rusų. Be to, rajone yra 3 vidurinės mokyklos, iš jų 2 lenkų ir 1 rusų. Pagrindinių mokyklų rajone yra 12, iš jų 1 lietuvių, 11 lenkų. Pradinio ugdymo – 1 lietuvių, ir 1 lietuvių ir lenkų mokyklos ir 2 lenkų gimnazijų pradinio ugdymo skyriai.

Šalčininkų rajone yra 13 gimnazijų, iš jų 3 lietuvių, 8 lenkų, 1 rusų, 1 lietuvių ir rusų. Rajone yra 6 pagrindinės mokyklos, iš jų 1 lietuvių, 4 lenkų ir 1 rusų.

Švenčionių rajone yra 4 gimnazijos, iš jų 3 lietuvių ir 1 lenkų ir rusų. Rajone yra 2 progimnazijos, iš jų 1 lietuvių ir 1 rusų. Be to, rajone yra 1 lietuvių pagrindinė mokykla.

Švenčionių rajono bendrojo ugdymo mokyklos, kaip ir visoje Lietuvoje, yra pavaldžios rajono savivaldybei. Skiriasi Vilniaus ir Šalčininkų mokyklų pavaldumas. Šiuose rajonuose dauguma mokyklų, ne tik lenkiškų, bet ir rusiškų ir dalis lietuviškų yra pavaldžios rajonų savivaldybėms. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija administruoja šių rajonų lietuvių mokomąją kalbą 12 mokyklų, 6 jų filialus ir 3 vaikų darželius. Anksčiau dar daugiau šio regiono mokyklų ir vaikų darželių priklausė ministerijai. Tokia situacija susiklostė praėjus porai metų po Lietuvos valstybės nepriklausomybės atkūrimo. Priėmus 1990 m. Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo Kovo 11-osios aktą, ką tik sudarytai Lietuvos Respublikos Vyriausybei teko Šalčininkų ir Vilniaus rajonuose nušalinti savivaldybių valdžią ir įvesti tiesioginį valdymą užkertant kelią vietos politikų, palaikomų priešišku kaimyninių valstybių, užmačioms atplėšti šį regioną nuo visos Lietuvos.

Po dviejų metų šiuose rajonuose buvo surengti demokratiški savivaldybių tarybų rinkimai, ir LR Vyriausybė šių rajonų valdymą perdavė išrinktoms savivaldybių taryboms. Vis dėlto priešiškos nuostatos neišnyko. Rajonų tarybos nariai buvo daugiausia lenkų tautybės, todėl šių rajonų savivaldybės, nesilaikydamos tik nepriklausomybę atkūrusios valstybės įstatymų, nenorėjo perimti ir administruoti „ne savų“, tiksliau sakant, lietuviškų mokyklų ir darželių. Jos perėmė tik dalį lietuvių mokomąją kalbą mokyklų ir vaikų darželių. Perėmusios kai kurias lietuviškas mokyklas, jas ignoruodavo skirstydamos lėšas, kitus materialinius išteklius, vadovėlius ir kt. Įveikti šį priešišumą reikėjo laiko, o jo nebuvo – visi vaikai, nežiūrint jų tautybės, turėjo lankyti mokyklas. Švietimo ir mokslo ministerijai nieko kito neliko, kaip pasilikti jų administravimą savo žinioje..

Skiriasi ir regiono mokyklų finansavimas. Tautinių mažumų mokyklos gauna didesnius mokinio krepšelius sudarant ne lietuvių tautybės moksleiviams ne tik mokėti savo gimtąją kalbą, pažinti savo etnines šaknis, savo tautos kultūrą, istoriją, bet gerai išmokti valstybinę lietuvių kalbą, pažinti Lietuvos istoriją, jos kultūrą, lietuvių gyvenimo ypatumus, tradicijas, papročius ir kt. ir sėkmingai integruotis į Lietuvos valstybės gyvenimą.

Akivaizdu, kad mokyklų materialinei padėčiai ir jų veiklos rezultatams didelę reikšmę turi rajonų ekonominiai, socialiniai ir kiti skirtumai. Geresnėje padėtyje yra Vilniaus rajono savivaldybė, nes sparčiai didėja gyventojų skaičius, sostinės priemiestiniame rajone steigiami daug įmonių, savivaldybė gauna daugiau pajamų iš mokesčių, todėl randasi didelės galimybės skirti daugiau lėšų mokyklų pastatų renovacijai, remontui ir priežiūrai, stadionų įrengimui, naujausių mokymo priemonių įsigijimui, pagaliau daugiau lėšų galima skirti moksleivių kultūriniam lavinimui, jų pažintinėms kelionėms savo rajone, Lietuvoje ar išvykoms į užsienio šalis

Šiuo atžvilgiu blogesnėje padėtyje yra Švenčionių ir Šalčininkų savivaldybės, nes, mažėjant gyventojų, traukiasi savivaldybių biudžetai. Todėl regionui svarbūs yra geri Lietuvos ryšiai su kaimynėmis šalimis ir galimybės mokykloms bendradarbiauti su kaimyninių valstybių mokyklomis ir tautinių mažumų mokykloms gauti kaimyninių valstybių finansinės paramos.

Tyrimų tikslai

Tyrimų tikslas – išsiaiškinti, kokių kultūros vertybių turtingos Pietryčių Lietuvos mokyklos, koks moksleivių kultūrinio išprusimo lygis, kokie jų kultūros poreikiai, kokios moksleivių kultūrinio ugdymo gerinimo galimybės.

Pirmiausia buvo siekiama:

- išsiaiškinti, kiek moksleivių bendrojo ugdymo programoje skiriama dėmesio ir rūpesčio kultūriniam moksleivių lavinimui,

- nustatyti, kiek moksleivių dalyvauja ir kiek norėtų dalyvauti mokyklų meninio lavinimo ir kituose neformalaus švietimo būreliuose;

- ištirti, ar moksleiviai domisi profesionaliuoju menu, ar, gyvendami Vilniaus priemiestiniuose rajonuose, išnaudoja galimybę lankytis sostinės teatrų spektakliuose, filharmonijos (simfoninės muzikos) koncertuose, dailės parodose, muziejuose, didžiosiose bibliotekose.

- ištirti, ar moksleiviai susipažįsta su savo rajono istorija, kultūros ir istorijos paminklais, ar vyksta į pažintines keliones pažinti reikšmingiausius Lietuvos kultūros ir istorijos paminklus bei kitas paveldo vertybes.

Antra, buvo svarbu nustatyti, kokios sąlygos ir paskatos lemia moksleivių kultūrinį aktyvumą, t. y. siekta:

- išsiaiškinti, ar tėvai ir mokytojai ragina moksleivius pažinti savo rajono ir Lietuvos valstybės istoriją, kultūros paveldo vertybes, lankytis sostinės kultūros renginiuose, vykti į ekskursijas susipažinti su kitais Lietuvos regionais, be to, aiškintasi, iš kokių šaltinių moksleiviai sužino informaciją apie meno ir kultūros renginius sostinėje ir ar mokyklos pageidautų artimiau palaikyti ryšius su sostinės teatrais, dailės ir kiti muziejais, koncertinėmis organizacijomis ir norėtų, kad sostinės meno ir kultūros institucijos teiktų joms informaciją apie būsimus spektaklius, koncertus, parodas, galbūt galėtų vieną kitą spektaklį, koncertą skirti specialiai šiam regionui ir pakviesti tautinių mažumų mokyklų moksleivius, jų tėvus ir mokytojus dalyvauti juose;

- ištirti, ar mokyklos ir rajonų savivaldybės išgali sudaryti tinkamas sąlygas moksleivių kultūros poreikių ir kūrybinių gabumų ugdymui, t. y. moksleivių dalyvavimui mokyklų meninio lavinimosi ir kituose būreliuose, taip pat specialiosiose menų (muzikos, dailės, šokių ir kt.) mokyklose, sužinoti mokytojų pageidavimus dėl didesnio finansavimo skyrimo moksleivių kultūriniam lavinimui gerinti, ir autobusų, reikalingų moksleivių ekskursijoms rengti, skyrimo mokykloms.

Projekto aktualumą didino tai, kad buvo ieškoma atsakymo, ar rusų, baltarusių ir ypač lenkų tautybės moksleiviai nėra sąmoningai tėvų, mokytojų bei kaimyninių šalių informacijos priemonių nuteikiami apsiriboti tik savo tautinės kultūros pažinimu, ar jie nėra izoliuojami nuo visos Lietuvos meninio ir kultūrinio gyvenimo, nuo valstybės istorijos pažinimo.

Išsiaiškinus Pietryčių Lietuvos mokyklų moksleivių kultūrinio ugdymo spragas, numatyta pateikti pasiūlymų dėl moksleivių kultūrinio lavinimo gerinimo.

Empirinio tyrimo imtis

Tyrimo objektas

Projekte buvo numatyta atlikti moksleivių kultūros poreikių analizę ir juos įvertinti 18-je Vilniaus, Šalčininkų ir Švenčionių rajonų mokyklų, apklausiant 1000 vyresniųjų klasių moksleivių. Tyrimai atlikti 21-oje gimnazijoje ir apklausta daugiau moksleivių negu buvo numatyta – 1213 devintų, dešimtų vienuoliktų ir keliasdešimt dvyliktų klasių moksleivių. Tikslas aiškus: turint kuo daugiau moksleivių atsakymų, galima tiksliau nustatyti kultūros poreikių priklausomybę nuo mokomosios kalbos mokykloje, nuo moksleivio tautybės, jo amžiaus, lyties, nuo rajonų ekonominės ir socialinės padėties ir savivaldybių rūpesčio švietimo reikalais, nuo LR švietimo ir mokslo ministerijos dėmesio Pietryčių Lietuvos regiono mokykloms ir kt.

Atliktos dvi apklausos: kiekybinė moksleivių ir kokybinė mokytojų, moksleivių tėvų bei ekspertų apklausos

Vilniaus rajone tyrimai buvo atliekami 11 gimnazijų iš 21 rajone esančios gimnazijos.

Iš jų lietuvių mokomąja kalba:

Nemenčinės Gedimino gimnazijoje,

Maišiagalos Lietuvos didžiojo kunigaikščio Algirdo gimnazijoje,

Rudaminos „Ryto“ gimnazijoje,

Juodšilių „Šilo“ gimnazijoje,

Marijampolio Meilės Lukšienės gimnazijoje,

Paberžės „Verdenės“ gimnazijoje.

Lenkų mokomąja kalba:

Nemenčinės Konstanto Parčevskio gimnazijoje,

Maišiagalos Kunigo Juzefo Obrembskio gimnazijoje,

Paberžės Šv. Stanislovo Kostkos gimnazijoje.

Lietuvių ir lenkų mokomosiomis kalbomis:

Nemėžio Šv. Rapolo Kalinausko gimnazijoje,

Lenkų ir rusų mokomosiomis kalbomis:

Rudaminos Ferdinando Ruščico gimnazijoje.

Šalčininkų rajone tyrimai buvo atliekami 6 gimnazijose iš 13 rajono gimnazijų.

Lietuvių mokomąja kalba:

Eišiškių Stanislovo Rapolionio gimnazijoje,

Jašiūnų „Aušros“ gimnazijoje.

Lenkų mokomąja kalba:

Šalčininkų Jano Sniadeckio gimnazijoje,

Eišiškių gimnazijoje,

Jašiūnų Mykolo Balinskio gimnazijoje.

Rusų mokomąja kalba:

Šalčininkų „Santarvės“ gimnazijoje.

Švenčionių rajone tyrimai buvo atliekami visose 4 gimnazijose.

Švenčionių Zigmo Žemaičio gimnazijoje,

Švenčionėlių Mindaugo gimnazijoje,

Pabradės „Ryto“ gimnazijoje.

Lenkų ir rusų mokomosiomis kalbomis:

Pabradės „Žeimenos“ gimnazijoje.

Atliekant kiekybinę apklausą, moksleivių buvo prašoma atsakyti į 107 anketos klausimus. Anketa nevardinė. Moksleivių buvo prašoma nurodyti tik klasę, kurioje mokosi, amžių, tautybę, lytį.

Į anketos klausimus atsakė 19-os gimnazijų 1141 moksleiviai.

Dar 2 gimnazijoje – Vilniaus rajono Paberžės „Verdenės“ ir Šv. Stanislovo Kostkos gimnazijose – irgi atlikta aukštesnių klasių moksleivių anketinė apklausa: į anketos klausimus atsakė 73 devintų, dešimtų ir vienuoliktų klasių moksleiviai. Šiose gimnazijose atliekami šiek tiek platesni tyrimai turint tikslą pateikti specialiai šioms gimnazijoms skirtus moksleivių kultūrinio lavinimo gerinimo pasiūlymus, todėl šie duomenys netraukiami į bendrus tyrimų rezultatus.

Atliekant kokybinį tyrimą, padaryta 42 interviu su mokyklų direktoriais, jų pavaduotojais, mokytojais, tėvais, rajonų kultūros darbuotojais. Jų buvo prašoma atsakyti į iš esmės tuos pačius klausimus. Interviu jie pateikė reikšmingų minčių apie šio regiono švietimo padėtį, pasakė pageidavimų ir pasiūlymų, kokių reikia sąlygų, išteklių, kokia turėtų būti pedagogų kvalifikacija siekiant pagerinti moksleivių kultūrinį lavinimą. Be to, šios programos vykdytojai susitiko su LR Švietimo ir mokslo ministerijos specialistais, Ugdymo plėtotės centro vadovu ir specialistais, LR Vyriausybės Švietimo skyriaus vadovu, Vyriausybės atstove Vilniaus apskrįčiai.

Atliekant moksleivių kultūros poreikių tyrimus, naudojamosi ir statistikos duomenimis apie šio regiono mokyklų mokymo ir kultūrinio ugdymo padėtį, 2016 m. egzaminų rezultatų duomenimis ir kita viešai prieinama reikšminga medžiaga.

Apklaustųjų moksleivių pasiskirstymas pagal mokyklų mokomąją kalbą ir tautybę

Didžiausiam Vilniaus rajone buvo apklaustas 601 moksleivis (53 procentai nuo visų apklaustųjų), Švenčionių rajone 291 (25 procentai), Šalčininkų rajone 249 (22 procentai).

Apklaustųjų pasiskirstymą pagal mokyklas, mokomąją kalbą ir tautybę pateikiame 1 lentelėje.

1.lentelė **APKLAUSTŲ MOKSLEIVIŲ SKAIČIUS PAGAL MOKYKLAS (N=1141)**

	Mokomoji kalba/ Tautybė	Lietuvių	Lenkų	Rusų	Balta- rusių	Kita	Mišri	Nenu- rodė	Iš viso
Vilniaus r. Nemenčinės Konstanto Parčevskio gimnazija	Lenkų	9	86	2			6		103
	Rusų	9%	83%	2%			6%		100%
Vilniaus r. Rudaminos Ferdinando Ruščico gimnazija	Lenkų	4	45	4	2		5	1	61
		7%	74%	7%	3%		8%	1%	100%
	Rusų	2	1	1			1		5
	Iš viso	5	46	5	2		6	1	66
		9%	70%	8%	3%		9%	1%	100%

Vilniaus r. Rudaminos „Ryto“ gimnazija	Lietuvių	27	11	1	1		1	1	42
		65%	26%	2%	2%		2%	2%	100%
Vilniaus r. Juodšilių „Šilo“ gimnazija	Lietuvių	32	7	4			6	1	50
		64%	14%	8%			12%	2%	100%
Šalčininkų r. Jašiūnų „Aušros“ gimnazija	Lietuvių	7	10	2	1	1	1		22*
		32%	45,5%	9%	4,5%	4,5	4,5		100%
Šalčininkų r. Jašiūnų Mykolo Balinskio gimnazija	Lenkų	2	31				1		34
		6%	91%				3%		100%
Vilniaus r. Marijampolio Meilės Lukšienės gimnazija	Lietuvių	13	17	2	1		6		39
		33%	44%	5%	3%		15%		100%
Šalčininkų r. Eišiškių	Lenkų	10	48				4		62
		16%	77%				7%		100%
Šalčininkų r. Eišiškių Stanislovo Rapolionio gimnazija	Lietuvių	17	21	1		1	1		41
		42%	52%	2%		2%	2%		100%
Šalčininkų „Santarvės“ gimnazija	Rusų	10	12	8		1			31
		32%	39%	26%		3%			100%
Šalčininkų Jano Sniadeckio gimnazija	Lenkų	2	54	2				1	59
		3%	92%	3				2%	100%
Vilniaus r. Nemenčinės Gedimino gimnazija	Lietuvių	56	19	2		5	7	1	90
		62%	21%	2%		6%	8%	1%	100%
Švenčionių r. Švenčionėlių Mindaugo gimnazija	Lietuvių	61	3				1		65
		94%	5%				1%		100%
Švenčionių Zigmo Žemaičio gimnazija	Lietuvių	46	17	5	3	1	7	1	80
		58%	21%	6%	4%	1%	9%	1%	100%
Švenčionių r. Pabradės „Žeimenos“ gimnazija	Lenkų	9	23				1		33
		27%	70%				3%		100%
	Rusų	9	15	12	1			1	38
		24%	39%	31%	3%			3%	100%
	Iš viso	18	38	12	1		1	1	71
		26%	54%	17%	1%		1%	1%	100%
Švenčionių r. Pabradės „Ryto“ gimnazija	Lietuvių	63	1	6			5		75
		84%	1%	8%			7%		100%
Vilniaus r. Maišiagalos Kunigo Juzefo Obrembskio gimnazija	Lenkų	2	32					1	35
		6%	91%					3%	100%
Vilniaus r. Maišiagalos LDK Algirdo gimnazija	Lietuvių	34	12	2				1	49
		69%	25%	4%				2%	100%
Vilniaus r. Nemėžio Šv. Rapolo Kalinausko gimnazija	Lietuvių	28	29	3	1	2	5		68
		41%	42%	4%	1%	3%	7%		100%

	Lenkų	3 5%	52 89%	2 3%			2 3%		59 100%
	Iš viso	31 24%	81 64%	5 4%	1 1%	2 2%	7 5%		127 100%

Nežiūrint mokomosios kalbos, visose gimnazijose mokosi įvairių tautybių moksleivių. Skiriasi tik jų skaičius. Lietuvių kalba mokomosiose mokyklose iš visų apklaustųjų lietuvių tautybės moksleiviai didelę daugumą sudarė Švenčionių r. Švenčionėlių Mindaugo gimnazijoje – 94 %, Pabradės „Ryto“ gimnazijoje – 84 %, Vilniaus r. Maišiagalos Lietuvos didžiojo kunigaikščio Algirdo gimnazijoje – 69 %; Rudaminos „Ryto“ gimnazijoje – 65 %, Juodšilių „Šilo“ – 64 %, Nemenčinės Gedimino gimnazijoje – 62 %, Švenčionių Zigmo Žemaičio gimnazijoje – 58 %. Tačiau buvo ir tokių lietuvių kalba mokomųjų mokyklų, kur lietuvių tautybės moksleiviai tesudarė tik trečdalį apklaustųjų. Tai Šalčininkų r. Jašiūnų „Aušros“ ir Vilniaus r. Marijampolio Meilės Lukšienės gimnazijose. Šalčininkų r. Jašiūnuose esančioje lietuvių mokomosios kalbos „Aušros“ gimnazijoje lietuvių mokosi mažiau negu toje pat gyvenvietėje esančioje lenkų kalba mokomojoje Mykolo Balinskio gimnazijoje. Vilniaus r. Marijampolyje yra tik viena Meilės Lukšienės gimnazija, ir joje mokosi ne tik lietuvių tautybės, bet ir lenkų tautybės moksleivių (iš visų apklaustųjų jų – 44 %), ir rusų bei kitų tautybių moksleivių (iš visų apklaustųjų jų – 15 %).

Lenkų kalba mokomosios mokyklos tautiniu požiūriu yra labiau homogeniškos: Šalčininkų Jano Sniadeckio gimnazijoje lenkų tautybės moksleivių mokosi 92 procentai iš visų apklaustųjų), Vilniaus r. Maišiagalos Kunigo Juzefo Obrembskio gimnazijoje – 91 procentai iš apklaustųjų. Net mišriose lenkų ir rusų mokomųjų kalbų Nemenčinės Konstanto Parčevskio gimnazijoje lenkų tautybės moksleiviai sudarė 83 procentus iš apklaustųjų, o Vilniaus r. Rudaminos Ferdinando Ruščico gimnazijoje – 74 procentus apklaustųjų. Iš lietuvių kalba mokomosios Šalčininkų r. Eišiškių Stanislovo Rapalionio gimnazijos apklaustų moksleivių daugiau pusė (52 %) buvo lenkų tautybės. Rusų kalba mokomojoje Šalčininkų „Santarvės“ gimnazijoje iš apklaustųjų lenkų tautybės moksleivių buvo 39 procentai, t. y. daugiau nei gimnazijoje besimokančių apklaustų rusų tautybės moksleivių (jų buvo 26 %), o lietuvių tautybės – 32 %).

Į anketos klausimus iš visų apklaustųjų atsakė 309 devintos klasės, 371 dešimtos, 396 vienuoliktos klasės moksleiviai. Programoje nebuvo numatyta apklausti dvyliktos klasės moksleivių, nes nenorėta trukdyti jiems rengtis abiturų egzaminams. Vis dėlto susiklosčius palankioms aplinkybėms, sutikus gimnazijų vadovams ir patiems gimnazistams, 65 dvyliktos klasės moksleivių atsakė į anketos klausimus.

Apklaustas 551 moksleivis-vaikinas (48 % visų apklaustųjų) ir 590 moksleivių-merginų (52 %).

Keturiolikmečių buvo 20 (2 %), penkiolikmečių – 244 (21 %), šešiolikmečių – 402 (35 %), septyniolikmečių – 372 (33 %), aštuoniolikmečių – 94 (8 %) ir devyniolikmečių – 9 (1 %).

Apklaustųjų moksleivių pasiskirstymas pagal tautybę

Pietryčių Lietuvoje daug šeimų, kai moksleivio motina ir tėvas yra skirtingos tautybės. Tokiose šeimose ir namuose vartojama ne viena kalba (žr. 2 lentelę).

2 lentelė. **TAUTYBĖ**(procentai, N=1141)

	Moksleivio		Tėvo		Motinos	
	Skaičius	Procentas	Skaičius	Procentas	Skaičius	Procentas
Lietuvių	448	39	335	29	313	27
Lenkų	546	48	524	46	553	49
Rusų	59	5	155	14	165	15
Baltarusių	10	1	62	5	56	4,9
Kita	11	1	17	2	16	1
Mišri	50	5	33	3	37	3

Nenurodė	9	1	15	1	1	0,1
----------	---	---	----	---	---	-----

Esąs iš homogeninių lietuvių šeimų nurodė kas penktas apklaustasis (19 procentų), iš homogeninių lenkų šeimų – trečdalis (32,4 procento), iš homogeninių rusų šeimų - tik 4 procentai, o iš homogeninių baltarusių šeimų – tik trys moksleiviai (0,3 procentai). Net 44,3 procento apklaustųjų nurodė, kad tautiniu požiūriu jie yra iš mišrių šeimų,

Daugiau kaip šimtui apklaustų moksleivių kilo sunkumų nurodant savo tautybę. Moksleiviai iš mišrių šeimų dažniausiai tapatinosi arba su motinos, arba su tėvo tautybe. Tačiau nemaža apklaustų moksleivių, ypač kai motina ir tėvas yra rusų ir baltarusių tautybės, nurodė savo tautybę, skirtinga nei yra jų motina ar tėvas. Jie dažnai nurodė esantys tos tautybės, kokia yra gimnazijos, kurioje jie mokosi, mokomoji kalba, t. y. teigė esą lietuvių ar lenkų tautybės. Kelios dešimtys apklaustų moksleivių tapatinosi su keliomis tautybėmis, o keletas apklaustųjų neatsakė į šį klausimą. Du moksleiviai teigė, kad jie yra be tautybės.

Apklaustų moksleivių charakteristiką papildė ir atsakymai į klausimą „Kokia kalba kalbama šeimoje“. 22 procentai apklaustųjų nurodė, kad šeimoje kalbama lietuviškai, 23 procentai – lenkiškai, 15 procentų - rusiškai, 0,4 procento – baltarusiškai, o tik 0,1 procento – kita kalba. Beveik 4 iš 10 moksleivių šeimoje kalba keliomis kalbomis: iš jų 12 procentų - lenkiškai ir rusiškai; kas devintas (11 procentų) – lenkiškai, rusiškai ir lietuviškai; taip pat kas devintas – lietuviškai ir rusiškai; 3 procentai – lietuviškai ir lenkiškai. Dar keli procentai nurodė dar kitokių kalbų derinių, o keletas apklaustųjų teigė, kad, be jau minėtų kalbų, namuose kalba ir angliškai. Tai pastebėję apklausos atlikėjai suabejojo atsakymų teisingumu, tačiau moksleiviai noriai paaiškino, kad šeimoje yra grįžusių iš užsienio šalių ir dar nemokančių vietinių kalbų, todėl su jais kalbama angliškai.

Vertinant moksleivių atsakymus, galima nustatyti, kiek įvairių tautybių moksleivių apklausta kiekviename rajone, kuriose buvo atliekami tyrimai (žr.3 lentelę).

3 lentelė. ĮVAIRIŲ TAUTYBIŲ APKLAUSTŲJŲ MOKSLEIVIŲ SKAIČIUS PAGAL RAJONUS (procentai, N=1141)

	Lietuviai	Lenkai	Rusai	Baltarusiai	Kiti	Mišri	Be tautybės
Vilniaus rajone	210	311	23	5	7	39	2
	34,9%	51,7%	3,8%	0,8%	1,2	6,5%	0,3%
	47,1%	57,0%	39,0%			65,0%	
	18,4%	27,3%	2,0%			3,4%	
Švenčionių rajone	188	59	23	4	1	14	0
	64,6%	20,3%	7,9%	1,4%	0,3%	4,8%	0,0%
	42,2%	10,8%	39,0%			23,3%	
	16,5%	5,2%	2,0%			1,2%	
Šalčininkų rajone	48	176	13	1	3	7	0
	19,3%	70,7%	5,2%	0,4%	1,2%	2,8%	0,0%
	10,8%	32,2%	22,0%			11,7%	
	4,2%	15,4%	1,1%			0,6%	
Iš viso Skaičius % rajono % nuo tautybės % nuo visol	446	546	59	10	11	60	2
	39,1%	47,9%	5,2%	0,9%	1,0%	5,3%	0,2%
	100,0%	100,0%	100,0%			100%	

Lietuvių tautybės moksleiviai tik Švenčionių rajone sudarė apklaustųjų daugumą, o Vilniaus ir Šalčininkų rajonuose dominavo lenkai. Moksleivių iš mišrių šeimų daugiausia buvo apklausta Vilniaus rajone. Kitų tautybių moksleivių tarp visų apklaustųjų buvo per maža, kad galima būtų ieškoti ryšio tarp tautybės ir kokių nors gyvenamojo rajono ypatybių.

MOKSLEIVIŲ DALYVAVIMAS KULTŪRINĖJE VEIKLOJE

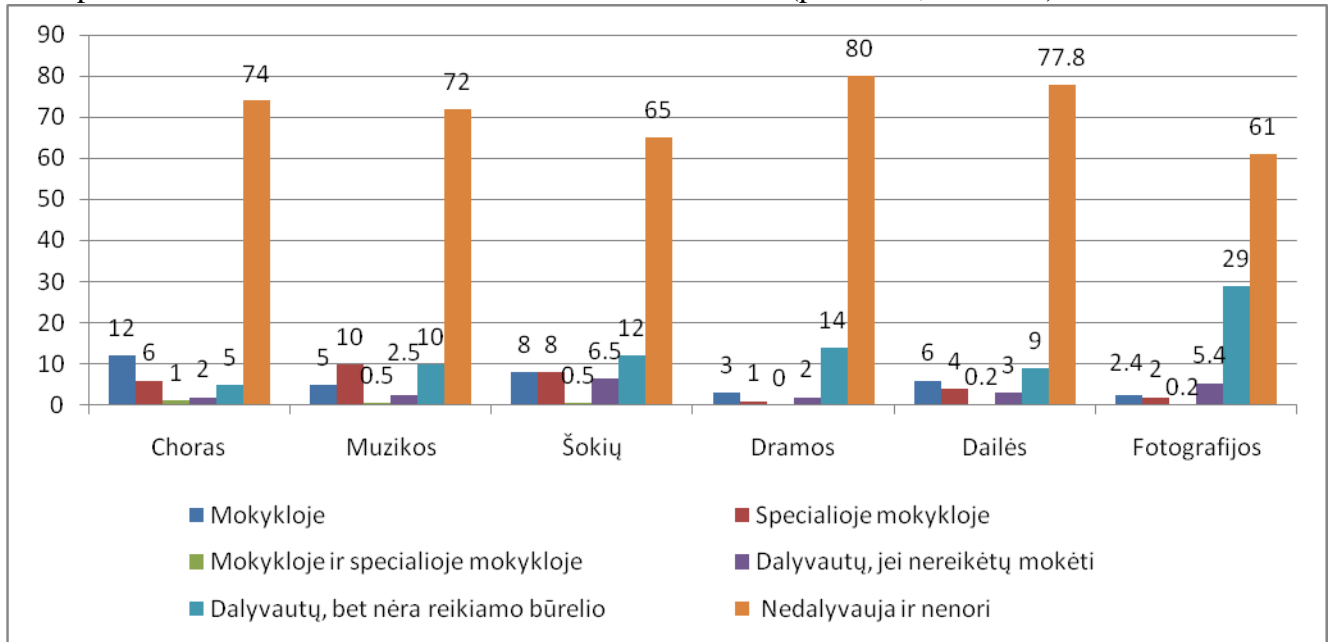
Dalyvavimas neformaliojo švietimo būreliuose

Visose mokyklose plėtojamas moksleivių neformalusis švietimas. Tai yra populiariausia moksleivių dalyvavimo kultūrinėje veikloje forma. Todėl anketinėje apklausoje norėta nustatyti, kiek moksleivių dalyvauja neformaliojo švietimo būreliuose, kokie būreliai yra labiausiai moksleivių mėgstami. Svarbu buvo sužinoti, kokių būrelių moksleiviai pasigenda ir juose dalyvautų, jeigu jų būtų mokykloje. Aiškintasi ir kitos priežastys, kliudančios jiems dalyvauti neformaliojo švietimo užsiėmimuose. Ieškota atsakymo, kodėl daugelis moksleivių nedalyvauja neformaliojo švietimo būreliuose ir nenori juose dalyvauti.

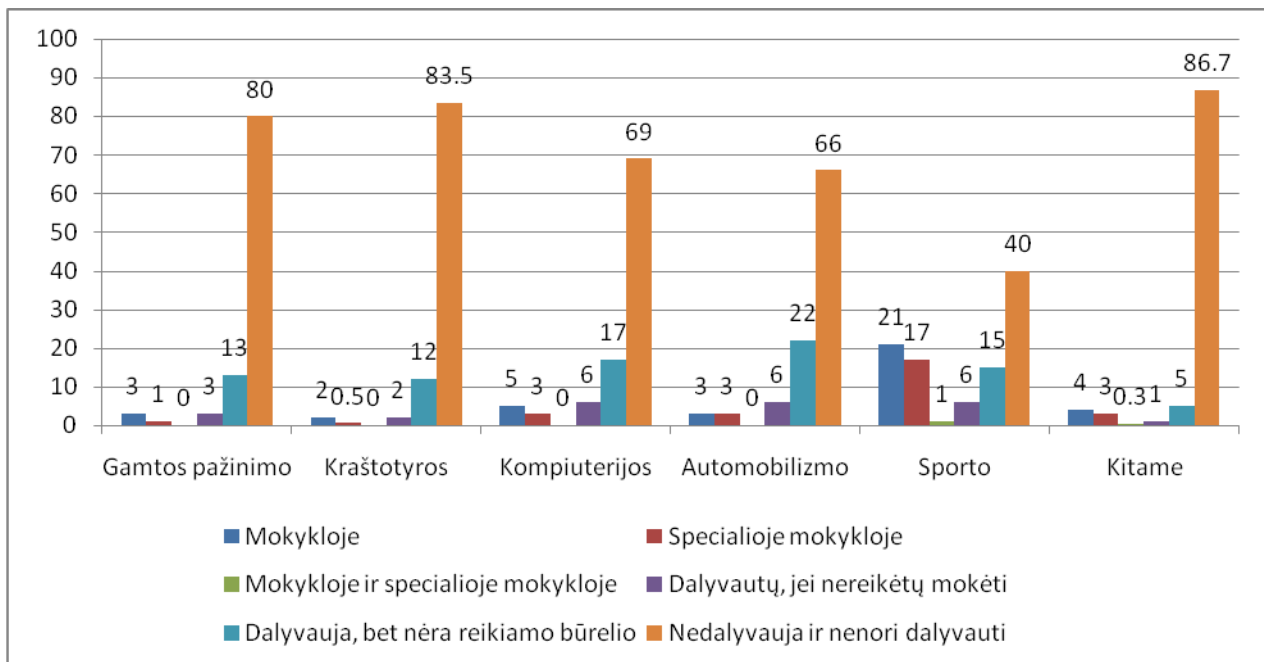
Anketoje moksleivių klausama: „Kokiame būrelyje dalyvauja?“, išvardijama 11 būrelių pavadinimų ir prašoma nurodyti kurį nors galimą atsakymą: dalyvauja mokyklos būrelyje, dalyvauja menų ar kitos specialiosios mokyklos būreliuose, dalyvautų, jei nereikėtų mokėti, dalyvautų, bet mokykloje nėra reikiamo būrelio. Paskutinis galimas atsakymas – nedalyvauja ir nenori dalyvauti. Vienas klausimas paliktas atviras: moksleiviai galėjo nurodyti, kokiame kitame būrelyje, nepamirėtame anketoje, norėtų dalyvauti.

Atsakymai pateikiami 1.1.1 ir 1.1.2 paveiksluose:

1.1.1 paveikslas. **KOKIAME BŪRELYJE DALYVAUJA?** (procentai, N=1141)

1.1.2 paveikslas. **KOKIAME BŪRELYJE DALYVAUJA?** (procentai, N=1141)

Iš atsakymų matome, kad dalyvaujančių kokioje nors kultūrinėje veikloje moksleivių skaičius yra menkas. Tik sportuojančių procentas yra kiek didesnis – beveik 4 iš 10 apklaustųjų. Beveik kas penktas apklaustasis dainuoja chore, o kraštotyryninkų tėra tik 2,5 procento. Net 83,5 procento moksleivių pareiškė, kad kraštotyryninkais nesą ir nenori jais būti. Net beveik 3 iš 10 apklaustųjų nurodė, kad norėtų dalyvauti fotografijos būrelyje, bet tokio būrelio nėra. Daugiau kaip penktadalis skundžiasi, kad nėra automobilininkų būrelio, o šeštadalis - kad nėra kompiuterijos būrelio. 5-6,5 procento moksleivių teigia, kad dalyvautų šokių, kompiuterijos, automobilizmo, sporto, fotografijos būreliuose, jei nereikėtų už jį mokėti.

Visose gimnazijose daugiausia moksleivių dalyvauja kuriame kurios nors meno būrelyje ar kolektyve (chore, ansamblyje) arba sportuoja. Suprantama, kad mokyklos menų ir sporto būrelius labiausiai palaiko, nes jų dalyviai – muzikantai, šokėjai parengia programėles įvairioms šventėms, o sportininkai atstovauja mokyklai sporto varžybose. Kitų moksleivių pasirinkimas labai įvairus. Žinoma, tai labiausiai priklauso nuo to, kokie būreliai veikia mokykloje. Skirtumai yra dideli. Štai lenkų ir rusų gimnazijoje, be meno būrelių ir kolektyvų (choro, teatro, šokių, keramikos), be sporto būrelių (krepšinio, futbolo, šachmatų, kvadrato, bokso), veikia šie būreliai: darbščiosios rankos, linksmieji žaidimai, smalsučiai, gudrioji pelėda, rašau be klaidų, linksmoji matematika, įveikime kartu, keliuokim, legendos, medžio meistrai, tinklapių kūrimas, socialinių įgūdžių formavimas, karjeros planavimas. Šioje gimnazijoje neformaliajame švietime dalyvauja dauguma auklėtinių. Kai kurie moksleiviai dalyvauja ne viename o dviejuose ar trijuose būreliuose.

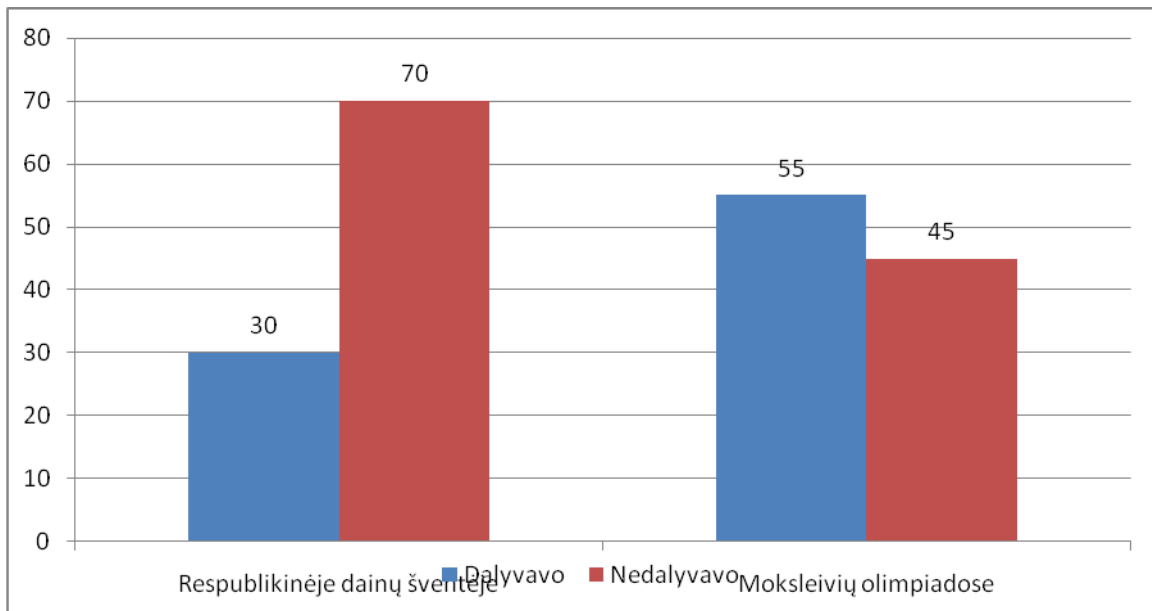
Kitoje panašų moksleivių skaičių turinčioje gimnazijoje veikia tik šeši būreliai: keturi meno ir po vieną sporto ir technikos. Mokyklos vadovai pripažįsta, kad vaikų pageidavimai yra įvairesni. Tačiau mokykla negali tenkinti jų poreikių, nes mokinio krepšelyje skiriama per maža lėšų neformaliajam švietimui. Įkūrus daugiau būrelių, nebūtų iš ko mokėti atlyginimų būrelių vadovams, gimnazija neturi tinkamos materialinės bazės retesnei moksleivių kūrybinei veiklai.

Ieškodami atsakymo, kodėl daugelis moksleivių nedalyvauja ir nenori dalyvauti nė viename būrelyje, prietume prie išvados, kad tokios nuostatos priežastis yra moksleivių abejingumas kultūrai ir nesirūpinimas savo visapusišku išprusimu. Be to, ir mokyklose nėra tvirtos nuostatos, kad kiekvienas moksleivis privalo dalyvauti bent viename neformaliojo švietimo būrelyje.

Dalyvavimas dainų šventėse ir olimpiadose

Anketoje buvo prašoma atsakyti, ar moksleiviai yra dalyvavę dainų šventėje ir moksleivių fizikos, matematikos, chemijos, biologijos ar kitose olimpiadose olimpiadoje (žr. 1.3 paveikslą).

1.3 paveikslas. **DALYVAVIMAS** N=1141)

Net 3 iš 10 atsakė, kad dalyvavo dainų šventėje. Dalis taip atsakiusių, matyt, turėjo galvoje ne tik respublikinę, bet ir rajonines ar mokyklines šventes.

Dalyvavusieji šiose šventėse į užduotą klausimą atsakinėjo noriai. Iš jų gyvos reakcijos apklausos metu ir ypač iš pokalbių su jais aiškėjo, kad dainų švenčių dalyviai mokykloje jaučiasi esą kažkokie išskirtiniai. Jie gerai prisimena šventės įspūdžius ir noriai draugams papasakoja savo išgyvenimus. Jiems tų malonių prisiminimų netemdo ir tai, kad tomis dienomis teko nakvoti ne lovose, bet ant čiužinių, patiestų ant grindų, kad maistas ne visada būdavo skaniausias ir gal nesotus, kad pavargdavo ilgose repeticijose. Visų tų sunkumai ir nepatogumai, rodos, nebuvo. Moksleiviams liko neišdildomi įspūdžiais, kaip kopė į Vilniaus pilies bokštą arba po sunkių repeticijų, vėlyvais vakarais, dažnai ir sutemus, kartu savo vadovais mokytojais užkopė į Kryžių kalną, žvelgė į nakties žiburiais šviečiantį Vilnių, Lietuvos sostinę. Bent paskutinių dainų švenčių repertuare buvo įterpta nemaža šūkių apie meilę savo gimtinei, meilę Lietuvai. Moksleiviai – dainų švenčių dalyviai – tuos žodžius skanduoja nuoširdžiai ir giliai įsijausdami į jų prasmę. Atvykę iš visų Lietuvos miestų, miestelių ir kaimų, iš visų Lietuvos regionų – Aukštaitijos, Žemaitijos, Dzūkijos, Suvalkijos, Pajūrio ir Pietryčių Lietuvos – visi jie savi, jie visi kartu išgyveno vienybės, bendrystės ir pasididžiavimo savo šalimi jausmus..

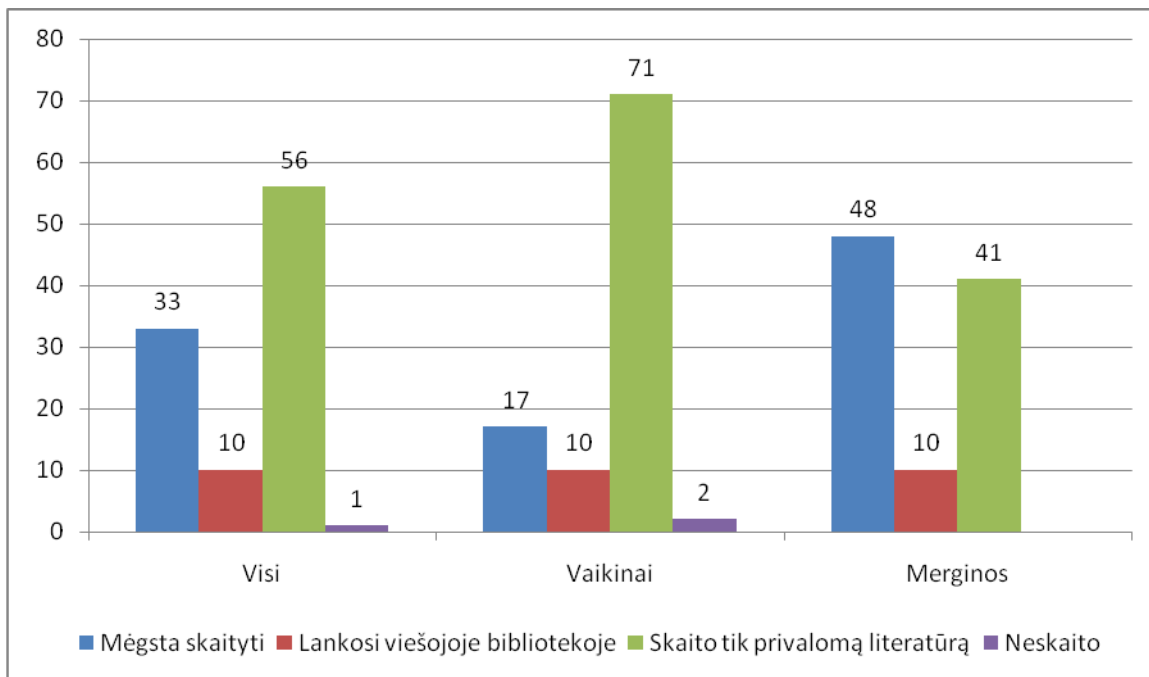
Mokyklos stengiasi, kad kuo daugiau moksleivių dalyvautų dainų šventėse, nes tai rodo gerą jų veiklą.

Net 55 procentai apklaustųjų nurodė, kad dalyvavo moksleivių fizikos, matematikos, chemijos, biologijos ar kitose olimpiadose (žr. 1.3 paveikslą). Reikėtų pastebėti, kad olimpiadose dalyvauja ir prasčiau besimokantys mokiniai

Knygų skaitymas ir liaudies dainų mokėjimas

Tyrimo duomenys rodo nerimą keliančią tendenciją: moksleiviai mažai skaito knygų. Anketoje buvo nurodyti trys galimi atsakymai į šį klausimą: „Mėgstu skaityti knygas“, „Lankausi viešojoje bibliotekoje“, „Skaitau tik privalomąją literatūrą“ (žr. 1.4 paveikslą).

1.4 paveikslas. **KNYGŲ SKAITYMAS** (procentai, N=1141, vaikinių N=550, merginų N=591)

Beveik 6 iš 10 apklaustųjų nurodė, kad skaito tik privalomąją literatūrą, o 1 procentas papildė atsakymą į klausimą apie skaitymą dar vienu variantu: neskaitau apskritai. Tiek 10 procentų vaikinių, tiek 10 procentų merginų lankosi viešojoje bibliotekoje. Tiesa, neigiamas požiūris į skaitymą labiau būdingas vaikiniams: iš jų 71 procentas skaito tik privalomąją literatūrą, o merginos – 41 procentas.

Norint įsitikinti atsakymų apie skaitymą teisingumu, anketoje buvo trys klausimai apie mėgstamus rašytojus, kaip antai „Kas Jūsų mėgstamiausias rašytojas?“, „Jei esate ne lietuvis, kuris lietuvių rašytojas Jums labiausiai patinka?“, „Jei esate lietuvis, kuris lenkų, rusų ir baltarusių rašytojas Jums labiausiai patinka?“

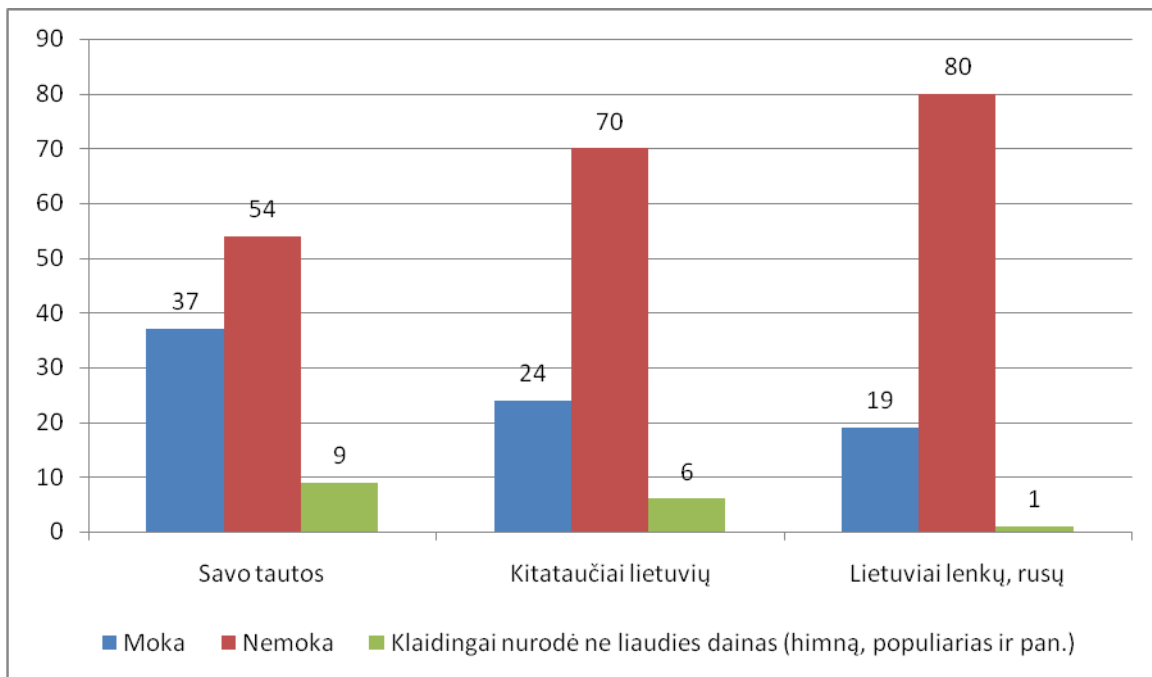
Mėgstamiausio rašytojo negalėjo nurodyti 30 procentai apklaustųjų. Vienas procentas klydo; savo mėgstamiausiu rašytoju nurodė politiką, dailininką, muzikantą.

Beveik pusė (49 procentai) apklaustų lenkų, rusų, baltarusių tautybės moksleivių nurodė labiausiai jiems patinkančių lietuvių rašytojų, ir ne tik klasikų (J. Biliūną, Žemaitę ir kt.), bet paminėjo vieną kitą šiuolaikinį rašytoją. 3 procentai kitataučių klydo: nurodė ne lietuvių rašytojus. Lietuvių tautybės moksleiviai dar mažiau žino lenkų ir rusų rašytojų, jų tik 37 procentai. Dar 2 procentai nurodė klaidingai. Baltarusių rašytojų nė vienas nenurodė. Reikia pastebėti, kad dauguma atsakiusių į šiuos klausimus atsitiktinai minėjo tuo metu į galvą atėjusių rašytojų pavardes. Beveik neminimi net privalomosios literatūros autoriai.

Tai, kad daugiau kaip pusė ne lietuvių tautybės moksleivių negalėjo nurodyti nė vieno lietuvių rašytojo, o iš apklaustų lietuvių tautybės moksleivių tik mažiau negu 4 iš 10 nurodė lenkų ar rusų rašytojų, akivaizdžiai rodo, kad literatūra daugumai jų yra svetima.

Anketoje panašūs klausimai buvo užduoti ir apie liaudies dainų mokėjimą. Konkrečiai kalbant, buvo klausiama „Ar mokate savo liaudies dainų?“, „Jei esate ne lietuvis, ar mokate lietuvių liaudies dainų?“, „Jei esate lietuvis, ar mokate lenkų, rusų, baltarusių liaudies dainų?“ (žr. 1.5 paveikslą

1.5 paveikslas. **LIAUDIES DAINŲ MOKĖJIMAS** (procentai).

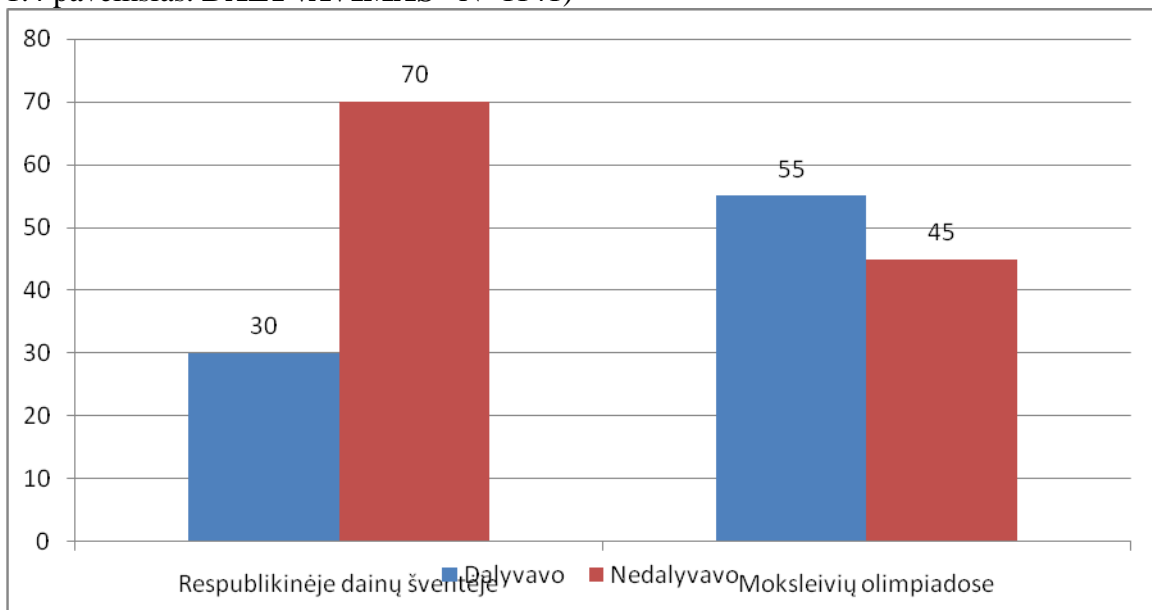

Mokantis savo tautos liaudies dainų nurodė 37 procentai apklaustųjų. Kas ketvirtas apklaustas lenkų, rusų ir baltarusių tautybės moksleivis teigė mokantis lietuvių liaudies dainų, o kas penktas lietuvis – lenkų, rusų liaudies dainų. Būtina priminti, kad dalis tiek lietuvių, tiek lenkų, rusų ar baltarusių tautybės moksleivių yra iš mišrių šeimų, kuriose kalbama įvairiomis kalbomis, neretai trimis – lenkų, rusų ir lietuvių – kalbomis, todėl yra natūralu mokėti tiek tėvo, tiek motinos tautinių dainų.

DALYVAVIMAS DAINŲ ŠVENTĖSE IR OLIMPIADOSE. KNYGŲ SKAITYMAS IR LAUDIES DAINŲ MOKĖJIMAS

Anketoje buvo prašoma atsakyti, ar moksleiviai yra dalyvavę dainų šventėje ir moksleivių fizikos, matematikos, chemijos, biologijos ar kitose olimpiadose (žr. 1.3 paveikslą).

1.4 paveikslas. **DALYVAVIMAS** (N=1141)

Net 3 iš 10 atsakė, kad dalyvavo dainų šventėje. Dalis atsakiusiųjų, matyt, turėjo galvoje ne tik respublikinę, bet ir rajonines ar mokyklines šventes.

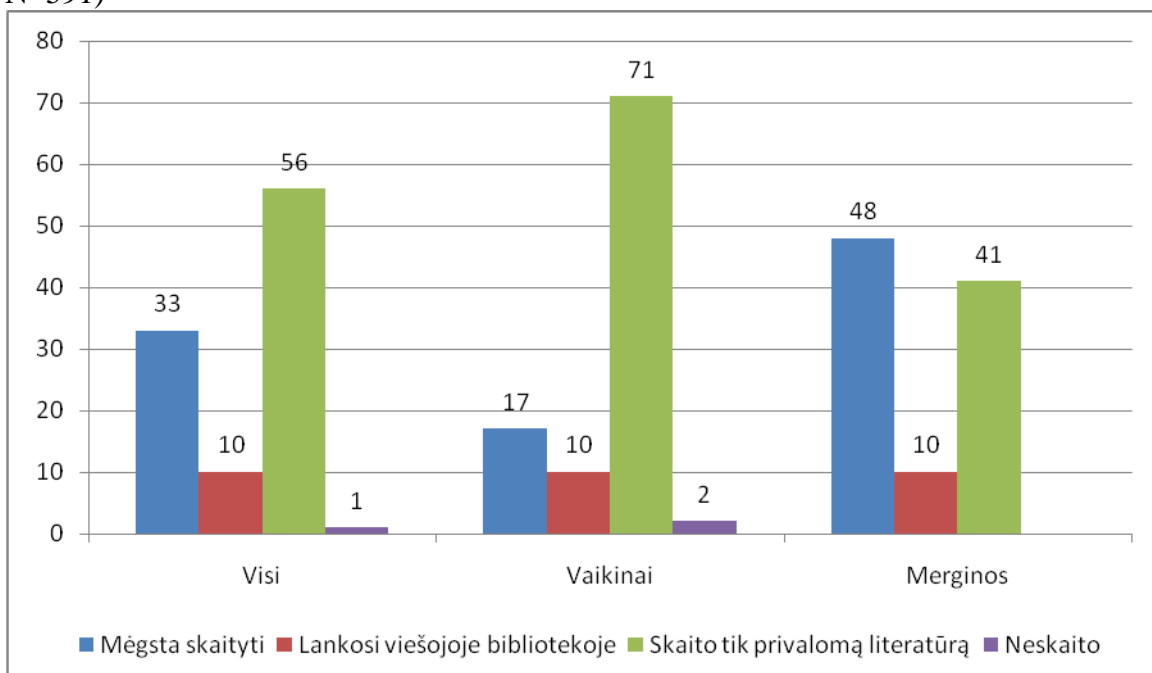
Dalyvavusieji šiose šventėse į užduotą klausimą atsakinėjo noriai. Iš jų gyvos reakcijos apklausos metu aiškėjo, kad dainų švenčių dalyviai mokykloje jaučiasi esą kažkokie išskirtiniai. Jie gerai prisimena šventės įspūdžius ir noriai draugams papasakoja savo išgyvenimus.

Stebina, kad net 55 procentai apklaustųjų nurodė, jog dalyvavo moksleivių fizikos, matematikos, chemijos, biologijos ar kitose olimpiadose (žr. 1.3 paveikslą).

Reikėtų pažymėti, kad olimpiadose dalyvauja ir prasčiau besimokantys mokiniai.

Tyrimo duomenys rodo senokai nerimą keliančią tendenciją: moksleiviai mažai skaito knygų. Anketoje buvo nurodyti trys galimi atsakymai į šį klausimą: „Mėgstu skaityti knygas“, „Lankausi viešojoje bibliotekoje“, „Skaitau tik privalomąją literatūrą“ (žr. 1.4 paveikslą).

1.4 paveikslas. **SKAITYMAS** (procentai, N=1141, moksleivių-vaikinių N=550, moksleivių-merginių N=591)

Beveik 6 iš 10 apklaustųjų nurodė, kad skaito tik privalomąją literatūrą, o 1 procentas papildė atsakymą į klausimą apie skaitymą dar vienu variantu: neskaitau apskritai. Tiek 10 procentų vaikinių, tiek 10 procentų merginų lankosi viešojoje bibliotekoje. Tiesa, neigiamas požiūris į skaitymą labiau būdingas vaikiniams: iš jų 71 procentas skaito tik privalomąją literatūrą, o merginos – 41 procentas.

Norint įsitikinti atsakymų apie skaitymą teisingumu, anketoje buvo trys klausimai apie mėgstamus rašytojus, kaip antai „Kas Jūsų mėgstamiausias rašytojas?“, „Jei esate ne lietuvis, kuris lietuvių rašytojas Jums labiausiai patinka?“, „Jei esate lietuvis, kuris lenkų, rusų ir baltarusių rašytojas Jums labiausiai patinka?“

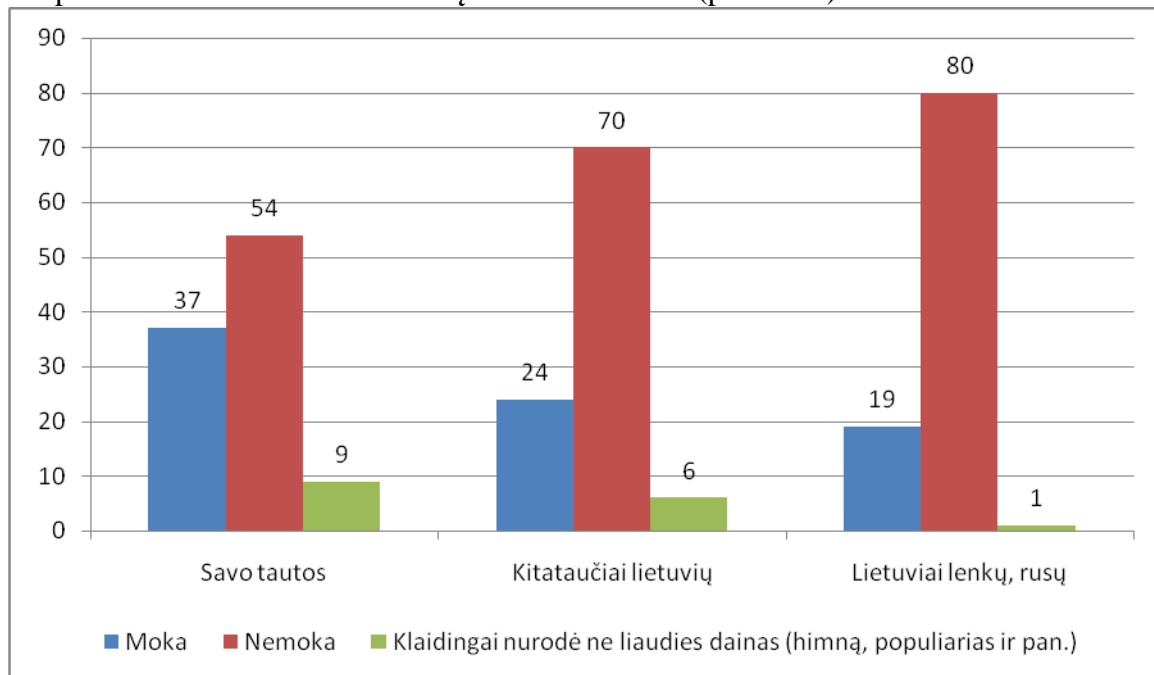
Mėgstamiausio rašytojo negalėjo nurodyti 30 procentai apklaustųjų. Vienas procentas klydo; savo mėgstamiausiu rašytoju nurodė politiką, dailininką, muzikantą.

Beveik pusė (49 procentai) apklaustųjų lenkų, rusų, baltarusių tautybės moksleivių nurodė labiausiai jiems patinkančių lietuvių rašytojų, ir ne tik klasikų (J. Biliūną, Žemaitę ir kt.), bet paminėjo vieną kitą šiuolaikinį rašytoją. 3 procentai kitataučių klydo: nurodė ne lietuvių rašytojus. Lietuvių tautybės moksleiviai dar mažiau žino lenkų ir rusų rašytojų, jų tik 37 procentai. Dar 2 procentai nurodė klaidingai. Baltarusių rašytojų nė vienas nenurodė. Reikia pastebėti, kad dauguma atsakiusių į šiuos klausimus atsitiktinai minėjo tuo metu į galvą atėjusių rašytojų pavardes. Beveik neminimi net privalomosios literatūros autoriai.

Tai, kad daugiau kaip pusė ne lietuvių tautybės moksleivių negalėjo nurodyti nė vieno lietuvių rašytojo, o iš apklaustųjų lietuvių tautybės moksleivių tik mažiau negu 4 iš 10 nurodė lenkų ar rusų rašytojų, akivaizdžiai rodo, kad literatūra daugumai jų yra svetima.

Anketoje panašūs klausimai buvo užduoti ir apie liaudies dainų mokėjimą. Konkrečiai kalbant, buvo klausama „Ar mokate savo liaudies dainų?“, „Jei esate ne lietuvis, ar mokate lietuvių liaudies dainų?“, „Jei esate lietuvis, ar mokate lenkų, rusų, baltarusių liaudies dainų?“ (žr. 1.5 paveikslą

1.5 paveikslas. **LIAUDIES DAINŲ MOKĖJIMAS** (procentai).

Mokantis savo tautos liaudies dainų nurodė 37 procentai apklaustųjų. Kas ketvirtas apklaustas lenkų, rusų ir baltarusių tautybės moksleivis teigė mokantis lietuvių liaudies dainų, o kas penktas lietuvis – lenkų, rusų liaudies dainų. Būtina priminti, kad dalis tiek lietuvių, tiek lenkų, rusų ar baltarusių tautybės moksleivių yra iš mišrių šeimų, kuriose kalbama įvairiomis kalbomis, neretai trimis – lenkų, rusų ir lietuvių – kalbomis, yra natūralu mokėti tiek tėvo, tiek motinos tautinių liaudies dainų.

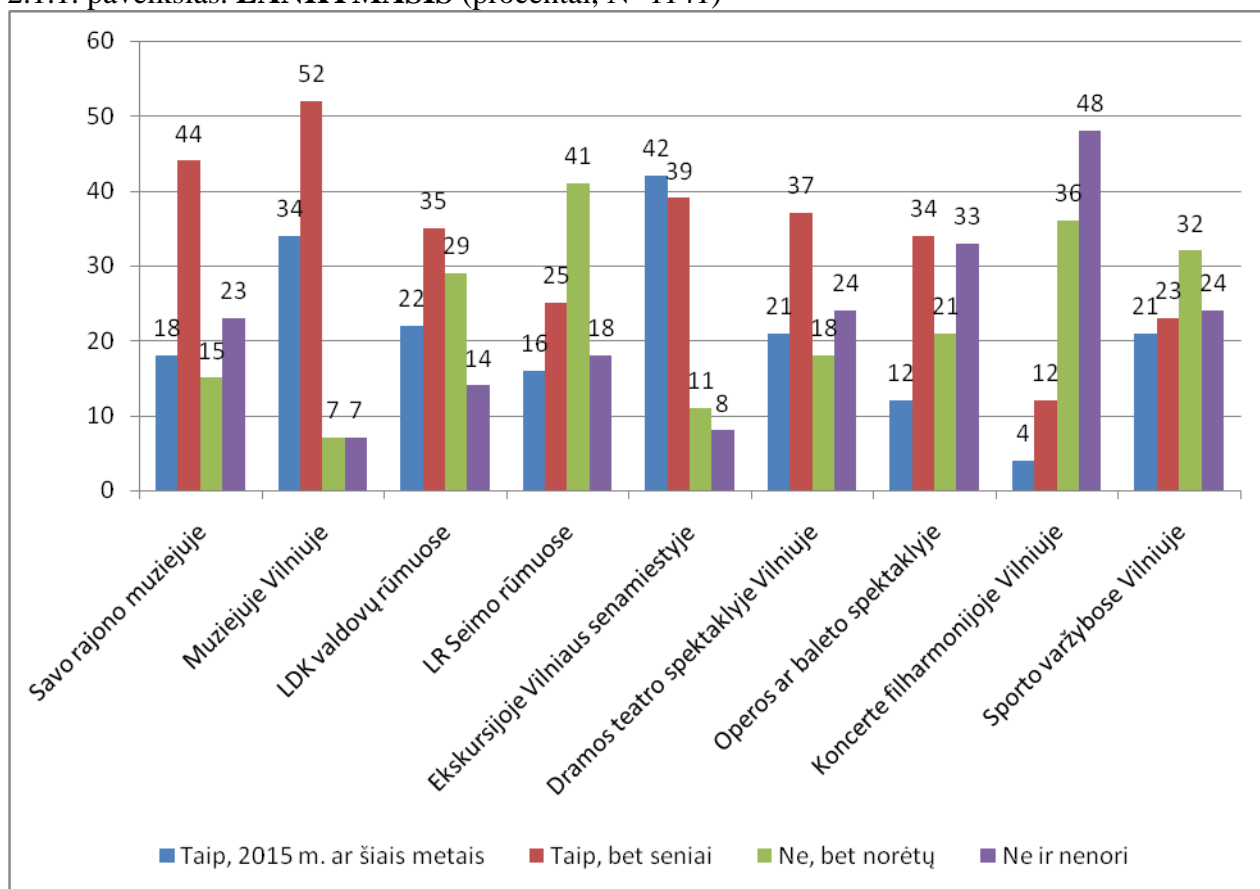
KULTŪRINIŲ INTERESŲ TENKINIMAS

Moksleivių interesus ir jų tenkinimo galimybes aiškintasi prašant atsakyti į tris klausimus: „Ar esate lankęsi?“, „Kuriose Lietuvos vietovėse norėtumėt apsilankyti?“ ir „Kur dažniausiai atostogaujate vasarą?“

Klausimas „Ar esate lankęsi?“ buvo sudarytas iš dviejų dalių. Pirmiausia išvardijami devyni galimi atsakymai, nurodant, kuriuos kultūros paveldo objektus, profesionaliojo meno įstaigas, esančias Vilniuje, ir sostinėje vykstančias sporto varžybas esate lankę. Nėra abejonės, kad moksleiviai yra buvę Viliuje, lankęsi muziejuose, vaikštinėję po Vilniaus senamiestį. Tačiau kiek iš tikrųjų jie pažįsta ir domisi sostinės istorija ir jos kultūros paveldu? Svarbu sužinoti, ar juos domina profesionaliojo meno renginiai. Todėl klausta, ar jie yra matę dramos teatro spektaklių, ar buvo operos ir baleto teatre, simfoniniame koncerte filharmonijoje Vilniuje, sporto varžybose sostinėje

Antroje šio klausimo dalyje norėta išsiaiškinti, ar šio regiono moksleiviai lankosi kitose Lietuvos regionuose, ar dažniau vyksta į užsienio šalis? (žr. 2.1.1 ir 2.1.2 paveikslus).

2.1.1. paveikslas. LANKYMASIS (procentai, N=1141)

Atrodo, kad, gyvendami sostinės priemiestiniuose rajonuose, moksleiviai gali naudotis galimybėmis susipažinti su sostinės kultūros istorija ir šiandieniu meniniu gyvenimu. Ar išnaudojamos šios galimybės? Atsakymai rodo, kad dauguma apklaustųjų (86 procentai) yra buvę Vilniaus muziejuose ir 81 procentas apklaustųjų – ekskursijoje Vilniaus senamiestyje. Tačiau kas penktas apklaustasis nėra supažinęs su šiuo į UNESCO gamtos ir kultūros paveldo sąrašą įrašytu paminklu. Galima pasiguosti, kad 11 procentų norėtų vykti į ekskursiją sostinės senamiestyje. Nacionaliniame muziejuje Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmai lankėsi 57 procentai apklaustųjų, norėtų apsilankyti 29 procentai. Ypač daug – 41 procentas apklaustųjų – norėtų apsilankyti LR Seimo rūmuose.

Sporto varžybose Vilniuje yra buvę 45 procentai apklaustųjų.

Kadangi daugelis apklaustų moksleivių yra buvę ekskursijoje Vilniaus senamiestyje, derėtų išsiaiškinti, kiek žinių apie matytus kultūros paminklus ir kitas paveldo vertybes lieka jų atmintyje. Siekiant šio tikslo, anketoje buvo klausimas: „Ar Vilniaus mieste yra poeto Adomo Mickevičiaus paminklas ir jo muziejus?“ Prašoma nurodyti vieną iš keturių galimų atsakymų: 1. Yra paminklas ir muziejus, 2. Yra tik paminklas. 3. Yra tik muziejus, 4. Nėra paminklo ir muziejaus. Kodėl klausta žinių apie Adomo Mickevičiaus atminimo įamžinimą sostinėje? Pirma, šis poetas yra gerai žinomas šio regiono visų tautybių moksleiviams. Antra, būdami sostinėje, senamiestyje, prie Šv. Onos, Šv.

Pranciškaus Asyžiečio, Šv. arkangelo Mykolo bažnyčių, ekskursantai turėjo sustoti ir prie šalia esančio poeto Adomo Mickevičiaus paminklo ir apsilankyti netoliese, Bernardinų g. 11, įsikūrusiame Vilniaus Universiteto bibliotekos valdomame Adomo Mickevičiaus muziejuje. (Beje, šalia Švietimo ir mokslo ministerijos.)

Pirmąjį iš nurodytų galimų atsakymų, kad Vilniuje yra poeto Adomo Mickevičiaus paminklas ir muziejus, teisingai pasirinko 40 procentų apklaustųjų. Trečdalis apklaustų moksleivių manė, kad yra tik paminklas, 5 procentai – tik muziejus, 4 procentai – nėra nei paminklo, nei muziejaus, o 18 procentų neatsakė į šį klausimą.

Atsakymai rodo, kad į ekskursijas moksleiviai vyksta mažai žinodami aiškius tikslus, neturėdami konkretaus kelionės maršruto. Matyt, ir mokytojai, kurie dažniausiai vadovauja ekskursijai, nėra tinkamai pasirengę atsakingai atlikti šią užduotį. Todėl didelę ekskursijos laiko dalį moksleiviai praleidžia tuščiai šurmuliuodami.

Sostinėje vykstantys meno renginiai moksleivius domina dar mažiau negu kultūros paveldo objektai. Tik dramos teatro spektakliuose yra lankęsi šiek tiek daugiau kaip pusė apklaustų dešimtų, dešimtų, vienuoliktų ir dalies dvyliktų klasių moksleivių. Operos ir baleto spektaklyje nėra buvę 55 procentai apklaustųjų, o trečdalis apklaustųjų – 33 procentai – nurodo, kad ir nenori lankytis teatro spektakliuose. Dar daugiau abejingų yra simfoninės muzikos koncertams. Tik 16 procentų moksleivių yra buvę koncerte Vilniaus filharmonijoje. Be to, beveik pusė apklaustųjų - 48 procentai nurodė, kad nenori lankytis šios muzikos koncertuose.

Dažnai sielojamės, kad toli nuo profesionaliojo meno centrų, kaimo ar miestelių mokyklose, besimokantys vaikai baigia mokslą, gauna brandos atestatus, bet nėra matę dramos, juo labiau operos, baleto spektaklio, buvę simfoninės muzikos koncerte. Bet šio tyrimo metu apklausiami sostinės priemiestinių rajonų moksleiviai. Jiems nereikėtų skūstis didelėmis kelionių išlaidomis į didžiuosius miestus. Ir informacija apie meno spektaklius jiems lengviau prieinama.

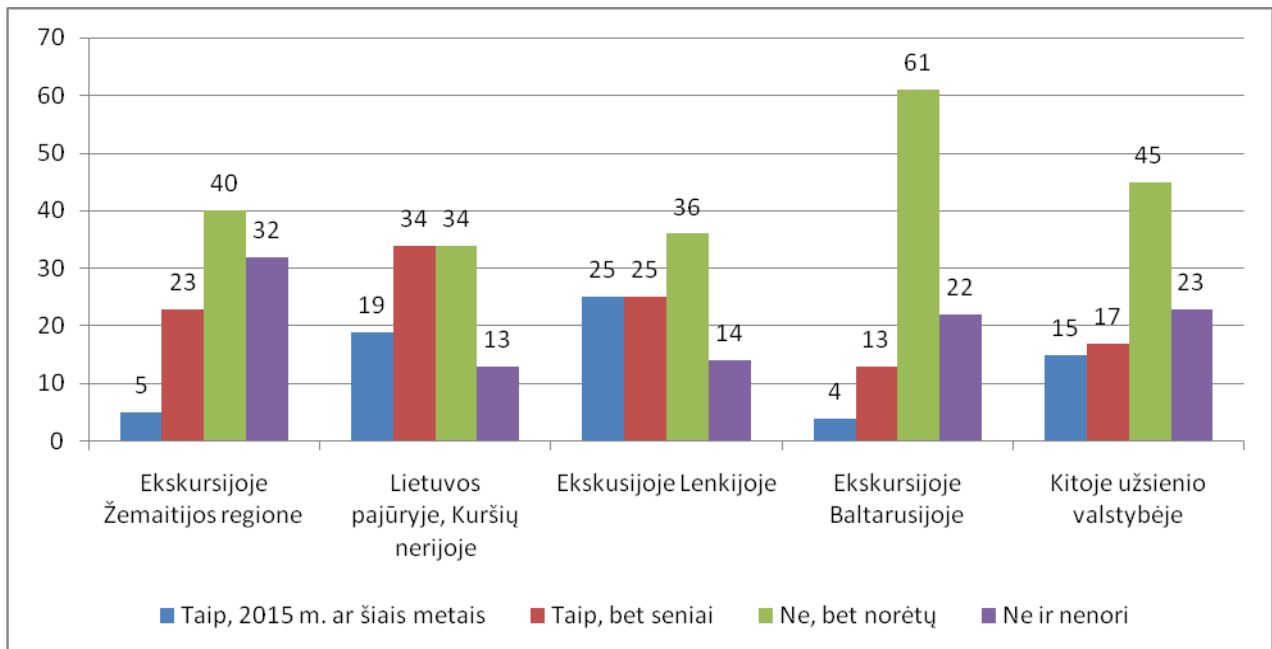
Pagrindinės priežastys, kodėl šio regiono moksleiviai per mažai domisi Lietuvos sostinės kultūriniu gyvenimu ir profesionaliuoju menu, yra tai, kad, pirma, moksleivių tėvai mažai ragina savo vaikus domėtis kultūriniu gyvenimu, nes patys beveik tuo nesidomi, o, antra, mokyklos neturi apgalvotos, nuosekliai vykdomos moksleivių supažindinimo su profesionaliuoju menu programos, beje, ir patiems pedagogams ne mažiau reikalingos. Matyt, tokią padėtį lemia ir dar gyvos, bet vis labiau atgyvenančios, bent jaunimui mažiau būdingos, šio regiono izoliavimosi nuo Lietuvos sostinės ir kitų regionų kultūrinio gyvenimo nuostatos.

Suprantama, atliekant šio regiono moksleivių kultūros poreikių tyrimus, derėjo labiau pagrįsti prielaidą, ar iš tikrųjų šio regiono mokyklos, konkrečiai kalbant, moksleiviai, jų tėvai, mokytojai yra izoliuojami ir neteikiami mažiau domėtis visos Lietuvos gamta, istorija, kultūra, mokslo laimėjimais, ūkinių gyvenimu, ar neraginama, sakysim, užmegzti ryšius su kitų regionų mokyklomis, skatinti moksleivių ir pedagogų bendradarbiavimą.

Todėl anketoje moksleivių buvo prašoma atsakyti į klausimą; „Kurioje Lietuvos vietovėse norėtumėt apsilankyti?“ ir išvardyti galimi atsakymai: didžiuosiuose miestuose, nacionaliniuose parkuose, etnografiniuose regionuose ir ketvirtas galimas atsakymas: kokiose šalyse norėtų lankytis.

Antroje šio klausimo dalyje buvo prašoma atsakyti, kur dažniausiai moksleiviai vyksta į ekskursijas. Pateikiami keli galimi atsakymai: Lietuvoje – Žemaitijos regione, Lietuvos pajūryje (Kuršių nerijoje) ir kaimyninėse šalyse – Lenkijoje, Baltarusijoje, kitoje užsienio valstybėje.

2.1.2 paveikslas. LANKYMASIS (procentai, N=1141)

Du trečdaliai moksleivių norėtų apsilankyti Lietuvos didžiuosiuose miestuose. Jie paminėjo ne tik Kauną, Klaipėdą, Šiaulius ir Panevėžį, bet ir Alytų, Marijampolę, Uteną.

Žemaitijos regione yra lankęsi 28 procentai apklaustųjų ir dar 40 procentų apklaustųjų, norėtų apsilankyti. Lietuvos pajūryje (kuršių serijoje) yra buvę 53 procentai apklaustųjų ir dar 34 procentai norėtų apsilankyti. Matome, kad daugiau kaip 70 procentų moksleivių menkai nutuokia, kas ta Žemaitija.

Beveik pusė apklaustųjų nėra matę Baltijos jūros. O klausimai apie lankymąsi kituose nacionaliniuose parkuose (išskyrus minėtą Kuršių neriją) ir lankymąsi etnografiniuose Lietuvos regionuose smarkiai sutrikdė apklausiamus moksleivius. Paprasčiausiai – tik vienas kitas buvo girdėjęs apie kitus Lietuvos nacionalinius parkus ir nežinojo nei pavadinimų, nei jų vietovių, nei kas juose saugoma, kuo jie įdomūs lankytojams. Pavyzdžiui, kaip nacionalinį parką įvardino Vingio parką Vilniuje.

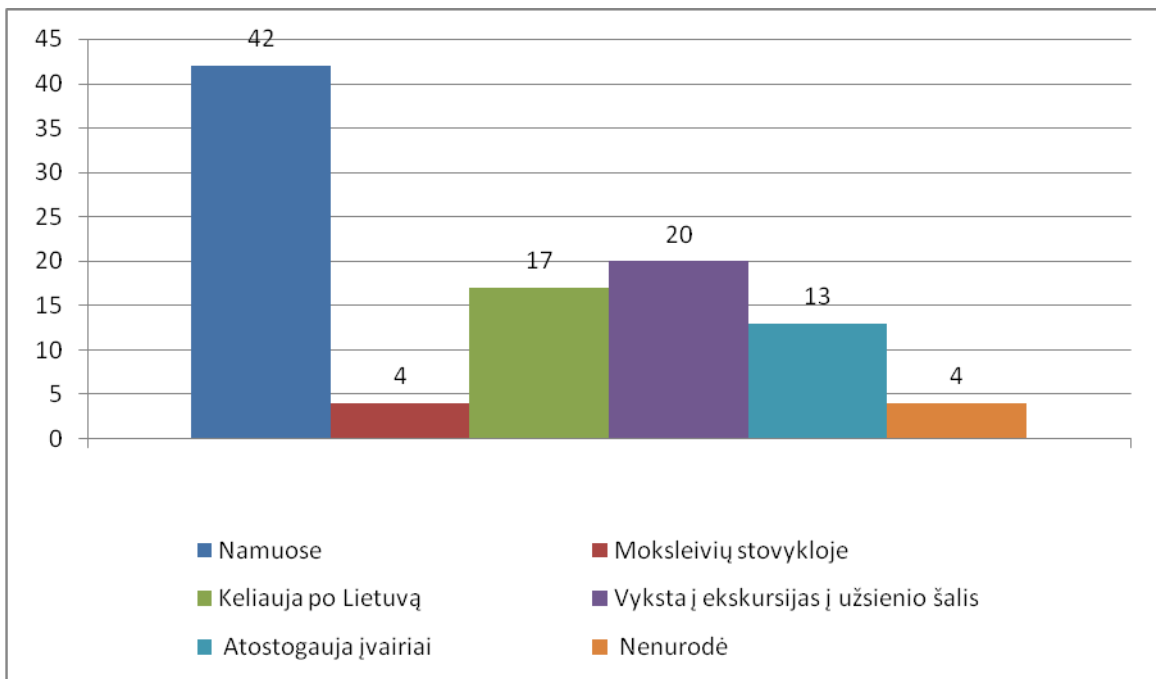
Paašškėjo, kad žodis „etnografinis“ pasirodė kaip pirmą kartą girdimas nežinomos kalbos žodis. Kiek Lietuvoje atliekama etnografinių tyrimų, kiek mokslinių veikalų parašyta apie etninę kultūrą, kiek surengta diskusijų šiais klausimais! Turime Etninės kultūros globos tarybą prie LR Seimo. Turime Etninės kultūros draugiją. Daugelis mokslo institucijų, universitetų mokslininkų analizuoja tautinio savitumo išsaugojimo klausimus. Bet štai Pietryčių Lietuvoje etninė kultūra ir etnografija – mažai žinomi dalykai.

Tik trečdalis apklaustųjų Vilniaus regiono moksleivių yra lankęsi valstybės kūrėjų ir gynėjų istorinių kovų atminimo vietose, matė paminklus savo rajone.

Į kokias užsienio šalis dažniausiai vyksta šio regiono moksleiviai? Pusė apklaustųjų yra buvę ekskursijose Lenkijoje ir dar 36 procentai norėtų joje pasisvečiuoti. Baltarusijoje buvo tik 17 procentų apklaustųjų, bet 61 procentas apklaustųjų norėtų nuvykti į šią šalį. Kitose užsienio šalyse lankėsi 32 procentai apklaustųjų ir dar 45 procentai norėtų daug kur nuvykti. Viena dešimtos klasės moksleivė nurodė kartu su tėvais jau aplankiusi vienuolika užsienio šalių. Norimų aplankyti šalių sąrašas ilgiausias – moksleiviai keliautų po visus žemynus (išskyrus Antarktidą).

Kokios moksleivių vasaros atostogos? Moksleivių buvo klausiama: „Kur dažniausiai atostogaujate vasarą?“ Nurodomi keturi galimi atsakymai: 1. Namuose, 2. Moksleivių stovyklose, 3. Keliauju po Lietuvą, 4. Vykstu į ekskursijas į užsienio šalis.

2.2. paveikslas. MOKSLEIVIŲ ATOSTOGOS (procentai, N=1141)

Paiškėjo, kad tik kas šeštas apklaustas moksleivis vasaros atostogų metu keliantys po Lietuvą. Šiek tiek daugiau – kas penktas apklaustas moksleivis vyksta į užsienio šalis. Aišku, kad vasarą į šias keliones moksleiviai dažniausiai vyksta su tėvais. Dalį vasaros atostogų laiką moksleiviai praleidžia savo bendraamžių stovyklose. Tačiau tokių tik 4 procentai. Užtat 42 procentai moksleivių vasaros atostogos prabėga namuose. Jei prie jų priskaičiuosime tuos, kurie net nenurodė, kur atostogauja, matysime, kad beveik pusė moksleivių neturi ne tik sveikatos stiprinimo, bet ir įdomių, pilnų naujų įspūdžių, netikėtų atradimų, pasaulio paslapčių pažinimo atostogų (žr. 2.2 paveikslą).

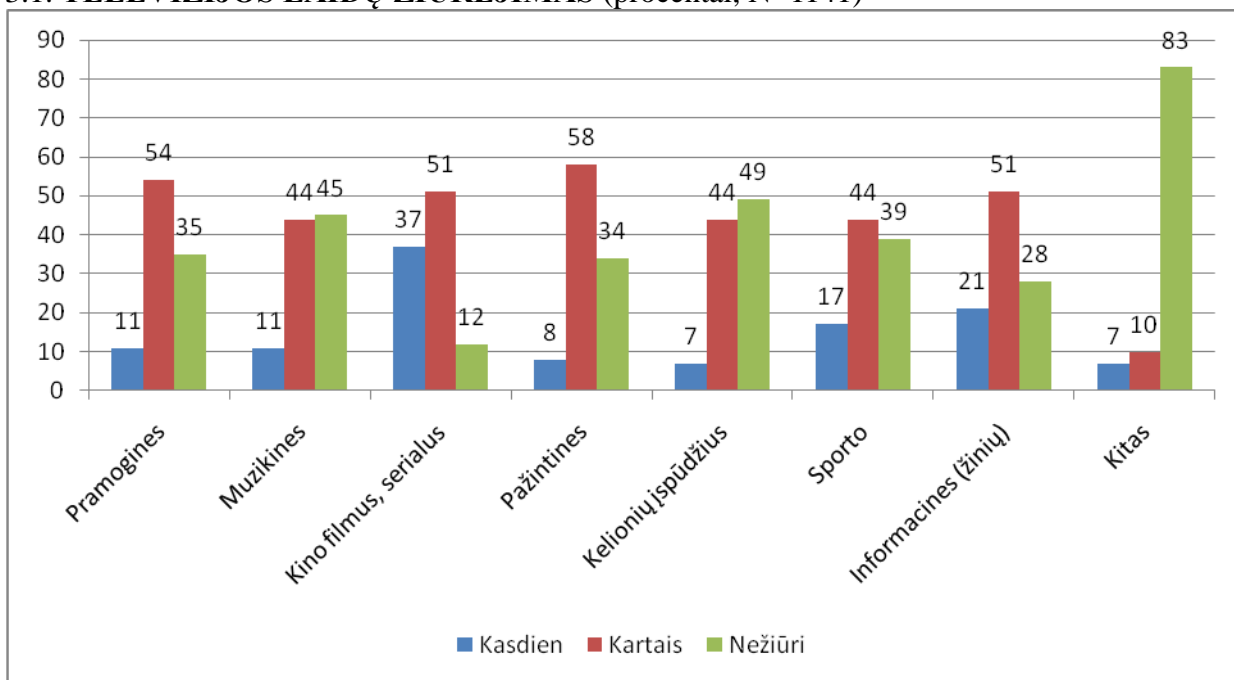
Ar galime pasiekti kitokių rezultatų? Matant, kad moksleivių atostogomis mažai tesirūpina mokyklos. Nėra ir respublikinių švietimo institucijų pagalbos. Vaikų atostogoms skiriama labai maža lėšų. Todėl negalima išlaikyti moksleivių vasaros stovyklų. Vasaros atostogų metu mokyklos neturi nei lėšų, nei transporto rengti moksleivių ekskursijas po Lietuvą. Tiesą pasakius, net tokių siekimų jos neturi. Vadinasi, tuščios kalbos ir nusiskundimai, kodėl vaikai nejaučia meilės savo gimtinei, tėviškei, Tėvynei. Negalima mylėti to, ko nepažįsti, prie ko neprisidedi savo darbais ir pastangomis.

Galėtų ir privalo būti kitaip. Vasaros atostogos yra puikus metas moksleivių sveikatos stiprinimui, sportavimui, įvairiems žygiams gamtoje ir kultūriniam lavinimui. Neturėtų likti nė vieno moksleivio, kuris vasaros atostogų metu nekeliautų po Lietuvą. Atostogų metu moksleiviai galėtų užsiimti įvairiausia kūrybine veikla, ugdyti ir atskleisti savo gebėjimus.

KULTŪROS INFORMACIJOS ŠALTINIAI

Apie mokinių kultūrinius interesus sprendėme ir iš atsakymų į klausimą apie televizijos laidų žiūrėjimą. Anketoje buvo nurodytos septynios TV laidų temos. Moksleiviai galėjo parinkti vieną iš trijų nurodytų atsakymų, t. y. pažymėti, ar tas laidas žiūri kasdien, ar retkarčiais, ar visai nežiūri. Be to, moksleiviai galėjo parašyti, kokias kitas laidas, be išvardytų, jie mėgsta žiūrėti. Aišku, kad šio regiono moksleiviai, kaip ir visi gyventojai, žiūri ne tik Lietuvos televizijų laidas, bet ir kaimyninių bei tolimesnių šalių TV laidas. Tačiau apklausoje nebuvo apsiribota Lietuvos kanalais, neišskirtas ir visuomeninis transliuotas - LRT televizija (žr. 3.1. paveikslą).

3.1. TELEVIZIJOS LAIDŲ ŽIŪRĖJIMAS (procentai, N=1141)

Populiariausi yra kino filmai, serialai. Juos kasdien žiūri daugiau kaip trečdalis apklaustųjų moksleivių, o nežiūri tik kas devintas. Kasdien informacines (žinių) laidas žiūri kas penktas moksleivis, o dar pusė – kartais. Tačiau tenka pridurti, kad dažnai yra žiūrimos ne lietuviškos žinios, o rusų ar lenkų televizijos laidos. Pramogines laidas kasdien žiūri 11 proc. apklaustųjų, retkarčiais - 54 proc. apklaustųjų. Beveik pusė apklaustųjų moksleivių visai nežiūri kelionių įspūdžių laidų, 45 procentai neklauso ir nežiūri muzikinių televizijos laidų. Taigi kasdien išvardytas laidas žiūri apie 10 proc. moksleivių. Aišku, kad televizijos laidų žiūrėjimas – laisvalaikio praleidimo forma. Tokių tikslų, kaip noras iš televizijos laidų sužinoti papildomos medžiagos, ar informacijos iš tų sričių, kurių mokomasi, lyg ir neturima. Galbūt moksleivių nepatenkina TV laidų turinys? Deja, ir į atvirą klausimą, kokių TV laidų pageidautų, 83 proc. nuomonės neparašė.

Akivaizdu, kad TV laidų turinys jaunam žmogui yra neįdomus, nepatrauklus, neduodantis jam naudos. Galbūt todėl, kad dalyvauti televizijos laidose mažai kviečiama žinomų kultūros žmonių – rašytojų, kompozitorių, dailininkų, kino kūrėjų. Nėra ir mokslininkų.

Moksleiviai neišskyrė LRT televizijos laidų. Ir tai rodo, kad jie nepastebi, jog LRT būtų kuo nors išsiskirianti iš kitų Lietuvos televizijų.

LRT neturi apgalvotos švietimo laidų ciklo, derančio prie mokymo programų. Neturi ir aiškesnio tikslo – sistemingai supažindinti moksleivius su kaimyninių ir viso pasaulio šalių gamta, kultūros istorija, meninės kūrybos lobynu..

Net informacijos apie kultūrinį gyvenimą, apie būsimus meno renginius, spektaklius, koncertus, į kuriuos jie norėtų nuvykti, moksleiviai dažniausiai sužino ne iš TV, bet iš kitų šaltinių.

Tyrimo metu moksleivių buvo klausama, ar jie naudojami internetu, ar turi mobiliuosius telefonus. Norėta geriau išsiaiškinti, iš kokių šaltinių ir kokiomis priemonėmis moksleiviai gauna kultūrinę informaciją.

Internetu kasdien naudojasi 92 procentai apklaustųjų, dar 7 procentai užmezga internetinį ryšį, kai turi prieigą, Iš 1141 moksleivių tik 3 neturi ir nenori interneto. Taigi internetas neabejotinai tapo dominuojančia tiek komunikacijos, tiek informacijos gavimo priemone.

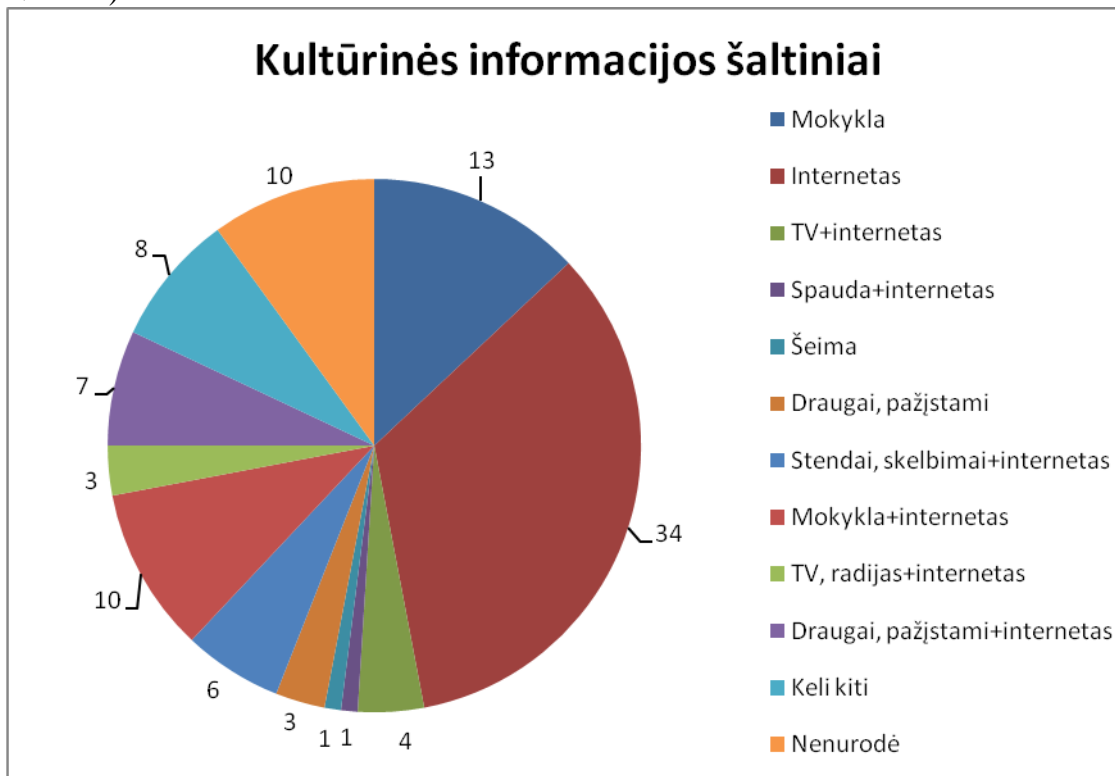
Mobiliuosius telefonus turi 95 procentai apklaustųjų, o dar 3 procentai moksleivių jį norėtų turėti. Neabejotina, kad telefonas nėra vien komunikacijos priemonė, bet drauge su kompiuteriu sudaro galimybes internetiniam ryšiui.

Atliekant anketinę apklausą, pastebėta, kad trečdalyje gimnazijų, kuriose buvo atliekama anketinė apklausa, moksleiviai jau yra psichologinėje priklausomybėje nuo mobiliojo telefono. Štai anketinės apklausos atlikėjai prašo moksleivio nesinaudoti telefonu ieškant atsakymo į anketos klausimus, moksleivis girdi tą prašymą, bet telefono nepaleidžia, laikinai įsikiša jį į rankovę, ar pridengia alkūne.

Kyla klausimas, kaip su tokiais moksleiviais pamokų metu dirba mokytojai? Juk ir griežtesniam mokytojo reikalavimui toks moksleivis nepaklūsta, bet priešingai – jis darosi atžagaris, pradeda garsiai kalbėtis, triukšmauti, kliudyti bendraklasiams. Neretai mokytojas pasiduoda – palieka neklauzadą ramybėje. Ir nesvarbu ar būtų matematikos, istorijos literatūros, biologijos ar kita pamoka, toks moksleivis sėdi įsmeigęs akis į savo telefono ekraną, maigo mygtukus, rašo žinutes panašiams į save draugams, t. y. palaiko su jais nenutrūkstamą ryšį. Patekusiam į tokią aplinką prašalaičiui kyla net klausimas, ko galima išmokyti moksleivius tokiomis sąlygomis, ir dar daugiau: ar tokią mokyklą, kurioje moksleiviai pamokos metu nerodo nė mažiausio noro išgirsti, ką kalbą mokytojas, nevykdo jo nurodymų, o įžūliai užsiima savais žaidimais, galima vadinti mokykla...

Moksleivių buvo prašoma atsakyti į klausimą, iš kur dažniausiai gaunate informacijos apie kultūros renginius Jūsų mieste ir Vilniuje? (žr. 3.2. paveikslą)..

3.2. paveikslas. **INFORMACIJOS APIE KULTŪRINIUS RENGINIUS ŠALTINIAI** (procentai, N=1141)

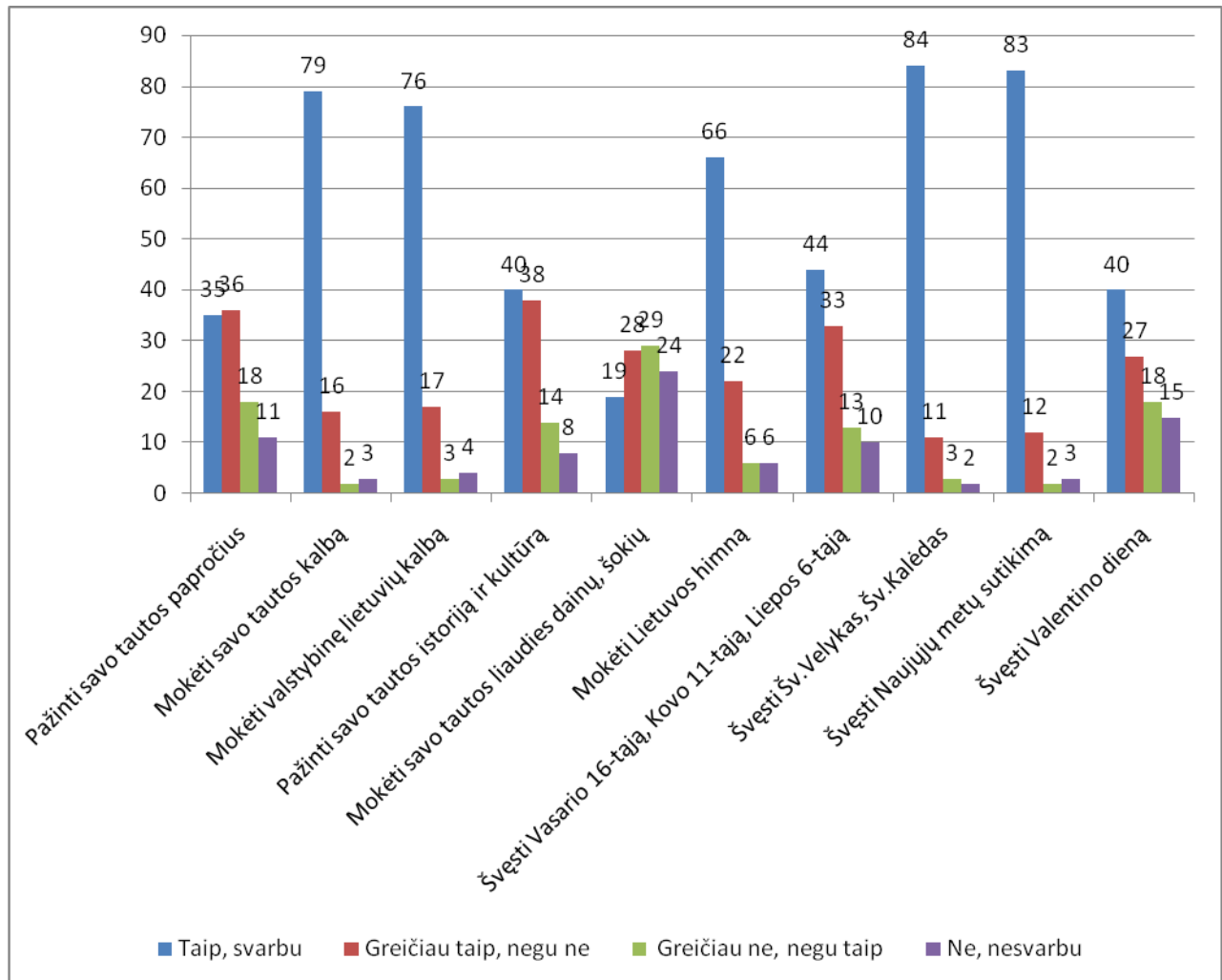
Net trečdalis apklaustųjų moksleivių nurodė tik Internetą, o dar beveik trečdalis – iš Interneto ir kitų šaltinių. Taigi du trečdaliai apklaustųjų informacijos apie kultūrinius renginius gauna iš interneto. Taigi internetas neabejotinai tapo dominuojančia tiek komunikacijos, tiek informacijos gavimo priemone. Beveik kas ketvirtas gauna informacijos mokykloje, kas devintas – iš draugų ar pažįstamų. Labai nedaug moksleivių informacijos šaltiniu nurodė šeimą. Moksleivių nuomone nepakankamai informatyvi yra ir žiniasklaida, tuo labiau, kad dažniau žiūrimi ne Lietuvos, o Rusijos televizijos kanalai. Kas dešimtas apskritai neatsakė į šį klausimą arba nurodė, kad jam kultūrinė informacija nėra svarbi.

4. MOKSLEIVIŲ POŽIŪRIS Į VERTYBES

Moksleivių kultūrinių poreikiai neatsiejami nuo jų požiūrio į vertybes. Todėl anketos klausimyne buvo vertybių vertinimo blokas.

Moksleivių buvo klausama: „Ar Jums svarbu?“, išvardijama dešimt svarbių nacionalinės kultūros vertybių, valstybinių bei kitų švenčių ir prašoma nurodyti, kiek apklausiamiesiems moksleiviams tai svarbu (žr. 4.1. paveikslą).

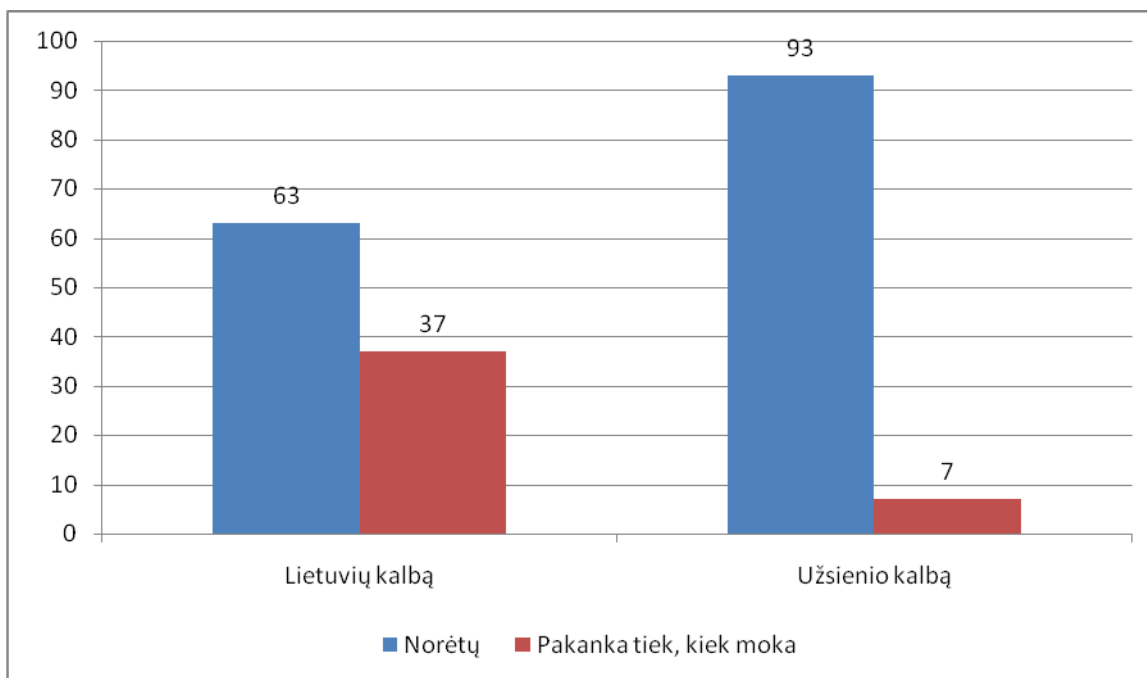
1. paveikslas. **AR SVARBU?** ((procentai, N=1141)

Dauguma – 95 procentai moksleivių suvokia savo tautos kalbos vertę ir 8 iš 10 apklaustųjų tvirtai tuo įsitikę. Ypač svarbu, kad 93 procentai apklaustųjų nurodė, kad reikia mokėti valstybinę lietuvių kalbą (3/4 atsakiusiųjų tuo tvirtai įsitikinę). Dauguma moksleivių - 9 iš 10 apklaustųjų pritarė, kad reikia mokėti Lietuvos himną (2/3 atsakiusiųjų tvirtai įsitikinę). Tačiau kitos pamatinės vertybės vertinamos menčiau. Manančių, kad būtina mokėti savo tautos dainų ir šokių, buvo apie pusė atsakiusiųjų, o tvirtai tuo įsitikinęs buvo tik kas penktas apklaustasis). Kas ketvirtas moksleivis mano, kad nebūtina mokėti savo tautos dainų ir šokių. Pažinti savo tautos papročius atrodė svarbu 7 iš 10, tuo tvirtai įsitikinę buvo tik 4 iš 10 atsakiusiųjų. Manančių, kad svarbu pažinti savo tautos istoriją ir kultūrą nurodė 8 iš 10, tuo tvirtai įsitikinusių buvo tik 4 iš 10 apklaustųjų.

Anketoje buvo du patikslinamieji klausimai apie kalbą: „Ar norėtume geriau mokėti lietuvių kalbą?“, „Ar norėtumėte geriau mokėti užsienio kalbą?“ (žr. 4.2 paveikslą).

4.2 paveikslas NORAS GERIAU MOKĖTI KALBĄ ((procentai, N=1141)

Matome, kad valstybinės lietuvių kalbos svarbos deklaravimas yra didesnis negu siekis ją geriau mokėti. Deja, kaip rodo moksleivių įrašai anketoje, kalbos mokėjimo lygis yra labai prastas: atsakymuose gausu gramatinių klaidų. Lenkų tautybės moksleiviai net labiau nei lietuviai išreiškė norą geriau mokėti lietuvių kalbą. Rusų tautybės moksleiviai to norėjo mažiau nei lenkai ir lietuviai.

Galima pastebėti ir ypač neigiamą žinučių telefonu rašinėjimo poveikį, Susirašinėdamas internete, jaunimas nenaudoja nei ilgųjų balsių, nei nosinių (pvz., rašo rusu), užsienio kalbos poveikis taip pat yra ryškus (pvz., savo tautybę nurodo - „russas“).

Pranašumas teikiamas ne lietuvių, bet užsienio kalbai. Geriau mokėti užsienio kalbą norėtų 93 apklaustųjų.

Antrojoje klausimo apie požiūrį į vertybes dalyje buvo aiškinamasi, kokias šventes moksleiviai labiau vertina ir linkę švęsti. Pirminė išvada ši: moksleiviai linkę švęsti įvairias šventes. Vis dėlto matyti kai kurie vertinimo skirtumai. Daugelis moksleivių labiau linkę švęsti tradicines religines šventes – Šv. Kalėdas ir Šv. Velykas, taip pat Naujuosius metus. Tai nurodė 95 procentai apklaustųjų. Valentino dienos šventimas menkiausiai prigijęs.

Tačiau atsakymuose į patikslinamąjį klausimą „Kaip jūs vertinate savo rajone rengiamas tradicines šventes (užgavėnės, pavasario ir rudens lygiadienius, rasos (Joninių), žiemos saulėgrąžos šventės)?“ matome, kad rajone rengiamose tradicinėse šventėse dalyvauja maža moksleivių. Šios šventės patinka 37 procentams moksleivių, 46 procentai nurodė, jog patinka, bet retai jose dalyvauja, o 17 procentų apklaustųjų jomis nesidomi. Ypač daug tokių buvo toje apklaustųjų grupėje, kurie save įvardijo mišrios tautybės. Aktyviau šventėse dalyvauja lenkai, o mažiau rusai, kurių trečdalis nurodė, kad tokiomis šventėmis nesidomi.

Anketoje buvo dar vienas patikslinamasis klausimas „Ar Jus patenkintas kultūrinis gyvenimas savo mieste (rajone)? (žr. 5.5 paveikslą).

Į šį klausimą kiek daugiau kaip pusė (54 procentai) apklaustųjų atsakė teigiamai, beveik trečdalis atsakiusiųjų (31 procentas) buvo nepatenkinti. Vietos kultūrinis gyvenimas atrodė esąs nesvarbus 15 procentams apklaustųjų, iš jų rusų buvo 22 procentai. Labiausiai patenkinti kultūrinis gyvenimas rajone buvo lenkų tautybės moksleivių, o nepatenkintų daugiau kaip trečdalis lietuvių ir tiek pat rusų buvo nepatenkinti. Daugiau patenkintų buvo Šalčininkų rajone. Tik mažiau kaip trečdalis apklaustųjų Vilniaus rajono moksleivių buvo patenkinti vietos kultūrinių gyvenimu. Šiame rajone kas penktas apklaustasis nurodė, kad jį nedomina rajono kultūrinis gyvenimas.

Grįžę prie švenčių vertinimo, matome, kad valstybinių švenčių – Vasario 16-tosios, Kovo 11-osios ir Liepos 6-tąsios – svarbą tvirtai pripažįsta 2/3 apklaustųjų, tačiau kas ketvirtas apskritai nelinkęs jų švęsti.

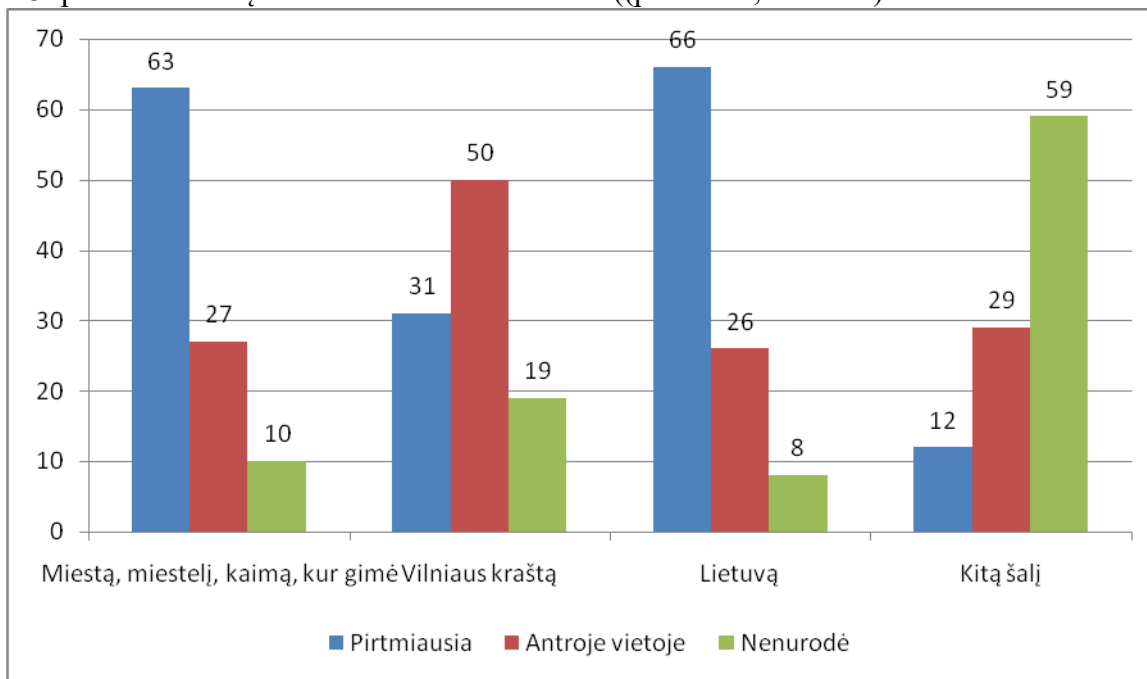
Toks vertinimas yra pamatas manyti, kad ne visi moksleiviai gerai pažįsta Lietuvos istoriją ir ne visi mūsų valstybės nepriklausomybę laiko aukščiausią vertybę.

Atsakymai į klausimus apie moksleivių požiūrį į kultūros vertybes, leidžia išsiaiškinti, kaip dera tautinės kultūros palaikymas ir skatinimas būti visaverčiais Lietuvos piliečiais, t. y. mokėti lietuvių kalbą, pažinti Lietuvos valstybės istoriją, nacionalinę kultūrą, gyventi savo šalies interesais, rūpintis jos gerovės kūrimu ir ateitimi. Kaip matome, kad atsakydami į daugelį anketos klausimų šio regiono lietuvių lenkų, rusų baltarusių ir kitų tautybių moksleiviai išreiškė įvairių nuomonę apie savo tautos kultūrinės vertybes ir požiūrį į Lietuvos istorijos, kultūros pažinimo, valstybinės lietuvių kalbos mokėjimo svarbą. Iš atsakymų aiškėjo, kad savo tautinės kultūros pažinimo svarbos negalima ignoruoti. Akivaizdu, kad moksleivis kuris nesidomi savo tautine kultūra, nemoka savo tautos kalbos, per trumpą laiką neįauga ir į kitą kultūrinę terpę. Tokie apgenėtų kultūrinių interesų moksleiviai dažniausiai iš viso nebesidomi kultūra, nedalyvauja mokyklos kultūrinėje veikloje, atitolsta nuo savo mokslo draugų, lengvai pasiduoda neigiamai aplinkos įtakai ir neretai nuklysta šunkeliais.

TĖVYNĖS SAMPRATA

Atsakydami į klausimą „Ką laikote savo Tėvyne?“, moksleiviai galėjo nurodyti kurią nors iš keturių galimų atsakymų: 1. Miestą, miestelį, kaimą, kur gimėte, 2. Vilniaus kraštą, 3. Lietuvą, 4. Kitą šalį. Be to, buvo prašoma nurodyti, ką pirmiausia laikote savo Tėvyne ir ką galėtų paminėti antroje vietoje. (žr. 4.3. paveikslą).

4.3. paveikslas. KĄ LAIKO SAVO TĖVYNE? ((procentai, N=1141)

Pirmoje vietoje tiek Lietuvą, tiek gimtinę nurodė 2/3 apklaustųjų, o ketvirtadalį – antroje vietoje. Didelė dalis apklaustųjų pripažįsta Vilniaus krašto reikšmę. Lietuvos ir gimtinės nepaminėjo maždaug kas dešimtas. Tačiau kyla klausimas, kaip interpretuoti: *tik* kas dešimtas ar *net* kas dešimtas? Mūsų nuomone, galima teigi, kad *net* kas dešimtas, nes beveik tiek pat apklaustųjų savo Tėvyne nurodė kitą šalį. Dažniausiai, tai buvo Lenkija, kartais Rusija ar Baltarusija. Be to, beveik kas trečias apklaustasis antroje vietoje savo Tėvyne laiko kitą šalį.

Atsakymai į šį anketos klausimą rodo, kad daugeliui šio regiono moksleivių Tėvynė – miglota, abstrakti sąvoka, į kurią neatsiliepia širdis. Jie nėra nuteikiami pažinti savo gimtąjį kraštą, justai meilę jam ir atsakomybę dėl Lietuvos ateities. Jų nedomina tėvų darbų prasmė ir gyvenimo idealai. Nėra pamato tikėtis, kad jie, baigę mokyklą, jie stengsis dirbti dėl savo šalies gerovės ir kad tas jausmas teiks galimybę gyventi taurų ir prasmingą gyvenimą. Juk randasi ir tokių moksleivių, kurie atvirai sako, kad jie nesirengia gyventi Lietuvoje, jiems pakanka tiek mokėti lietuvių kalbą, kad galėtų susikalbėti dabar savo aplinkoje. Jie yra numatę išvykti į užsienį, todėl visa, kas siejė su Lietuva, jiems nebūsią svarbu.

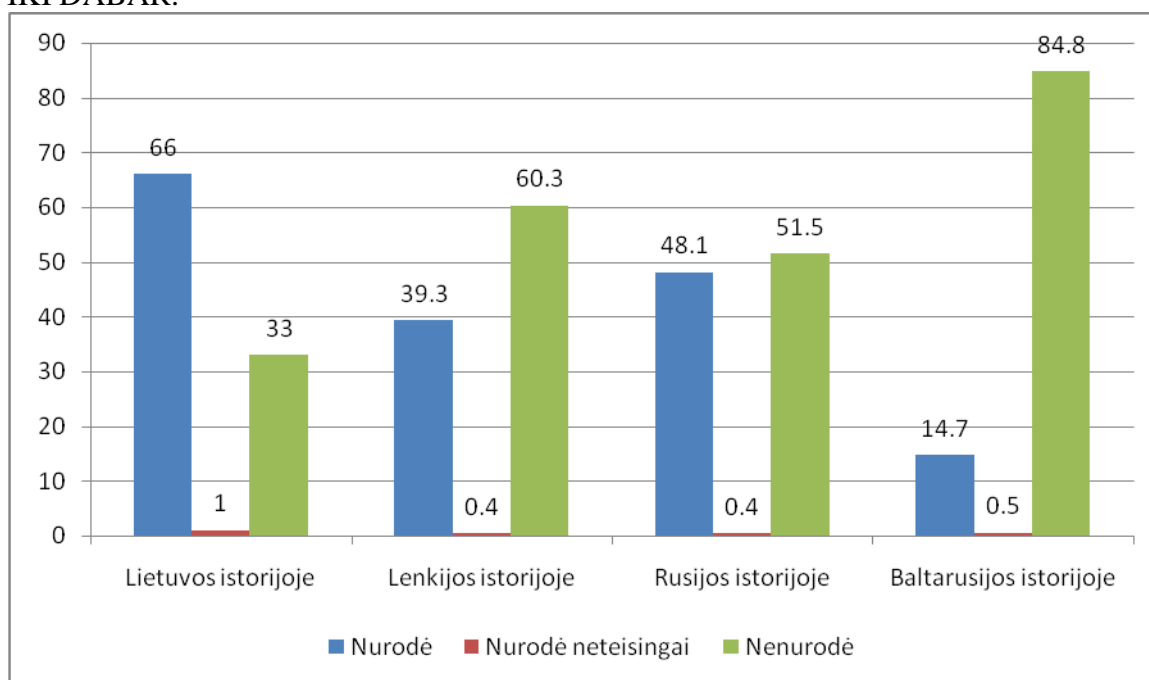
Be abejonės, tokį moksleivių požiūrį lemia ir menkas jų kultūrinis išprusimas.

MOKSLEIVIŲ KULTŪRINIS IŠPRUSIMAS

Kultūrinis išsilavinimas rodo bendrą moksleivio išprusimą, jo žinių bagažą. Todėl anketoje buvo klausimų apie svarbiausius Lietuvos istorinius įvykius, apie plačiai žinomus ankstesnių laikų ir mūsų dienų lietuvių, lenkų, rusų, baltarusių kultūros veikėjus, palikusius ryškų pėdsaką lietuvių kultūros istorijoje.

Pirmiausia moksleivių buvo prašoma nurodyti jų labiausiai vertinamų istorinių asmenybių nuo seniausių laikų iki dabar Lietuvos istorijoje, Lenkijos istorijoje, Rusijos istorijoje, Baltarusijos istorijoje (žr. 5.1. paveikslą).

5,1 paveikslas. LABIAUSIAI VERTINAMOS ISTORINĖS ASMENYBĖS NUO SENIAUSIŲ LAIKŲ IKI DABAR.

Lietuvos istorijoje reikšmingų asmenybių nurodė 2/3 apklaustųjų ir tik kas septintas apklaustasis prisiminė tokių asmenybių Baltarusijos istorijoje. Lietuvos istorijoje apklaustieji dažniausiai minėjo Gediminą, Mindaugą, Vytautą, keletas apklaustųjų paminėjo Algirdą Brazauską, Dalią Grybauskaitę, Vytautą Landsbergį, Justiną Marcinkevičių. Lenkijos istorijoje dažniausiai buvo nurodomi Adomas Mickevičius ir Jogaila, keliolika apklaustųjų paminėjo Pilsudskį. Rusijos istorijoje buvo išskirti Vladimiras Putinas, taip pat buvę carai Petras Pirmasis, Jekaterina Pirmoji, Aleksandras Pirmasis. Baltarusijos istorijoje didelį vaidmenį atlikusių veikėjų apklaustiesiems moksleiviams sekėsi sunkiau prisiminti, matyt, todėl jie dažnai minėjo Lukašenkos pavardę.

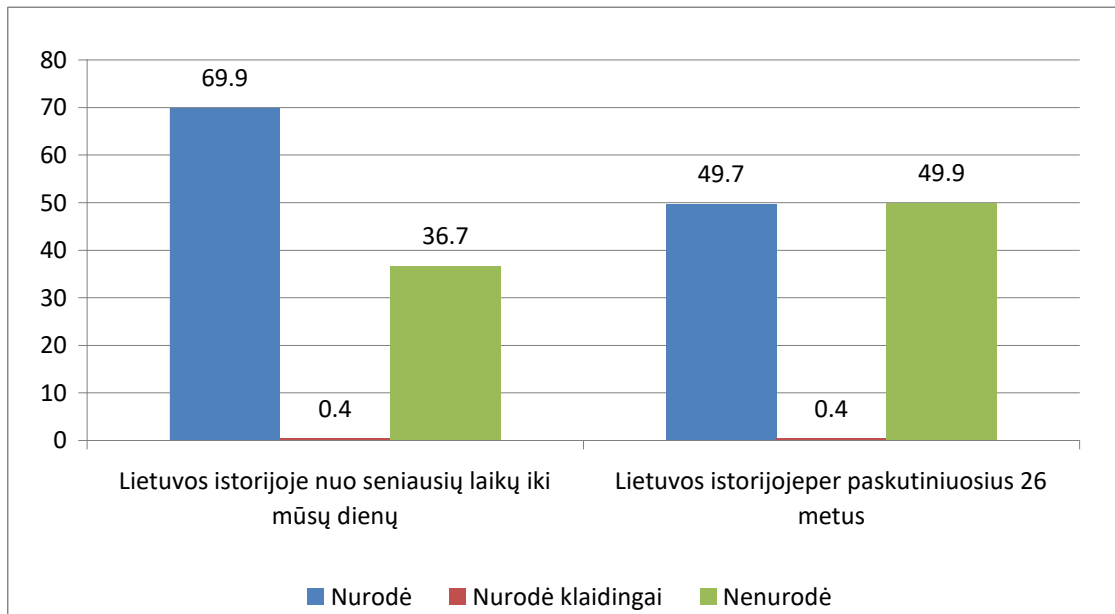
Užduotame klausime, skirtame ne lietuviams, o kitų tautybių moksleiviams, buvo prašoma išvardyti jiems žinomus jų tautybės įžymius kultūros veikėjus, kurių gyvenimas buvo susijęs su Lietuva. Tokių asmenybių nurodė pusė apklaustųjų, 2 procentai suklydo – minėjo ne savo tautiečius, bet lietuvius.

Savo ruožtu lietuvių moksleivių buvo prašoma nurodyti jiems žinomų lenkų, rusų, baltarusių įžymių kultūros veikėjų, kurių gyvenimas ir kūryba buvo susijusi su Lietuva. Tik 38 procentai žinojo vieną kitą tokią asmenybę, o 4 procentai nurodė klaidingai – minėjo lietuvius.

Be to, norėta sužinoti, kiek moksleiviai turi žinių apie kurį nors konkretų Lietuvos istorinį įvykį. Kadangi šis regionas, galima sakyti, yra sostinės priemiestis, o moksleiviai šiame mieste lankosi, užduotas klausimas: kas ir kada įkūrė Vilniaus miestą? Atsakymuose 6 iš 10 apklaustųjų Vilniaus įkūrėju įvardijo Gediminą, o žinančių Vilniaus įkūrimo datą buvo visai mažai. Beveik visiems apklaustiesiems sunku buvo nurodyti net Vilniaus įkūrimo amžių. Buvo ir suklydusių – 5 procentai atsakiusių Vilniaus įkūrėju nurodė Mindaugą ar Vytautą.

Anketoje apklausiamų moksleivių buvo prašoma atsakyti, kuriuos istorinius įvykius jie laiko svarbiausiais, pirma, Lietuvos istorijoje nuo seniausių laikų iki mūsų dienų ir, antra, Lietuvos istorijoje per paskutiniuosius 26 metus? (žr. 5.2 paveikslą)

5.2. paveikslas. KURIE LIETUVOS ISTORIJOS ĮVYKIAI YRA LAIKOMI SVARBIAUSIAIS? ((procentai, N=1141)

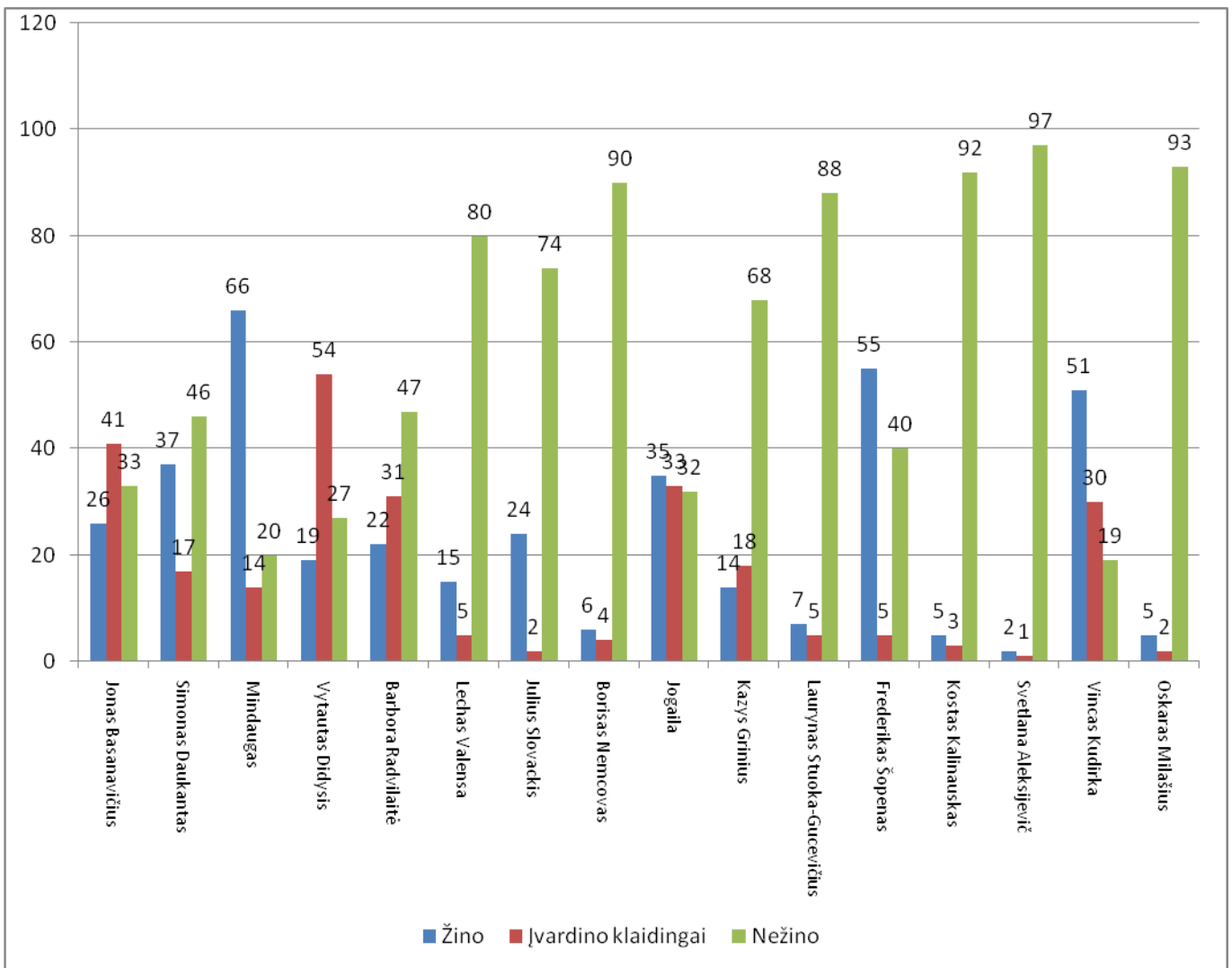

Svarbių Lietuvos istorijos įvykių nuo seniausių laikų iki dabar prisiminė 7 iš 10 apklaustųjų, o tokių įvykių per paskutiniuosius 26 metus nurodė tik pusė apklaustųjų. Tačiau tai nereiškia, kad atkūrusios valstybingumą Lietuvos įvykiai yra mažiau žinomi. Daug moksleivių, atsakydami į pirmesnę klausimą, nurodė ir 1990 metų kovo vienuoliktąją, ir tragiškus Sausio tryliktosios įvykius, ir Lietuvos įstojimą į Europos Sąjungą, ir įstojimą į NATO, ir sovietų kariuomenės išvedimą iš Lietuvos, Iš seniausių laikų dažnai buvo nurodomas Mindaugo Lietuvos suvienijimas, Lietuvos krikštas, Žalgirio mūšis ir kita. Vis dėlto reikėtų pastebėti, kad moksleiviai per maža prisiminė svarbių Lietuvos istorijos įvykių. Nė vienas nepaminėjo Lietuvos Respublikos Konstitucijos priėmimo, lito įvedimo, euro įvedimo, Lietuvos vardo tūkstantmečio minėjimo, nepaminėjo, kad Vilnius 2009 m. buvo Europos kultūros sostinė.

Anketos klausime „Ar žinote šiuos žmones?“ buvo išvardyta 16 lietuvių, lenkų rusų, baltarusių įvairių sričių ypač žinomų asmenybių, o moksleivių buvo prašoma parašyti, kas buvo ar yra šie žmonės? Galima buvo tikėtis, kad atsakymai bus įvairūs. Apklaustųjų vyresniųjų klasių – devintų, dešimtų vienuoliktų ir dalies dvyliktų klasių moksleivių atsakymai didele dalimi rodo jų išprusimo lygį, įgytas žinias mokykloje ir užklasinėje veikloje, iš knygų, interneto, televizijos, radijo laidose, šeimoje ir iš kitų šaltinių (žr. 5.3 paveikslą).

Atsakymai į šį klausimą ne tiek įvairūs, kiek rodo menką apklaustų moksleivių kultūrinį išprusimą. Tai turėtų kelti didelį rūpestį švietimo sistemos vadovams, pedagogams, moksleivių tėvams ir patiems moksleiviams, kurie galvoja apie savo ateitį, apie studijas universitetuose ir pan. Savo veiklos trukumų turėtų matyti ir mokslo žinių, kultūros vertybių skleidėjai, meno populiarinimo institucijos, žiniasklaida – radijas, televizija, pirmiausia mūsų šalies visuomeninis transliuotojas LRT televizija ir LRT radijas

5.3 paveikslas. AR ŽINOTE ŠIUOS ŽMONES? (procentai, N=1141)

Pirmiausia stebtelėkime prie tų atsakymų, kuriuos pateikė dauguma apklaustųjų. Galima buvo tikėtis, kad į klausimą, kas buvo Mindaugas, teisingai atsakys visi apklausiamieji. Juk kasmet liepos 6 d. švenčiame Valstybės dieną, t. y. Mindaugo karūnavimo Lietuvos karaliumi dieną. Tačiau atsakė į šį klausimą ne visi – tik 2/3 apklaustųjų žinojo, kas yra Mindaugas.

Atrodė, kad beveik visi moksleiviai bus girdėję lenkų kompozitoriaus Frederiko Šopeno pavardę ir klausę jo kūrybą. Juk ne mažiau kaip pusė apklausiamųjų buvo lenkų tautybės, mokosi lenkiškose mokyklose, be to, muzika visų tautybių žmonėms artima ir mėgstama. Deja, šį lenkų kompozitorių žinojo tik 55 procentai apklausiamųjų moksleivių.

Visose gimnazijose, kur vyko tyrimai, ant sienos, gerai matomoje vietoje, kabėjo stendai su Lietuvos Respublikos himno žodžiais. Čia buvo nurodytas ir autorius. Į anketos klausimą, kas yra Vincas Kudirkas, atsakė 50 procentų apklaustųjų, tačiau dauguma jų nurodė – Lietuvos himno autorius. Kai kurie minėjo, kad tai – rašytojas. Šie atsakymai tik iš dalies yra teisingi, tačiau jie rodo, kad dauguma vyresniųjų klasių moksleivių nesuvokia tikros Vinco Kudirkos reikšmės Lietuvos istorijoje arba dar blogiau – nemaža moksleivių iš viso jo nežino.

Žinių paviršutiniškumą rodo ir atsakymai, kas buvo Vytautas Didysis? Daugelis moksleivių apie jį yra girdėję, tačiau daug atsakymų buvo ne visai tikslūs. Atlaidžiai vertinant, galima sakyti, kad atsakiusieji buvo teisūs nurodydami, kad Vytautas Didysis buvo Lietuvos kunigaikštis. Tačiau tikėtasi, kad moksleiviai supranta išskirtinę Vytauto Didžiojo vietą iš visų Lietuvos kunigaikščių ir parašys, kad Vytautas Didysis buvo Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės Didysis Kunigaikštis, t. y. Lietuvos valstybės valdovas.

Kasdieniniame gyvenime Joną Basanavičių ypač dažnai minime. Tačiau daugelis apklaustųjų moksleivių irgi negalėjo nurodyti jo tikrojo vaidmens ir reikšmės Lietuvos valstybės istorijoje. Kai kurie nurodė, kad tai – rašytojas. Kai kurie, nors tokių ir nedaug, prisiminė, kad jo portretas buvo ant 50 litų banknoto ir kt. Iš viso Jono Basanavičiaus nežinojo 33 procentai apklaustųjų, o juk jie – vyresniųjų klasių gimnazistai.

Barbora Radvilaitė dažnai buvo įvardijama lietuvių kunigaikštienė, o kai kurie atsakymai buvo klaidingi: manoma, kad ji – Vytauto duktė, Jogailos žmona.

Beje, Jogaila kai kurių moksleivių buvo įvardijamas Lietuvos karaliumi, lenkų kunigaikščiu.

Galima buvo tikėtis, kad dauguma šio regiono moksleivių, pirmiausia lenkų gimnazijų auklėtiniai. Žinos, kad Lechas Valensa buvo Lenkijos prezidentas. Deja, ši žymų lenkų politiką, suvaidinusi ypač reikšmingą vaidmenį Lenkijai atgaunant nepriklausomybę, žinojo tik 15 procentų (mažiau kaip 2 iš 10) apklaustųjų.

Poetą Julijų Slovackį žinojo kas ketvirtas apklaustasis, nežinojo 74 procentai visų apklaustųjų. Galima buvo tikėtis daug geresnių moksleivių atsakymų į šį klausimą. Juk XIX a, pirmojoje pusėje visoje Europoje išgarsėjo Vilniaus romantizmas. Šalčininkų rajone Jašiūnai, kur buvo Vilniaus universiteto istoriko Jono Balinskio šeimos rūmai, tapo labiausi pasižymėjusių Vilniaus romantizmo atstovų – pažangiausios to meto Lietuvos inteligentijos susitikimų ir bendravimo vieta ir garsėjo kaip kultūros židinys, susijęs su Vilniaus universitetu. Dar ir dabar Jašiūnuose galima išgirsti pasakojimų apie jauno Juliaus Slovackio nelaimingą, bet visą gyvenimą išsaugotą meilę Liudvikai Sniadeckaitei, apie tvirtą jo prisirišimą prie Vilniaus, žavėjimąsi šio miesto architektūra. Jo poezijoje apdainuota Jašiūnų gamta, Merkio paupių „aukso pievos“, Trakai ir kitos apylinkės.

Svarbi priežastis prisiminti poetą Julijų Slovackį buvo ir tai, kad prieš porą metų pradėjo savo veiklą restauruoti ir suremontuoti buvę Balinskų rūmai. Jašiūnams, Šalčininkų rajonui ir visam Pietryčių Lietuvos regionui tai – didelis kultūros įvykis. Šiame kultūros židinyje supažindinama su garbinga, garsėjusio visoje Europoje Vilniaus romantizmo istorija, jo atstovų veikla skatinant domėjimąsi Lietuvos istorija, ugdant pagarbą lietuvių kalbai, dedant pamatą to meto ir vėlesnių laikų lietuvių tautinės sąmonės ugdymui ir tautinio judėjimo augimui.

Taigi moksleiviai turi visos sąlygos geriau pažinti ir vieną žymiausių savo krašto poetą Julijų Slovackį.

Šiuos metus, 2016 metus, Lietuvos Respublikos Seimas yra paskelbęs buvusio Lietuvos Prezidento Kazio Griniaus gimimo 150-ųjų metų minėjimo metais. Iki apklausos, t. y. iki balandžio ir gegužės mėnesių daug kur Lietuvoje jau buvo įvykę jo minėjimo renginiai. Gimnazijose, ypač istorijos klasėse, kabo iki Antrojo pasaulinio karo buvusių ir 1990 metais nepriklausomybę atkūrusios Lietuvos Respublikos prezidentų portretai. Tarp jų – ir Prezidento Kazio Griniaus portretas. Todėl nebuvo pamato abejoti, kad visų gimnazijų moksleiviai apie tai bus girdėję. Deja, tik 14 procentų apklaustųjų žinojo, kad Kazys Grinius – buvęs Lietuvos Prezidentas, 18 procentų moksleivių žinios buvo klaidingos. Jie buvusį Prezidentą vadino rašytoju, kompozitoriumi, o 68 procentai apklaustųjų visai nežinojo šios asmenybės.

Kitas anketoje išvardytas asmenybės žinojo dar mažiau apklaustųjų, konkrečiau kalbant mažiau kaip vienas iš dešimt ir net vienas kitas moksleivis.

Tarp tų moksleiviams beveik nežinomų asmenybių buvo Rusijos politikas, opozicijos lyderis, prieš porą metų nužudytas Maskvoje, Borisas Nemcovas. Jam gyvam esant, jį dažnai rodydavo ir Rusijos, ir Lietuvos, ir daugelis Vakarų Europos ir viso pasaulio televizijų. Jis ne kartą svečiavosi Lietuvoje. Daugelio šalių, tarp jų ir Lietuvos, politikai dažnai kalba apie demokratijos slopinimą Rusijoje, apie diktatoriško valdymo bruožus. Įrašant šią asmenybę į anketą buvo norima žinoti, kiek moksleivius pasiekia politikų ir kitų sričių specialistų raginimas daugiau domėtis ir geriau pažinti kaimyninę šalį. Iš visų atsakiusių į šį anketos klausimą tik 6 procentai, t. y. 6 iš 100 moksleivių, buvo girdėję Boriso Nemcovo vardą.

Tik 5 procentai apklaustųjų žinojo, kas yra Kostas Kalinauskas. Pamename, Lietuvoje 2013 metai buvo paskelbti 1863 metų sukilimo minėjimo metais. Kostas Kalinauskas buvo vienas žymiausių sukilimo vadovų. Jo žygdarbiu ypač didžiuojamasi Baltarusijoje, apie jį rašomos knygos. Šalčininkuose yra Kosto Kalinausko paminklas. Carinės Rusijos žandarai, sukilimo slopintojai jį suėmė Vilniuje 1864 m. pavasarį. Ant namo, kur jis slėpėsi, kabo atminimo lentelė. 1863 metų sukilimo vadai Kostas Kalinauskas ir Zigmas Sierakauskas buvo nužudyti pakariant Vilniuje, dabartinėje Lukiškių aikštėje. Šios aikštės pakrastyje yra jų kapas. Ant antkapio įrašyti žodžiai: „Žuvusiems už Tėvynę, kovojusiems dėl jos ir dvasiškai atgimstantiems.“ Ant kapo žydi gėlės. Vilniečiai ir svečiai padeda gyvų gėlių puokštelių. Tačiau taip buvo ne visada, greičiau priešingai. Ir carinė Rusija, ir sovietinė valdžia visomis priemonėmis stengėsi trinti jų vardus iš žmonių atminties. Gąsdino jų pasiaukojimas dėl didžiojo tikslo – išvaduoti savo tautą, savo Tėvynę iš okupantų priespaudos. Todėl Kosto Kalinausko ir Zigmo Sierakausko kapavietė ne kartą buvo niekinama. Sovietiniais laikais antkapio įrašė jie buvo vadinami revoliucionieriais demokratais. Slopindama net mintį apie valstybės nepriklausomybės atkūrimą, sovietinė valdžia priedavo iki absurdo. Prisimikime, kaip sovietiniais laikais vyrams buvo draudžiama auginti barzdą. Tais laikais ir Lietuvos televizija neįsileisdavo dalyvauti laidose barzduotų vyrų. Kodėl? Matyt, ne todėl, kad dar Rusijos caras Petras Pirmasis buvo išleidęs dekretą kirpti pirklių barzdas. Iš tikrųjų valdžią gąsdino atminimas, kad numalšinus 1863-1864 metų sukilimą, daugelis sukilėlių, bejodomi susidorojimo, užplūdo didžiuosius Europos miestus, ypač Paryžių. Dažniausiai jie būdavo su vešliomis barzdomis. Vakarų Europoje vyrai su barzda buvo laikomi kovotojais už savo tautų išvadavimą iš okupantų priespaudos. Barzda tapo kovotojo

prieš okupantus simboliniu bruožu. Beje, Kosto Kalinausko ir Zigmo Sierakausko antkapinis kryžius jau Lietuvos nepriklausomos valstybės atkūrimo metais buvo susprogdintas. Dabar kryžius yra likęs tas pats, tik, primenant šį įvykį, jis yra surištas. Kapas lankomas, tačiau reiktų, kad Vilniaus savivaldybė labiau rūpintųsi jo priežiūra...

Visiems būtina gerbti šių asmenybių atminimą. Tegu tėvai savo vaikams, o mokytojai – moksleiviams, primena paskutinius Kosto Kalinausko žodžius. Jau būdamas suimtas, jis kažkoku būdu perdavė atsišaukimą, kuriame atsisveikina su savo mylimais žmonėmis: „Broliai mano, muzikėliai brangieji! Iš po maskolių kartuvių tenka man į jus rašyti, rasi, ir paskutinį kartą. Skaudu palikti gimtąją žemelę ir jus, brangūs mano tautiečiai. Krūtinė man plyšta, širdį skauda, bet negaila žūti už jūsų teisybę. Kovokite už žmogaus ir tautos teisę, už savo tikėjimą, už savo gimtąją žemelę. kol ant jūsų sprando nebebus visai maskoliaus.“

Įvairių tautybių žmones vienijantis Sąjūdžio laikų šūkis „Už jūsų ir mūsų laisvę!“ pasiekė mus iš 1863 metų sukilėlių lūpų.

Sakykite, ar gali būti įspūdingesnis atsidavimo savo tautai gyvenimo pavyzdys, kuris galėtų įkvėpti ir mūsų dienų jaunąją kartą?

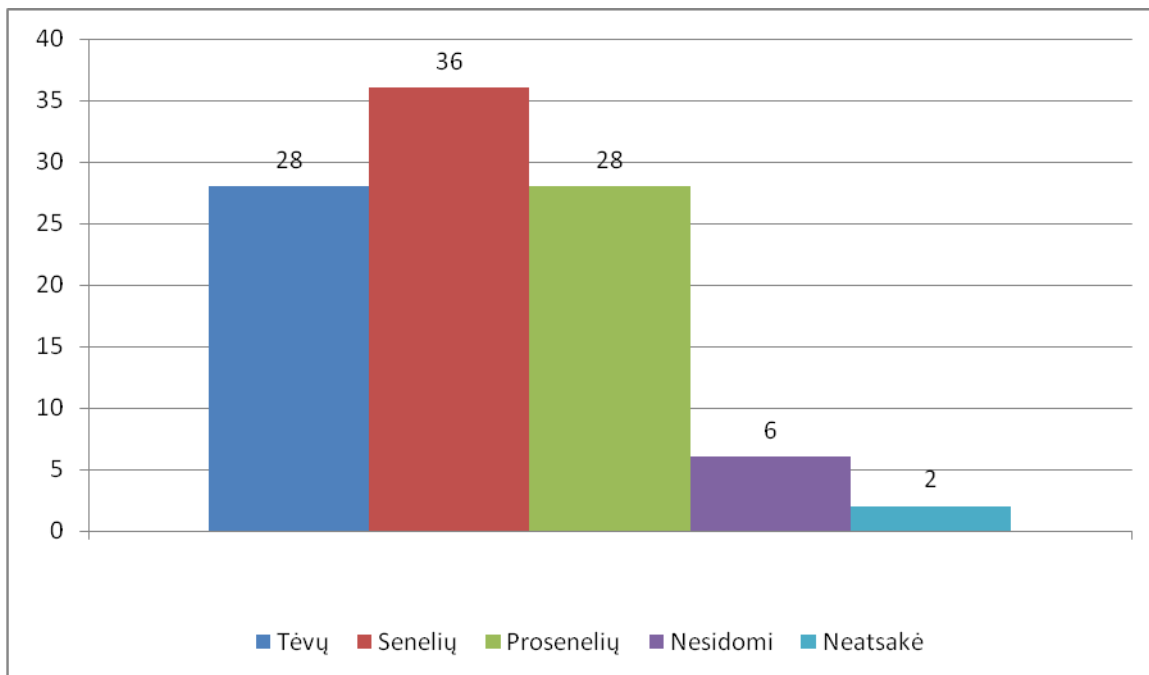
Deja, jau minėta, tik 5 procentai – t. y. kas dvidešimtas, 2016 metų pavasarį atliekant moksleivių kultūrinio išsilavinimo tyrimus, apklaustas moksleivis žinojo, kas buvo Kostas Kalinauskas. Kodėl? Ar yra kaltų dėl tokio aplaidumo?

Krinta į akis tai, kad moksleiviai ypač mažai žino kultūros kūrėjus, menininkus. Architektą Lauryną Stoką-Gucevičių žinojo 7 procentai apklaustųjų. Nobelio premijos laureatą poetą Oskarą Milašį – 5 procentai apklaustųjų.

Praėjusių metų pabaigoje po visą pasaulį pasklido žinia, kad Nobelio premija paskirta Baltarusijos rašytojai Svetlanai Aleksijevič. Mokytojai, ypač literatūros mokytojai negalėjo šios žinios praleisti pro ausis, ta žinia ne kartą turėjo būti pakartota ir auklėtiniams, paraginta paskaityti jos knygų. Tokį didelį pripažinimą pelnė kaimyninės valstybės literatė! Dar kartą galima stebėtis ir apgailestauti, kad 97 procentai apklaustųjų nežinojo šios asmenybės, ir tik 2 procentai apklaustųjų moksleivių anketoje parašė, kad Svetlana Aleksijevič – baltarusių rašytoja.

Moksleiviams buvo pateiktas klausimas „Ar dominės ir ar pažįstate savo šeimos, savo senelių ir prosenelių istoriją?“ (žr. 5.4 paveikslą).

5.4. paveikslas. AR DOMITĖS IR AR PAŽŪSTATE SAVO ŠEIMOS, SAVO SENELIŲ IR PROSENELIŲ ISTORIJĄ? (procentai, N=1141)

Į klausimą, ar pažįstate savo šeimos istoriją, 28 procentai apklaustųjų atsakė pažįstantys. Šis atsakymas kelia rūpestį: argi 72 procentai apklaustųjų nesidomi savo šeima? Gal jiems atrodo, kad artimesnis ryšys su tėvais yra nevertas didesnio dėmesio, ir į šį anketos klausimą jie atsakė prabėgom. Neaiškumų randasi ir dėl atsakymo, kad senelių gyvenimų domisi daugiau moksleivių – 36 procentai apklaustųjų – negu savo šeima. Reikia manyti, kad dauguma teigiamai atsakiusių į šį klausimą yra tie patys, kurie domisi savo šeima. Tačiau neaišku, kaip galima pažinti senelių ar prosenelių istoriją nesidomint savo tėvų gyvenimu, jų kilme. Atrodo, kad bent dalis apklaustųjų į šį klausimą buvo linkę atsakyti teigiamai. Be abejonės, kiekvienam moksleiviui svarbu, kad jo šeima ir tėvai būtų kuo geriau vertinami.

Taigi apklaustųjų moksleivių atsakymus, ar jie domisi savo tėvų, senelių ir prosenelių istorija, reikėtų vertinti dvejopai. Tai, kad tik mažiau kaip trečdalis apklaustųjų nurodo, kad domisi savo šeimos istorija, duoda pamatą galvoti, kad dauguma vaikų nėra tvirtai įaugę į savo šeimą, kad, matyt, per mažai bendrauja su savo tėvais ir yra gerokai atitolę nuo jų kasdieninio gyvenimo rūpesčių. Prieštaringi atsakymai apie domėjimąsi savo šeimos, senelių ir prosenelių istorija tik patvirtina šią prielaidą. Kitą vertus, apklaustųjų moksleivių atsakymai rodo, kad dauguma šeimų neturi ne tik tėvus ir vaikus vienijančių tradicinių švenčių, bet ir giminių susitikimų, kurių metu būtų lankomi protėvių kapai, pagerbiamas senelių ir prosenelių atminimas. Vaikai iš mažens nemokomi suprasti, kaip svarbu branginti šeimą ir visos giminės garbę.

II dalis. Kokybinis tyrimas

Mokytojų ir kai kurių švietimo institucijų darbuotų mintys ir pageidavimai

* Atliekant kokybinį tyrimą, padaryti 42 interviu su mokyklų direktoriais, jų pavaduotojais, mokytojais, tėvais, kultūros darbuotojais. Jų buvo prašoma atsakyti iš esmės į tuos pačius klausimus: kokių reikia sąlygų, išteklių, kokia turėtų būti pedagogų kvalifikacija siekiant pagerinti moksleivių kultūrinį lavinimą. Kalbėtasi ir individualiai, ir su pedagogų ir moksleivių grupėmis. Be to, šios programos vykdytojai susitiko su LR Švietimo ir mokslo ministerijos specialistais, Ugdymo plėtotės centro vadovu ir specialistais, LR Vyriausybės Švietimo skyriaus vadovu, Vyriausybės atstove Vilniaus apskrįčiai.

Būdingiausios moksleivių kultūrinio lavinimo formos yra žinomos: moksleiviai dalyvauja neformaliojo švietimo būreliuose, dainų šventėse, olimpiadose, vyksta į ekskursijas, susipažįsta su profesionaliojo menu, su iškiliais mokslo ir kultūros kūrėjais ir skleidėjais. Tačiau kiekvienoje mokykloje šios veiklos mastai ir kokybė nevienodi. Tuos skirtumus lemia tai, kad mokyklos skiriasi ir mokomąja kalba, ir tautine moksleivių sudėtimi, ir rajonų savivaldybių parama mokykloms, ir kaimyninių šalių parama, žinoma, ir mokytojų kolektyvų santarve ir profesionalumu, vadovų požiūriu į kultūrą. Nors buvo stengiamasi išlaikyti vienodą pokalbio struktūrą, tačiau mokytojai rėmėsi savo patirtimi, vertino savo mokyklų padėtį ir pasakė įvairių pageidavimų ir siūlymų, kaip galima būtų pagerinti moksleivių kultūrinį lavinimą.

Tyrimų atlikėjams yra žinomi mokytojai ir kiti švietimo specialistai, pateikę kritiškų pastabų apie švietimo sistemą, pasiūlę moksleivių kultūrinio lavinimo būdų. Tačiau informantams įsipareigota viešai neskelbti jų pavardžių, nenurodyti net jų mokyklos. Šių įsipareigojimų ir laikomasi.

* Mokytojai pirmiausia kėlė bendrus moksleivių ugdymo sunkumus. Visuomenėje žiniasklaidoje pasakoma daug nusiskundimų mokykla, kad iš jos išeina vis blogiau parengti, net neraštingi auklėtiniai. Girdėdami tuos skaudžius priekaištus, mokytojai negali būti abejingi. Tad kodėl, jų nuomone, mokykla nėra tokia, kad tenkintų visuomenės poreikius? Ką mokytojai realiai gali padaryti gerindami švietimo padėtį? Kiek jų pastangos yra reikšmingos? Norėjosi sužinoti, kaip mokytojai vertina tiesmukai jiems sakomus priekaištus, kad mokyklose padėtis blogėjanti, nes nemaža mokytojų esą nešiuolaikiški, nesidomintys naujausiomis pedagogikos žiniomis, nekūrybiški, negebantys sudominti vaikų, jų nemylintys. Kita vertus, girdime ir priešingą nuomonę, išteisinančią mokytojus. Teigiama, kad mokytojai nesą laisvi įžengę į auklėtinių klasę, kad jie ne tiek yra atsakingi už mokymo rezultatus, kiek privalo susitaikyti su jiems primetama prievarta.

Gimnazijų, kuriose vyko tyrimas, mokytojai žinojo, kad anketinę apklausą atliekantys specialistai, projekto vadovas, projektą vykdančio Lietuvos kultūros politikos instituto vadovas – nėra inspektoriai, jie neturi nei teisių, nei užduoties vertinti nesutarimus ir konfliktus, kilusius tarp mokyklų ir rajonų švietimo skyrių, tarp mokyklų ir moksleivių tėvų, tarp mokyklų vadovų ir mokytojų, ar tarp pačių mokytojų. Vis dėlto keliolika mokytojų kreipėsi į tyrimo atlikėjus ir norėjo asmeniškai pasikalbėti. Teisybės dėlei, reikia pasakyti, kad jie nesiskundė kokiomis nors asmeninėmis nuoskaudoms. Jie kėlė ypač skaudžias švietimo problemas. Pateikiame keletą būdingų mokyklose situacijų, į kurias patenka mokytojai.

Baigiantis mokslo metams, gimnazijos dešimtosios klasės moksleiviai rašė matematikos kontrolinį darbą ir beveik pusė jų gavo blogą įvertinimą. Jie dar kartą turėjo rašyti kontrolinį darbą. Bet daugeliui šių moksleivių tai atrodė formalus reikalavimas. Štai mokytoja nepatenkinamą įvertinimą gavusios dešimtosios klasės moksleivės prašo pasimokyti keletą dienų ir klausia, ar ji galėtų ketvirtadienį ateiti ir iš naujo rašyti kontrolinį darbą. Moksleivė sako, kad ketvirtadienį ji su tėvais važiuosianti į „Akropolį“ Vilniuje. „Tai gal ateitum penktadienį? – klausia mokytoja. Deja, dešimtokė tą dieną turinti rengtis su bendramoksliais savaitgalio išvykai. „Ateik kitą savaitę“, - siūlė mokytoja. Moksleivė nebeatsakė. Atrodo, kad ji tikriausiai neims matematikos vadovėlio į rankas ir papildomai nesimokys, nes tas kontrolinis jai nerūpi. Ji gerai žino, kad baigiasi mokslo metai, ir mokytoja turės parašyti patenkinamą pažymį. Ji nė kiek neabejoja, kad bus perkelta į aukštesnę klasę.

Štai kitas istorijos mokytojos pasakojimas. Mokytoja susilaužė koją ir du mėnesius gydėsi. Ją pavadavo jauna mokytoja. Su moksleiviais ji gerai sutarė, nes buvo „šiuolaikiška ir kūrybiška“: per pamokas rodė įvairius su istorija susijusius filmukus ir maloniai bendravo. Grįžusi į darbą, mokytoja norėjo sužinoti, ko moksleiviai išmoko, ir davė parašyti kontrolinį darbą. Moksleiviai priešinosi žinių tikrinimui, norėjo ir toliau per pamokas žiūrėti filmus. Ne vienas atvirai sakė, kad istorija nesanti jų domėjimosi objektas. Kontrolinis jų žinių patikrinimas rodė, kad per tuos du mėnesius moksleiviai, galima

sakyti, istorijos nesimokė. Mokytoja ragino auklėtinius susiimti ir mokytis. Vienam kitam nenorinčiam mokytis ir išūliai besielgiančiam parašė nepatenkinamą įvertinimą. Nedelsiant sulaukė „atsako“ – gatvėje buvo sustabdyta mokinio motinos su didžiausias priekaištais, kodėl mokytoja persekiojanti jos sūnų ir žlugdanti jo ateitį. Ar ne todėl tai daranti, kad jo tautybė – lenkas, o jis mokosi lietuviškoje mokykloje? Mokytoja išgirdo reikalavimą, kad jos sūnui parašytų gerą įvertinimą, ir grasinimą: jei to nepadarys, motina skūsis. Iš tikrųjų netrukus ji pasiskundė rajono švietimo skyriui, Švietimo ir mokslo ministerijai. Gimnazijos vadovai, norėdami ramybės, vis labiau linko prie nuomonės, kad mokytoja esanti kalta – gal ji negebanti sudominti moksleivių, gal nekūrybiškai dirbanti. „Ką man daryti? Blogai besimokantiems rašyti gerus pažymius? Aš negaliu tai daryti“, – kalbėjo mokytoja. Mokytoja ji dirba keliolika metų ir norėtų dirbti. Esą skaudu, bet nematanti kitos išeities, kaip išeiti iš darbo mokykloje...

Anketinės apklausos rengėjai panašių mokytojų skundų girdėjo ir daugiau. Deja, nedaug yra pedagogų, kurie ryžtasi elgtis principingai. Dauguma „pakelia giras“ – rašo nemokšoms moksleiviams patenkinamą pažymį. Tokie moksleiviai kasmet keliami į aukštesnes klases, o tapę abiturientais, jei neišlaiko valstybinio egzamino, laiko mokyklinį egzaminą, kurio reikalavimai visai formalūs. Tokios tvarkos tikslas – išlaikyti moksleivį gimnazijoje, nes mokyklai svarbu, kad joje mokytųsi kuo daugiau moksleivių, nes nuo to priklauso finansavimas, skiriamas pagal mokinio krepšelių skaičių.

Ypač skaudus buvo vienos gimnazijos daugiau kaip dešimt metų dirbančio direktoriaus skundas. Gimnazijoje atsitiko toks įvykis. Per fizikos pamoką moksleivis atsisakė rašyti kontrolinį darbą. Aiškino, kad nepasirengė, nes apie būsimą kontrolinį darbą per vėlai sužinojęs, fizikos nemėgsta, nes mokytoja jo nesudominanti šiuo mokslu. Ne tik nerašė kontrolinio darbo, bet per pamoką pradėjo garsiai kalbėti, svaitytis replikomis su draugais, kliudė kitiems moksleiviams. Išeiti iš klasės atsisakė. Netikėtai iš kuprinės išsitraukė pistoletą ir kreipinėjo jį tai į mokytoją, tai į klasės draugus. Vėliau paaiškėjo, kad pistoletas buvo žaislinis, bet tada to pasakyti niekas negalėjo. Persigandusi mokytoja stvėrė neklaužadą ir ištempė iš klasės. Vėliau moksleivis skundėsi, kad stumiamas iš klasės užsigavęs į durų staktą ranką ir petį...

Geriau pažįstantieji šiandieninę padėtį mokyklose, galėtų neklysdami pasakyti, kokie būna panašių įvykių padariniai. Tolesnė įvykių raida ir buvo tokia, kokios galima buvo tikėtis. Pasisamdę advokatą, moksleivio tėvai parašė skundus rajono švietimo skyriui, Švietimo ir mokslo ministerijai, Lietuvos Respublikos Prezidentei, teisingumo institucijoms. Mokytoja buvo kaltinama smurtavimu prieš jų sūnų, fiziniu jo sužalojimu, netinkamu elgesiu su mokiniais, neprofesionalumu. Mestas ir tautiškumo koziris. Gimnazijos mokomoji kalba lietuvių, gal mokytoja prieš jų sūnų nusiteikusi todėl, kad jis yra lenkų tautybės? Reikalavo nedelsiant šią mokytoją atleisti iš darbo. Ir kas kelios dienos tėvai vis spaudė gimnazijos direktorių, kodėl jis delsiąs tai padaryti. Be to, tėvai aukštesnių švietimo institucijų reikalauja atleisti ir direktorių... Teisės saugos institucijos mokytojais iškėlė bylą...

Gimnazijos direktorius atverčia šių skundų aplanką ir tyrimo atlikėjų klausia: „Ką man daryti?“ Jis turi tvirtą nuomonę, kad mokytojas bet kokioje situacijoje privalo susitvardyti. Panaudojusios fizinę prievartą prieš moksleivį, mokytojos negalima pateisinti. Bet jis vis nerašo įsakymo atleisti mokytoją iš darbo, nes tai reikštų pritarimą, kad moksleiviai gali pažeidinėti mokykloje nustatytą tvarką, nebaudžiami žeminti, niekinti mokytoją. Tai reikštų ir susitaikymą, kad tėvai, ypač jei jie užima aukštesnę tarnybą, gali reikalauti, kad mokytojai darytų jų vaikams nepagrįstas nuolaidas, kęstų jų agresyvumą prieš juos ir prieš kitus klasės draugus. Tai reikštų ir pripažinimą, kad tėvai, apleidę savo vaikų priežiūrą, versdami atsakomybę už jo netinkamą elgesį mokyklai, gali sulaukti ir aukštesnių švietimo institucijų paramos. Gimnazijos direktorius matė, kad, deja, niekas neišklausys mokytojos. Jis suprato savo delsimą atleisti mokytoją iš darbo padarinius ir teigė neabejojąs, kad artimiausiu metu ir jis būsiąs atleistas iš direktoriaus pareigų. Netrukus taip ir atsitiko...

Šios ir kitos panašios istorijos – skaudi mūsų mokyklų gyvenimo tikrovė. Argi galima visa tai ignoruoti, apsimesti, kad tai reti, neverti dėmesio atsitikimai, ir apie juos nekalbėti. Tačiau visa tai matant, kaip kalbėti apie didį mokytojo pašaukimą diegti auklėtiniams kilnius siekimus, stiprinanti jų pasitikėjimą savo jėgomis, žadinti jų nepaliaujamą poreikį pažinti pasaulį, tobulėti?

Apie tai būtina ne tik kalbėti, privalu kurti tokią mokyklą. Šiame kelyje sėkmė lydės, jei visuomenė visomis išgalėmis naikins švietimo sistemoje smurtavimą, apsimetinėjimą, darbo imitavimą, jei gins žmogaus orumą, palaikys moksleivių, jų tėvų ir mokytojų partnerišką bendravimą, jei bus garantuojama mokytojo kūrybinė laisvė ir ginama jo garbė.

* Neformalusis švietimas papildo bendrąją valstybės nustatytą ugdymo disciplinų programą. Mokytojai pritaria jo plėtojimui ir sutinka, kad neformaliajam švietimui būtų keliami tokie pat griežti

reikalavimai kaip ir privalomo bendrojo ugdymo programai. Po neformaliojo švietimo priedanga moksleiviai negali būti užimami menkaverte veikla.

Kokios neformaliojo švietimo plėtojimo kliūtis?

Pirmiausia mokytojai pageidauja didesnio neformaliojo švietimo finansavimo. Mokyklose negali veikti daug moksleivių pageidaujamų būrelių, nes stokojama lėšų apmokėti jų vadovams. Žinoma, reikia ir materialinės bazės, įvairių priemonių ir įrangos būrelių veiklai.

Nėra pamato tikėtis didesnės tėvų paramos. Pirma, reta šeimų, kuriose puoselėjamos kultūros vertybės. Daugelis tėvų nesidomi kultūra ir neskatina savo vaikų dalyvauti kultūrinėje veikloje. Antra, tėvai dėl materialinių sunkumų negali skirti paramos mokyklų kultūrinei veiklai.

Norint išsiaiškinti, ar tokia mokytojų nuomonė yra pagrįsta, atliekant moksleivių kultūros poreikių tyrimą, pakeliui domėtasi, kiek tų gimnazijų moksleivių gauna nemokamą maitinimą. Tai svarbu, norint žinoti, ar tėvai galėtų prisidėti prie vaikų kultūrinio lavinimo, sumokėti už dalyvavimą mažiau populiariuose būreliuose, už autobusą kelionei į Vilnių, vykstant moksleiviams susipažinti su sostinės kultūros paminklais, ar tėvai galėtų nupirkti bilietą į teatrą, koncertą, muziejų. Paaiškėjo, kad maždaug pusėje gimnazijų, kuriose buvo atliekamas tyrimas, nemokamą maitinimą gauna 25–30 proc. moksleivių. Trijose gimnazijose nemokamą maitinimą gauna 15–20 proc. moksleivių, Tačiau trečdalyje gimnazijų nemokamą maitinimą gauna 40–50 proc. moksleivių, o dvejose gimnazijose – daugiau kaip pusė moksleivių. Ir čia nėra didelio skirtumo, kokia gimnazijos mokomoji kalba. Štai miestelyje šalia viena kitos yra lietuvių ir lenkų gimnazijos, turinčios panašų moksleivių skaičių. Vienoje nemokamą maitinimą gauna 59 proc. moksleivių, kitoje – šiek tiek daugiau kaip 56 proc. moksleivių.

Tarp kitko, reikėtų pasakyti, kad, atliekant tyrimą, sukaupta ir vertingų pastebėjimų dėl moksleivių maisto kokybės. Aiškėja, kad moksleivių maitinimo gerinimo klausimai yra labai aktualūs.

Ir dar: jei jau užsiminėme apie moksleivių sveiką mitybą, privalome paminėti, manytume, kitą svarbų pastebėjimą. Tyrimo atlikėjai laisvai, nelydimi mokytojų, vaikštinėjo po mokyklų patalpas, po mokyklų teritoriją ir nematė nė vieno rūkančio mokytojo, nė vieno rūkančio moksleivio! Tačiau moksleivių sveikatos būklė – ne šio tyrimo tikslas, nors ir labai svarbus siekiant gerų moksleivių ugdymo rezultatų.

Mokyklas retkarčiais paremia ir verslininkai, dažniausiai vienas kitas buvęs auklėtinis ar netoliese esanti įmonė, jei jos vadovas nėra abejingas kultūrai ir supranta mokyklos svarbą. Ta pagalba nedidelė – mecenatas kartą per metus sumoka už autobuso nuomą organizuojant ekskursiją į sostinę ar kokios nors šventės proga nuperka kuklių dovanėlių mokyklos koncerte ar sporto varžybose. Pasižymėjusiems moksleiviams. Priekaištauti mokytojams. Kad jie turėtų būti aktyvesni ieškodami mecenatų, nederėtų, nes gyventi su ištiesta ranka, nors pagalbos prašoma ne asmeniškai sau, o mokyklai, nėra lengva.

Mokytojai kalbėjo ir apie tai, kad ne visi moksleiviai gali pasilikti po pamokų ir dalyvauti kokiam nors būrelyje, nes turi skubėti į maršrutinį autobusą ir vykti į namus.

Mokykloms stokoja ne tik lėšų, bet kartais kyla sunkumų ieškant tinkamo būrelio vadovo.

Mokyklose daugėjant įvairių būrelių, vis daugiau reikia ir jų vadovų. Randasi gera galimybė, mažėjant moksleivių skaičiui, įdarbinti atleidžiamus mokytojus. Vis dėlto kartais nėra mokytojo, turinčio kvalifikaciją vadovauti būreliui, kurio pageidauja moksleiviai. Štai miestelio, nutolusio nuo Vilniaus daugiau kaip 100 kilometrų, moksleiviai norėtų, kad gimnazijoje veiktų aviacijos būrelis, kuriame jie galėtų susipažinti su aviacijos istorija, lėktuvų modeliais, aviatorių profesijomis, o baigę mokyklą, gal stotų į Vilniaus Gedimino technikos universitetą ir taptų lakūnais, stiuardėmis, aviacijos inžinieriais, skrydžių valdymo specialistais. Nors gimnazijoje dirba keliasdešimt įvairių specialybių mokytojų, bet nė vienas nėra geriau susipažinęs su aviacija. Rodos, galima būtų rasti išeitį. Miestelyje esančioje įmonėje dirba išsilavinęs, bendruomenės gerbiamas inžinierius, kuris daugelį metų domisi aviacija, namuose turi lėktuvų modelių. Jis sutiktų dvi ar tris valandas per savaitę dirbti su moksleiviais. Tačiau mokykla negalinti jo priimti vadovauti aviacijos būreliui, nes esąs reikalavimas, kad su vaikais gali dirbti tik aukštąjį pedagoginį išsilavinimą turintys specialistai.

* Dalyvavimas dainų šventėse moksleiviams palieka visą gyvenimą neišdildomų įspūdžių. Jie noriai draugams papasakoja savo išgyvenimus. Jiems tų malonių prisiminimų netemdo ir tai, kad tomis dienomis teko nakvoti ne lovoje, bet ant čiužinių, patiestų ant grindų, kad maistas ne visada būdavo skaniausias ir gal nesotus, kad pavargdavo ilgose repeticijose. Visų tų sunkumai ir nepatogumai, rodos, nebuvo. Moksleiviams liko nepamirštami prisiminimai, kaip kopė į Vilniaus pilies bokštą arba po sunkių repeticijų, vėlyvais vakarais, dažnai ir sutemus, kartu savo vadovais mokytojais užkopę į Kryžių kalną, žvelgę į nakties žiburiais šviečiantį Vilnių, Lietuvos sostinę. Bent paskutinių dainų švenčių repertuare buvo įterpta nemaža šūkių apie meilę savo gimtinei, meilę Lietuvai. Moksleiviai – dainų švenčių dalyviai – tuos žodžius skanduoja nuoširdžiai ir giliai įsijausdami į jų prasmę. Atvykę iš visų Lietuvos miestų, miestelių ir

kaimų, iš visų Lietuvos regionų – Aukštaitijos, Žemaitijos, Dzūkijos, Suvalkijos, Pajūrio ir Pietryčių Lietuvos – visi jie savi, jie visi kartu išgyveno vienybės, bendrystės ir pasididžiavimo savo šalimi jausmus..

Mokyklos ir dainų švenčių rengėjai turi pasistengti, kad kuo daugiau moksleivių dalyvautų dainų šventėse.

* Menininkai ir mokslininkai – reti svečiai mokyklose. Priežastis paprasta: mokyklos neišgali jiems mokėti honoraro. Mokytojai pateikė pavyzdžių, kad net žinomi menininkai nesivaržo paprašyti iš mokyklų iš tikrųjų didelio atlygio. Todėl mokyklos gali tik pasvajoti apie galimybę reguliariai pasikviesti viešnagėn žinomų Lietuvos mokslininkų, menininkų, kultūros vertybių kūrėjų ir skleidėjų, sportininkų, kitų profesijų iškiliausių specialistų. Moksleiviai norėtų, kad į mokyklą atvyktų krepšininkas Arvydas Sabonis, akrobatinio skraidimo pasaulio čempionas lakūnas Jurgis Kairys, Dzūkijos nacionalinio parko augalijos žinovas Henrikas Gudavičius, etnologas prof. Libertas Klimka, smuikininkas prof. Petras Kunca, geologas prof. Valentinas Baltrūnas, dailininkas Bronius Leonavičius, Europos Sąjungos komisaras Vytenis Povilas Andriukaitis, žinomos televizijos laidų vedėjos Regina Jokubauskaitė ir Laima Kybartienė ir kt. Moksleivių atmintyje šie susitikimai liktų visam gyvenimui. Norėtųsi tikėti, kad aktyviau paraginti žinomi menininkai, mokslininkai, sportininkai, kitų profesijų atstovai galėtų nemokamai bent kartą per metus atvykti į kurią nors mokyklą ir susitikti su moksleiviais, mokytojais, galbūt ir su moksleivių tėvais.

* Sostinės teatrai, muzikiniai kolektyvai nebendradarbiauja su mokyklomis. Dėmesio sulaukia nebent pradinių klasių moksleiviai. Pas juos aktorių grupelės atveža vaikams skirtų spektaklių. Teatrai, dailės ir kiti muziejai, muzikos kolektyvai ir pavieniai muzikantai nėra skatinami palaikyti ryšius su mokyklomis, supažindinti moksleivius su profesionaliuoju menu. Suprantama, kad retą teatro spektaklį galima parodyti mokykloje. Kita vertus, kodėl moksleiviai patys retai vyksta į teatrą? Gal būtų veiksminga, jei teatrai, koncertinės organizacijos, muziejai mokykloms aktyviau teiktų informaciją apie vaikams ir jaunimui skirtus spektaklius, koncertus, parodas ir kvieštų atvykti.

* Kaimyninė Lenkijos valstybė siekia palaikyti kuo intensyvesnį ir nuolatinį bendradarbiavimą su Vilniaus ir Šalčininkų rajonų savivaldybėmis ir ypač su mokyklomis. Ji skiria finansinę ir kitokią paramą ne visoms šio regiono mokykloms, bet išskirtinai tik lenkų mokomąja kalba. Prisidedama prie šių mokyklų, ypač gimnazijų, pastatų renovavimo, sporto aikštelių sutvarkymo, stadionų statybos, sporto salių įrengimo. Mokyklos iš Lenkijos gauna mokymo priemonių, knygų, vadovėlių. Lenkijos teatrai ar kitos meno institucijos, vykdydamos savo valstybių remiamas projektus, kviečia Lietuvos lenkų tautybės moksleivius atvykti į jų spektaklius, kitus meno renginius, į ekskursijas susipažinti su šios šalies kultūros ir istorijos paveldu ir apmoka šių kelionių išlaidas. Vieni pas kitus lankosi abiejų valstybių lenkiškų mokyklų pedagogai. Baigusius lenkų mokomąja kalba Lietuvos gimnazijas moksleivius kaimyninės valstybės universitetai priima studijuoti be stojamųjų egzaminų ir išlaiko juos studijų metais. Įgijusieji Lenkijos universitetų diplomus specialistai retai grįžta dirbti į Lietuvą, o jei ir grįžta, jie realiai jau yra kaimyninės šalies interesų gynėjai.

Ši parama svarbi Lietuvos lenkų mokomąja kalba mokykloms. Vis dėlto negalima nematyti ir kaimyninės valstybės savanaudiškų interesų. Lietuvoje esančios bendrojo ugdymo mokyklos, tarp jų ir vadinamosios tautinių mažumų, yra išlaikomos iš Lietuvos valstybės ir savivaldybių biudžeto, naudojasi jų materialine baze. Jos privalo laikytis Lietuvos valstybės nustatytos moksleivių ugdymo programos. Abiturientai laiko valstybės nustatytus egzaminus ir, juos išlaikiusieji, gauna mokyklų baigimo atestatus. Deja, kaimyninė valstybė, teikdama paramą, Lietuvos valstybės nustatytas lenkiškų mokyklų ugdymo programas artina prie savo valstybės interesų. Žinome, kad Lietuvos ir Lenkijos istorikų požiūris į šių valstybių tarpusavio santykius, į ilgaamžę jų istoriją gerokai skiriasi. Abiejų valstybių mokslininkai turi gana skirtingą požiūrį ir į kai kurių literatūros kūrinių vertinimą, į šio regiono vietovardžių ir lenkų tautybės Lietuvos piliečių vardų ir pavardžių kilmę ir rašymą dokumentuose. Aprūpindama Pietryčių Lietuvos mokyklas Lenkijoje išleistais istorijos ar literatūros vadovėliais, knygomis, kaimyninė valstybė siekia koreguoti Lietuvos mokykloms valstybės nustatytas istorijos, literatūros pažinimo, kalbos mokslo programas. Prolenkiško moksleivių nuteikimo matome ir organizuojamose ekskursijose į kaimyninę šalį supažindinat su jos istorija.

Suprantama, kad Lietuvos lenkų, be abejonės, ir lietuvių, rusų, baltarusių, totorių ir kitų tautybių moksleiviai turėtų kuo geriau pažinti Lenkijos ir kitų kaimyninių valstybių, pirmiausia Baltarusijos, Rusijos, istoriją, kultūrą, kuo geriau išmolti lenkų, rusų ir baltarusių kalbų. Bendrojo ugdymo mokyklos turėtų sudaryti palankias sąlygas visų tautybių moksleiviams susipažinti su kaimynėmis valstybėmis. Juk

ir 1994 m. sudarytoje „Lietuvos Respublikos ir Lenkijos Respublikos draugiškų santykių ir gero kaimyninio bendradarbiavimo sutartyje“ numatoma, kad abi šalys numato „galimybę abiem tautoms vertinti bendrą abiejų valstybių istoriją skirtingai“, kad šalys „sieks palengvinti kitos šalies spaudos, knygų ir audiovizualinių priemonių platinimą“, kad atsižvelgs į „mažumų grupių istoriją ir kultūrą, dėstant istoriją ir kultūrą švietimo įstaigose“.

Tačiau nesutarimų kyla ne dėl kaimyninių valstybių istorijos žinių, kultūros ir meno vertybių skleidimo. Nesutarimų kyla todėl, kad, dangstantis kilniais švietėjiškais tikslais, kurstomas priešiškas Lietuvos valstybei.

Į Pietryčių Lietuvos švietimo reikalus kišasi ir priešišką Lietuvos valstybei skatina sostinėje veikiančios lenkų institucijos, sakysim, Europos žmogaus teisių fondas, įsteigtas 2010 m. Vilniuje atseit atsakant į žmogaus teisių bei tautinių mažumų teisių pažeidimus ir piktnaudžiavimus Lietuvoje. Šios organizacijos vis stengiasi priminti save tarptautiniu lygiu kaltindamos Lietuvos valstybę dėl tautinių mažumų teisių pažeidimų ir lenkų tautybės Lietuvos piliečių lūkesčių netenkinimo.

Kaip minėta, beveik nuo pat Lietuvos valstybės nepriklausomybės atkūrimo pirmųjų metų Vilniaus ir Šalčininkų rajonų savivaldybės nenorėjo perimti ir administruoti „ne savų“, tiksliau sakant, lietuviškų mokyklų ir darželių. Jos perėmė tik dalį lietuvių mokamąja kalba mokyklų ir vaikų darželių. Kitos lietuviškos mokyklos liko LR švietimo ir mokslo ministerijos žinioje. Šiuo metu ministerija administruoja 12 gimnazijų ir kitų mokyklų, 6 jų filialus ir tris vaikų darželius, esančius Vilniaus ir Šalčininkų rajone. Tas skirstymas į „savas“ ir kitas mokyklas liko iki šiol. Atvykusiam į lenkų kalba mokomąją mokyklą aukštesnės valstybinės švietimo ar kultūros institucijos darbuotojui atlikti tarnybinių pareigų jos direktorius ar rajono švietimo skyriaus darbuotojas nesivaržo „draugiškai“ patarti: „Rūpinkitės „savo“ mokyklomis, o į mūsų mokyklas nesikiškite“. Tarytum tos ne „savos“, o kitos, t. y. lenkų mokomąja kalba mokyklos būtų ne Lietuvos, o kitos valstybės.

Lietuvių ir rusų kalbomis mokomųjų mokyklų vadovai ir mokytojai neretai skundžiasi, kad Vilniaus ir Šalčininkų rajonų savivaldybių tarybos, kurių dauguma narių yra lenkų tautybės, neretai priima sprendimus, palankesnius lenkų tautybės gyventojams. Sakysim, reikia atidaryti naują vaikų darželį. Gyvenvietėje lietuvių vaikų yra pusšimtis, o lenkų tautybės dvidešimt. Rajono taryba nusprendžia atidaryti lenkišką vaikų darželį. Arba užkrauna pareigą Švietimo ir mokslo ministerijai – tegu ji steigia darželį lietuvių ar rusų tautybių vaikams. Tokiais sprendimais savivaldybės varžo tėvų teisę laisvai pasirinkti vaikų darželį ar pradžios mokyklą. Neretai rusų, lietuvių tautybės ir mišrių šeimų tėvai, neturėdami galimybės vaiko leisti į lietuvišką ar rusišką vaikų darželį, atiduoda jį į lenkišką darželį. Ateityje šis pasirinkimas lemia moksleivio tautinę, tiksliau pasakius, kalbinę orientaciją.

Panašiai šių dviejų rajonų savivaldybės elgiasi ir norėdamos išlaikyti lenkiškas visų klasių vidurines mokyklas, dabar gimnazijas, nors kai kuriose klasėse galbūt yra tik po keletą moksleivių. Kitų tautybių mokyklos, jei sumažėja moksleivių, greičiau yra pertvarkomos į pradines, pagrindines mokyklas, progimnazijas, tampa didesnių gimnazijų filialais arba uždamos, o vaikai autobusiukais vežami į didesnes mokyklas.

Savivaldybės priima palankesnius lenkų mokomosios kalbos mokykloms sprendimus ir skirstydamos mokykloms autobusiukus, mokymo priemones, numatydamos mokyklų pastatų renovacijai ar sporto aikštyno įrengimui reikalingas lėšas.

„Anksčiau panašūs pažeidimai tiesiog badė akis, dabar padėtis tampa ramesnė. To priešiško mažėja. Jis prasiveržia nebent iš atskirų valdininkų“, – kalbėjo lietuvių mokomąja kalba gimnazijos direktorius pavaduotoja. Į šį kraštą ji atsikėlė iš Žemaitijos. Galvojo laikinai, bet štai jau praėjo beveik dešimtmetis. Išgyveno daug sunkių dienų. Užsigrūdino. „Čia jaučiamės kaip emigrantai“, – kalba pedagogė. Rajono savivaldybei jie – „ne savi“. Norėtų sulaukti Švietimo ir mokslo ministerijos didesnio dėmesio ir pagalbos.

* Moksleivių galimybes vykti į ekskursijas po Lietuvą ir užsienio šalis nevienodos. Tai priklauso nuo mokyklų išgalių rengti ekskursijas, nuo kaimyninių valstybių paramos ir nuo šeimų materialinės padėties. Mokinio krepšelyje ekskursijų rengimui numatomos visai mažos lėšos, konkrečiai kalbant, vienam moksleiviui skiriami centai. Todėl mokyklos vargais negalais, ieškodamos rėmėjų, prašydamos prisidėti moksleivių tėvus, per metus surengia vieną kitą išvyką į sostinę ar kitą Lietuvos vietovę. Kaimyninę Lenkiją šio regiono moksleiviai lanko dažniau, nes šios valstybės kai kurios organizacijos ir meno skleidimo institucijos apmoka šio regiono lenkiškų mokyklų auklėtinių išvykas į šią šalį. Galima sakyti, kad tai – kaimyninės valstybės politika. Sakysim, kuris nors Lenkijos teatras teikia paraiškas savo valstybės fondams finansuoti Lietuvos lenkų moksleivių viešnages kaimyninėje valstybėje. Išvykoje moksleiviai

raginami geriau pažinti kaimyninę šalį, pažiūrėti teatro spektaklį. Ekskursijos išlaidas apmoka Lenkijos institucijos ar organizacijos.

Blogesnėje padėtyje yra baltarusių, rusų, lietuvių ir kitų tautybių moksleiviai.

Atliekant moksleivių apklausą rusų gimnazijoje, kalbantis su mokytojais, kaip galėtume pagerinti moksleivių kultūrinį lavinimą, teko išklaudyti karštą jų prašymą, tiesiog skaudų skundą. Gimnazija vidutinio dydžio, patalpos geros, mokytojų kolektyvas, atrodo, vieningas, darbštus ir kūrybiškas, moksleiviai pasižymi mandagių elgesiu, jų ugdymo rezultatai geri. Mokytojai sielojosi, kad gimnazijai sunku stiprinti jų auklėtinių ryšius su kitais Lietuvos regionais, geriau juos supažindinti su savo valstybe – visa Lietuva: jos gamta, istorinių paveldu, menu, kultūra. Gimnazijai būtinai reikėtų transporto priemonės – autobuso moksleivių ekskursijoms. Rajono savivaldybė rusų gimnaziją vis aplenkia skirstydama gautus autobusiukus. Švietimo ir mokslo ministerija nesikiša į šiuos reikalus. Lietuvos ir Rusijos santykiai komplikuoti, todėl gimnazija užsienio paramos nesitiki.

Lietuvos valstybė yra atsakinga, kad Pietryčių Lietuvos moksleiviai, nežiūrint ar jie yra rusų, baltarusių, lenkų, lietuvių ir kitos tautybės.- Lietuvos piliečiai, turėtų galimybę keliauti po visą Lietuvą ir pažinti savo šalį. Valstybės švietimo institucijos privalo sudaryti sąlygas ir minėtos rusų gimnazijos moksleiviams kasmet bent kartą surengti ekskursiją į Rusiją ir apsilankyti, sakysim, Sankt Peterburge, Ermitažo muziejuje. Baltarusių moksleiviams irgi būtinos sąlygos nuvykti į kaimyninę Baltarusiją. Beje, Pietryčių Lietuvos lietuvių mokomąją kalbą mokyklų moksleiviams irgi būtinos sąlygos keliauti po Lietuvą ir susipažinti su kitais savo šalies regionais.

* Mokyklos negauna lėšų vasaros atostogų metu rengti moksleivių stovyklas ir neturi programos, kuo vaikai galėtų užsiimti atostogaudami.

* Tyrimo atlikėjai pastebėjo, kad didelė dalis moksleivių yra priklausomi nuo mobiliojo telefono. Ta priklausomybė didesnė tose mokyklose, kuriose nėra nustatytos naudojimosi informacinėmis technologijų priemonėmis tvarkos, konkrečiai kalbant, tai priklauso nuo mokyklos vadovo pozicijos ir mokytojų susitarimo. Iš 21 gimnazijos, kuriose buvo atliekama anketinė apklausa, moksleivių priklausomybė nuo mobiliojo telefono ypač būdinga aštuoniose gimnazijose. Netvarkos, netikusio moksleivių nusiteikimo pamokai, nemokėjimo susikaupti ir atidžiai klausyti mokytojo nurodymų daugiau yra lietuviškose gimnazijose. Tokios netvarkos pastebėta penkiose lietuviškose ir tik dviejose lenkų ir vienoje lenkų ir rusų gimnazijoje.

Kitose 13 iš 21 gimnazijų, kuriose buvo atliekamas tyrimas, moksleiviai geba gerai nusiteikti pamokai ar kitam užsiėmimui. Jų telefonai kuprinėse, ir juos moksleiviai išsitraukia tik mokytojui leidus, kai to reikia mokymo procesui. Gavę užduotis, moksleiviai nedelsdami įninka jas vykdyti. Mokytojai patvirtino, kad tokia tvarka, skatinanti moksleivius rimtai žiūrėti į mokymąsi, į darbą mokykloje, į žinių siekimą, sukuriama sutarus gimnazijos vadovui ir mokytojams.

Visame pasaulyje susirūpinta informacinių technologijų naudojimo švietimu, populiarėja, informacinių technologijų naudojimosi dietos, ekologijos laikymasis. Psichologiškai priklausomi nuo mobiliojo telefono žmonės laikomi viena iš zombių grupių. Jie vadinami smombiais. Nepaleisdami iš rankų telefonų, nepaliaujamai įsmeigę akis į jo ekraną, tokie žmonės darosi neatidūs, praranda orientaciją. Jie gatvėse vaikšto tarytum miegodami. Todėl, sakysim, Vokietijoje jau atsirado kelių eismo ženklų, įspėjančių vairuotojus apie galimą smombių išėjimą į gatvę. Panašiai vairuotojai įspėjami apie galimą laukinių žvėrių išbėgimą į kelių pavojų. ir kt.

Būtų naivu tikėtis, kad sveiką ir saugų santykį su naujausiomis technologijomis žmogus, ypač vaikas, atras spontaniškai ir savarankiškai. Jausdami socialinę atsakomybę, negalime laukti, kad visuomenė per kelias kartas pripras prie naujų technologijos priemonių ir išmoks jomis racionaliai naudotis. To reikia mokytis. Privalome žadinti iš zombiškos būsenos daugelį moksleivių.

Deja, moksleiviai nepratinami naujas technologijas vertinti kaip ryšio ir informacijos gavimo priemonę. Mokyklose mokoma informacinių technologijų, laikomas net egzaminas. Tačiau anketinės apklausos atlikėjai, kalbėdamiesi su moksleiviais, su gimnazijų vadovais, mokytojais, neišgirdo jų rūpesčio mokytis moksleivius tinkamai naudotis naujausiomis informacinių technologijų priemonėmis, ypač šiuo metu plačiai paplitusiais mobiliaisiais telefonais.

Tyrimų išvados

Moksleivių atsakymai į anketos klausimus rodo moksleivių dalyvavimą kultūrinėje veikloje, jų požiūrį į kultūros vertybes ir kultūrinį išsilavinimą. Tačiau padaryti išvadas iš šių atsakymų, įvertinti šiuos atsakymus ir rekomenduoti moksleivių kultūrinio ugdymo gerinimo būdus galima tik turint aiškius kriterijus, kokia turėtų būti šiandieninė mokykla, kokius uždavinius ji turėtų vykdyti.

Mūsų dienomis tiesiog vienos kartos gyvenime keičiasi pasaulio vaizdas, nyksta valstybių ribos, pasaulis darosi vis atviresnis, žmonės turi vis daugiau galimybių keliauti, rinktis gyvenamąją ir darbo vietą. Kinta visuomenės vertybių hierarchija ir požiūris į žmogaus teisių apsaugą, į asmens laisvę, jo orumo nežeidžiamumą. Mokslininkai atskleidžia vis naujų žmogaus prigimties klodų. Kita vertus, pasaulis sunerimęs, kad plinta vartotojiško gyvenimo apraiškos, kai žmogus supaprastinamas iki funkcijos atlikėjo. Jis mokslo metais turįs išsiugdyti tokius savo gebėjimus, kad galėtų rasti tinkamą vietą pagal rinkos dėsnius gyvenančioje visuomenėje ir susikurti kuo patogesnę sau, kaip vartotojui, gyvenimą. Apgenėtų interesų žmogus kuria savo ateitį pagal nustatytą privalomąją kryptį, apsiriboja vartotojo nepriklausomu būviu, praranda tikslą gilintis į pamatinius moralinius, dvasinius pasaulio aspektus ir nekvaršina sau galvos atsakomybe už būsimųjų kartų gyvenimą. Vartotojiškuose interesuose paskendęs žmogus nebemąsto apie kažkokį aukštesnį savo pašaukimą šioje žemėje, apie galimybes atskleisti ypatingą prigimtinių savo talentų. Šie idealai jam tik kliudo susikurti sėkmingo vartotojo padėtį visuomenėje.

Siauros profesijos vartotojiškų interesų žmogus praranda dvasinius ryšius su savo gimtine, tėviške, Tėvyne. Nerimaujame matydami, kad kasmet vis daugiau Lietuvos mokyklas baigusių abiturientų išvyksta studijuoti į užsienio šalių universitetus. Kiek jų, baigusių studijas, grįš į gimtąją šalį? Emigranto duona nesaldi. Tačiau nėra abejonės, kad grįš nedaug. Jauni užsienyje baigę studijas specialistai nesitiki galėsia sėkmingai dirbti savo krašte ir susikurti čia materialiai gerą gyvenimą. Tai jie lengviau padaro užsienio šalyje. Savo nacionalinės valstybės ateitis jiems mažai terūpi.

Deja, nemaža verslininkų kalba, kad Lietuvoje rengiama per daug aukštojo mokslo specialistų. Siūlo mažinti universitetų skaičių. Tokius siūlymus teikia tie verslininkai, kurie neišgali ar nesirūpina diegti į gamybą mokslo naujovių, naujų technologijų ir turėti aukštos kvalifikacijos specialistų. Jiems naudingiau priimti į darbą mažesnio išsilavinimo darbininkus ir mokėti minimalius atlyginimus. Jiems nesvarbu, ar tai bus Lietuvos gyventojas, ar imigrantas.

Šioje situacijoje mūsų valstybės švietimo ekspertai ir pedagogai yra sutrikę, nes nežino, kokia turi būti mokykla, ko turėtų būti mokomi ir kaip auklėjami vaikai, ir apskritai neaišku, kokia turėtų būti valstybės švietimo sistema. Mokykla mėtoma nuo vienos reformos prie kitos. Tačiau rezultatai menki. Visuomenė sunerimusi dėl bendrojo ugdymo mokyklų auklėtinių vis prastesnių žinių. Net universitetai nebesitaiko su tokia padėtimi ir nustatė pažangumo lygmenį, būtiną įstoti į universitetą.

Dabar svarbų vaidmenį turi mokyklų vadovai ir mokytojai. Geriausieji mūsų pedagogai supranta, kad, be pagrindinių disciplinų, be valstybės nustatytos pagrindinio ugdymo programos, mokyklose turi būti ugdomi įvairūs kiti moksleivių gebėjimai, kurie yra būtini šiandieninėje visuomenėje. Tai – kūrybiškumas, domėjimas mokslo naujovėmis, meno ir kultūros pažinimas, kritinis mąstymas, inteligentiško elgesio įgūdžiai ir gebėjimas bendrauti su bendramoksliais, o, baigus mokslą, gebėjimas dirbti su kitais specialistais. Būtina turėti platų požiūrį į savo nacionalinės valstybės stiprinimo problemas ir gebėjimą jas spręsti.

Jaunam į savarankišką gyvenimą išeinančiam žmogui svarbu yra mokslo metais įgyti vertingų ir profesinių, ir visapusio išsilavinimo žinių. Todėl norime, kad mokykla būtų ir žinių, ir kultūros bei aukštos moralės skleidimo židinys, o mokytojas jauną žmogų keliantis, stiprinantis auklėtinių pasitikėjimą savo jėgomis, skatinantis jų nepalaujamą poreikį pažinti pasaulį, tobulėti, branginti duotą žodį, savo garbę, neužmiršti tėvų ir protėvių perduotos pareigos kurti savo gimtojo krašto gerovę ir jos ateitį. Komplikuotomis šiandienio pasaulio raidos sąlygomis, mokykla turėtų išlikti pažangos ir darnos visuomenės gyvenime skleidėja ir tvirtintoja.

Apibūdinę mokyklą, kokios norėtume, apibendrinę moksleivių atsakymus į anketos klausimus, įvertinę tyrimo metu mokytojų ir kitų specialistų, kurių darbas susijęs su švietimu, pasakytas mintis ir pasiūlymus, naudodamiesi kita prieinama medžiaga, galime daryti išvadas, kokios kliūtys trukdo turtinti mokyklų kultūrinį gyvenimą ir ką reikėtų padaryti norint gerinti moksleivių kultūrinį lavinimą.

1. Pietryčių Lietuvos mokyklų padėtis, jų veikla ir galimybės vykdyti šiandienius visuomenės poreikius atitinkančią moksleivių ugdymo programą, o tarp šių uždavinių rūpintis ir moksleivių kultūriniu lavinimu,

priklauso nuo šio regiono ekonominės ir socialinės plėtotės, rajonų savivaldybių pastangų ir valstybės paramos šiems tikslams pasiekti.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2011 metais priėmė nutarimą „Dėl Vilniaus apskrities rajonų socialinės ir ekonominės plėtos“ (LR Vyriausybės pasitarimo 2011 07 13 protokolais), tačiau šis dokumentas buvo mažai veiksmingas. Numatomi atlikti darbai buvo menkos apimties, neatitiko šio regiono socialinių, ekonominių, kultūrinių problemų sudėtingumo ir, net nepriekaištingai atlikus nutarime numatomus darbus, neįmanoma buvo esmingiau pakeisti šiame regione susidariusios situacijos. Neekonomiškai naudojamos šiam regionui valstybės biudžeto ar ES fondų skiriamos lėšos. LR ūkio ministerija 2007–2011 m. skyrė 84,4 mln. litų ES struktūrinės paramos lėšų šio regiono turizmo objektų tvarkymui, tačiau šios lėšos panaudotos neveiksmingai, geriau sutvarkyti tik keletas kultūros paveldo objektų, ir regionas mažai tedomina turistus. Už kitas ES, Vyriausybės ir Šalčininkų rajono savivaldybės lėšas prieš dvejus metus restauruoti Šalčininkų rajone, Jašiūnuose, esantys didelės istorinės ir kultūrinės vertės buvę Jono Balinskio dvaro rūmai. Gaila, kad per dvejus metus po rūmų atidarymo dar nerasta tinkamos jų paskirties. Rūmus lanko turistai, bet jų nedaug, ir retkarčiais vyksta užsakyti renginiai – konferencijos, verslininkų susirinkimai, įmonių renginiai. Norėję tikėti, kad rūmų darbuotojai, rajono savivaldybė ras įvairesnių veiklos formų, glaudžiau bendradarbiaus su Vilniaus universitetu. Juk daugelį metų, ypač XIX a. pirmojoje pusėje, Jašiūnai ir šie rūmai buvo europinės reikšmės Vilniaus romantizmo išsiskleidimo vieta, kur savo kūrinine veikla ir kitais darbais reiškėsi daugelis žymių universiteto auklėtinių, kaip antai poetai Adomas Mickevičius ir Julius Slovackis, istorikas Mykolas Balinskis, buvęs Vilniaus universiteto rektorius matematikas ir astronomas Jonas Sniadeckis, gamtininkas Stanislovas Jundzilas, geologas ir etnologas, 1831 m. sukilimo dalyvis, vėliau tapęs Čilės universiteto Santjago rektorium Ignas Domeika ir daugelis kitų. Rūmai galėtų būti kultūros ir meno sklaidimo Pietryčių Lietuvoje, o pirmiausia šio regiono mokyklose, židinys.

Prieš porą metų LR Vyriausybė grįžo prie Vilniaus apskrities regiono ekonominės ir socialinės plėtotės uždavinių ir nurodė Vidaus reikalų ministerijai parengti atitinkamą programą. Ministerija parengė tik šios programos įžangą. Atrodo, kad tolesniam darbui pritruko kompetencijos ir pastangų, ir ministerijos vadovai savo neįgalumą pridengė paaiškinimais, kad nesą pamato išskirti šį regioną iš kitų Lietuvos regionų.

Akivaizdu, kad Lietuvos valstybė neturi ilgalaikės šio regiono visapusės plėtotės strategijos. Aukšto statuso valstybės institucijų specialistai, su kuriais 2016 m. viduryje susitiko projekto „Pietryčių Lietuvos moksleivių kultūros poreikių analizė ir įvertinimas“ vykdytojai, tvirtino, kad šiuo metu nė viena respublikinė institucija neužiima bent kiek svarbesniu kurios nors šio regiono srities plėtojimu, įskaitant ir mokyklų padėties gerinimą bei kultūros vertybių sklaidimą.

2. Mokyklų darbą trikdo ir pedagogus nuo apgalvoto, kūrybiško auklėtinių ugdymo atitraukia nesibaigiančios vadinamosios švietimo reformos ir brukamos abejotinos išgalvotos, užsienyje nugirstos ar kokioje nors knygoje išskaitytos „naujovės“. Ypač paplito akcijos diegti kūrybiško mokymo „atradimus“. Dažnai jų esmė – neigti mokymosi būtinumą, nelengvą žinių įgijimą, kantrų darbą. Gražiai viliojama, kad ugdymo rezultatai būsią puikūs, reikią leisti vaikams užsiimti, kas jiems malonu, nes svarbu nevaržyti jų saviraiškos. Randasi šių idėjų šalininkų, nes kas gali neigti kūrybiškumo svarbą ugdyme ir saviugdoje. Be to, dalyvaudamas įvairiose akcijose, gali atkreipti aplinkinių dėmesį, pasirodyti esąs šiuolaikiškas, pakilti net tarnyboje vienu kitu laipteliu aukščiau. Ir štai ateina valstybinis egzaminas. Paaiškėja, kad daugelis moksleivių neraštingi, negalintys parašyti kelių sakinių nepadarydami kelių ar keliolikos klaidų, neišsprendžiantys palyginti nesudėtingų matematikos uždavinių. Šių metų Pietryčių Lietuvos mokyklų moksleivių valstybių egzamino rezultatai beveik neviešinami, o jie kelia nerimą. Štai valstybinio lietuvių kalbos ir literatūros egzamino vienoje gimnazijoje neišlaikė 33 %, kitoje – 22 %, trečioje – 21,4 % (dar ir mokyklinio egzamino – 28,5 %) abiturientų, valstybinio matematikos egzamino vienoje gimnazijoje neišlaikė 45,5 %, kitoje – 38 %, trečioje – 33%, ketvirtoje – 27,5 % abiturientų. Šio regiono mokyklose mokosi įvairių tautybių moksleiviai, ir iš dalies galima suprasti, kodėl daugelis jų neišlaiko valstybinio lietuvių kalbos ir literatūros egzamino. Tačiau kas kliudo mokytis matematikos? Prastos moksleivių žinios yra mokyklų veiklos jaukimo ir – negalima to nutylėti – mokyklų atsakomybės stokos ir pedagogų menkos kvalifikacijos rezultatas.

Beje, Lietuvos moksleiviai pagal įgytas žinias yra vertinami žemiau Europos Sąjungos moksleivių išsilavinimo vidurkio.

3. Mokyklos neturi kultūrinio ugdymo programos. Šis darbas paliekama mokyklų vadovų ir mokytojų valiai. Todėl tokie dideli mokyklų skirtumai. Turtingesnį mokyklų kultūrinį gyvenimą lemia mokytojų kultūrinis išprusimas, gebėjimas pasikviesti į mokyklą menininkų ir kitų kultūros kūrėjų ir sklaidėjų, pastangos sutarti su moksleivių tėvais, kad jie prisidėtų lėšomis prie auklėtinių kultūrinio lavinimo. Tačiau

tai neduoda pamato kalbėti apie apgalvotą, sistemingą ir efektyvą auklėtinių kultūrinį ugdymą. Jei nėra moksleivių kultūrinio lavinimo programos, vadinasi, nėra numatyta, kokie darbai mokyklos šioje srityje turėtų padaryti, kokiais būdais siekti numatomų tikslų, kokių priemonių ir lėšų turėtų būti skiriama auklėtinių kultūriniam ugdymui.

4. Vis labiau auga neformaliojo švietimo reikšmė bendroje ugdymo programoje. Mokytojai pritaria šiai plėtotei. Matyt, netrukus kalbėsime apie vienodai reikšmingas viena kitą papildančias ugdymo šakas: bendrąja valstybės nustatytą disciplinų programą ir neformalųjį švietimą. Jeigu bendrųjų disciplinų programa yra privaloma visiems moksleiviams ir, nežiūrint polinkių, visi turi įgyti šių dalykų žinių, kurios tikrinamos laikant egzaminus. Tačiau ir neformaliojo švietimo laiko nedera skirti menkaverčiams dalykams, bet kaip ir kitų ugdymo disciplinų kiekviena pamoka, užsiėmimas, pratybos yra brangios. Dalyvaujančio būrelyje moksleivio įgytos žinios ir išugdyti gebėjimai nevertinami balais ar pažymiais, tačiau visa tai jis turi parodyti savo veikloje – moksleivių koncertuose, dailės darbų parodose, gamtos reiškinių stebėjimo dienoraščiuose, įvairiuose rašiniuose, techninėje kūryboje ir pan.

Moksleivis savanoriškai pasirenka būrelį ir mėgstamoje veikloje ugdo savo prigimtinius gebėjimus. Tačiau neformaliojo švietimo reikšmė daug didesnė. Mokyklose neretai skundžiamasi, kad randasi smurtaujančių moksleivių, nuo kurių dažniausiai kenčia tie bendraklasiai, kurie yra mažiau aktyvūs, nepasitiki savo jėgomis arba turi kokių nors fizinių negalių, kuriems blogiau sekasi mokslas. Sėkmingai dalyvaudamas kokiame nors būrelyje, toks moksleivis pajunta savo visavertiškumą. Be abejonės, jis sulaukia ir bendramokslių pripažinimo.

Bendrojo lavinimo mokyklos daugiau užsiima apleistais, netinkamai besielgiančiais vaikais, taiko jiems įvairiausių drausmės priemonių. Plėtojant neformalųjį švietimą, galima daugiau globoti ir skatinti gerai besimokančius, didelių siekimų moksleivius.

Matome, kad jaunas žmogus ir profesiją pasirenka ne tik paveiktas klasėje, bet kitu laiku. O tas laikas skirtas kitiems užsiėmimams, kurie padeda pažinti ir atverti tuos beribius plotus, kurie per tradicines pamokas neretai nuo jaunos širdies lieka pridengti paslapties šydu.

Mokytojai sutinka, kad mokyklose turėtų būti kuo įvairesnių būrelių. Deja, nė vienoje gimnazijoje, kurioje buvo atliekama moksleivių anketinė apklausa, neaptikta oratorinio meno būrelio. O jo reikėtų. Dabar moksleivių žinios dažnai tikrinamos testais, rašinių moksleiviai irgi rašo mažai. Kai jiems reikia kalbėti viešojoje vietoje, pamatai jų kalbos skurdumą. Mokyklose reikėtų ir etiketo būrelio. Nėra abejonės, kad moksleiviai norėtų jame dalyvauti, nes ir patys jaučia, kad nemoka gražiai elgtis, kultūringai bendrauti su bendramoksliais, juo labiau su vyresniais žmonėmis.

Išgirskime moksleivių balsą, visi – ir mergaitės, ir berniukai iš mažens galvoja, kad jie suaugę vairuos automobilį. Vadinasi, turėtų būti garantuojamas automobilizmo būrelių finansavimas panaudojant atsakingų už eismo saugumą valstybinių institucijų leidžiamus pinigus neveiksmingoms eismo saugumo priemonėms, įvairioms akcijoms, menkavertei reklamai per radiją ar televiziją. Turėdamos lėšų, mokyklos galėtų sudaryti sutartis su geriausiomis vairavimo mokyklomis, kurių instruktoriai mokytų saugaus eismo ir automobilizmo, pradedant pamokėlėmis pirmokams, kaip saugiai pereiti gatvę, ir baigiant aukštesniųjų klasių moksleivių eismo taisyklių ir automobilio vairavimo mokymu, sudarant sąlygas aštuoniolikamečiams laikyti vairavimo egzaminą ir gauti vairuotojų teises. Moksleiviams iš mažens lengviau įdiegti vairavimo kultūrą, pagarbos kitiems eismo dalyviams jausmus. Jiems visam gyvenimui įsirežia į sąmonę nuostata – vairuotojai negirtauja ir yra tvarkingi, mandagūs, pasirengę padėti nelaimės ištiktam žmogui.

Kiekvienoje mokykloje reikėtų moksleivių praktinės veiklos įgūdžių ugdymo, kaip antai maisto gaminimo, drabužių mados meno, elementarios meistrystės buityje, ypač technikos ir naujų technologijų pažinimo būrelių.

5. Dabar daug kalbama apie švietimo sistemos reformos būtinumą. Tačiau nepasakoma, ką konkrečiai reikėtų pertvarkyti. Tiesa, ketinama panaikinti mokyklų finansavimą pagal moksleivių krepšelių skaičių. Betgi tai nėra esminis pakeitimas. Panaikinus dabartinį mokyklų finansavimo būdą, reikės kitu būdu finansuoti mokyklas. Sakoma, kad pakeitus finansavimo tvarką, galima bus išlaikyti ir nedideles mokyklas, ypač kaimo vietovėse. Tačiau kokių gerų tikslų neturėtum, jei tame kaime neliks vaikų, mokyklą reikės uždaryti.

Imantis švietimo reformos, būtina išsiaiškinti, kokių tikslų siekiama, kaip bus atliekama švietimo reforma, kas ją darys, kada darys, iš kokių išteklių darys, ir numatyti pertvarkos rezultatus.

Švietimas – ne vien mokykla. Mokyklos reikšmė vaikų ir jaunimo ugdyme, visuomenės švietime nepaprastai didelė, tačiau mokyklos gyvenimą ir jos galimybes ugdyti išsilavinusias, kūrybiškas asmenybes lemia daugelis veiksnių.

Tai – visuomenės rūpinimasis mokslo bei kultūros plėtote ir pagarba išsimokslinusiems, geros kvalifikacijos, aukštos kultūros specialistams.

Tai – garantija, kad baigusieji mokslą jauni specialistai bus priimami į darbą vertinant jų įgytas žinias bei kvalifikaciją, bet ne per pažintis, giminystės ryšius.

Tai – šeima. Tėvai įdiegia savo vaikams gėrio ir blogio supratimą, darbštumą, sąžiningumą, suformuoja neregimus, bet per visą gyvenimą išliekančius ryšius su gimtine, tėviške, Tėvyne.

Tai – gatvė, t. y. vaiko, jų tėvų gyvenamoji aplinka. Jei valstybėje neginamas teisingumas, pažeidinėjamas žmogaus orumas, jei visuomenėje paplitę socialinės degradacijos reiškiniai, kaip antai girtavimas, rūkymas, narkomanija, nusikalstamumas, skurdas, žmonių žūtys autoavarijose, gaisruose, skendimas vandenyse, šeimų irimas, be tėvų globos likusių vaikų skaičiaus didėjimas, agresyvumas, chuliganizmas ir kt., šie socialinės patologijos procesai veikia ir mokyklos gyvenimą.

Tai – meno įstaigų – teatrų, koncertinių organizacijų, dailės galerijų ir parodų rūmų, kino teatrų, – skleidžiamos vertybės. Jei meno įstaigos atitolsta nuo savo per daugelį šimtmečių susiformavusios paskirties ir praranda kultūros vertybių ir visuomenės moralės hierarchijos supratimą, platina kontrkultūrą – nihilizmą, vulgarumą, cinizmą, žmogaus niekinimą, agresyvumą ir pan., mokykloms sunku auklėti vaikus ir jaunimą kilnių idealų šviesoje.

Tai – radijo ir televizijos, ir pirmiausia nacionalinio transliuotojo visuomeninės misijos atlikimas. Radijas, ypač televizija turi dideles galimybes skleisti mokslo žinias, meno ir kultūros vertybes, supažindinti vaikus ir jaunimą su žmonijos istorija, kultūros paveldu, įvairių šalių šiandieniniu gyvenimu. Ypač svarbi užduotis – supažindinti vaikus, jaunimą, ir visus gyventojus su Lietuvos gamta, valstybės istorija, etnografiniais regionais, meno ir kultūros lobynu, sukauptu muziejuose, ir šiandieniniu visuomenės gyvenimu.

Neišvardysi visų veiksmų, kurie veikia švietimą, konkrečiai kalbant, mokyklos padėtį.

Švietimo reforma – nėra koks nors vienkartinis veiksmas. Būtina turėti ilgalaikę švietimo strategiją ir, sudarius kuo palankesnes sąlygas, kurti kūrybišką, pažangią mokyklą ir nuolat tobulinti jos veiklą.

Mokykla kuria ir už jos veiklą yra atsakingi ne tik pedagogai ir švietimo institucijų specialistai

Mokyklą kuria visa visuomenė

Kokią sukursime mokyklą, tokią turėsime savo ir savo valstybės bei tautos ateitį.

Pasiūlymai dėl moksleivių kultūrinio lavinimo Pietryčių Lietuvos mokyklose

1. Lietuvos valstybei būtina turėti ilgalaikę strategiją, kaip esmingai stimuliuoti Pietryčio Lietuvos ekonomiką, saugoti ir ekonomiškai naudoti šio regiono gamtos išteklius, išnaudoti prie sostinės esančios zonos infrastruktūros privalumus, gerinti gyventojų socialinę padėtį, puoselėti regiono kultūrą, gaivinti istorinę atmintį, stiprinti įvairių tautybių gyventojų solidarumo jausmus, plėtoti visokeriopus šio regiono ryšius su kitais Lietuvos regionais, pagaliau rasti būdų, kaip palaikyti draugiškus santykius su kaimynine ir senais ryšiais susijusia Lenkija, su Baltarusija, su Rusija.

Šioje programoje vienas svarbiausių tikslų turėtų būti Pietryčių Lietuvos kultūros puoselėjimas. Kultūra turi visapuse reikšmę, ji yra svarbi kiekvieno regiono plėtotei ir augimui. Ji ne tik padeda praturtinti gyventojų dvasinį gyvenimą, stiprina jų vienybę ir solidarumo jausmus, bet skatina ir verslo augimą, ir visų viešojo sektoriaus sričių plėtotę. Nuo to, kiek kiekvienoje visuomenės gyvenimo srityje vertinama kultūra, kiek ja remiamasi bet kurioje veikloje, priklauso darbų sėkmė.

Visos šioje ilgalaikėje Pietryčių Lietuvos socialinės sferos ir ekonomikos plėtotės strategijoje numatytos priemonės turi būti skirtos spręsti svarbiausią šiam regionui, kaip ir visai Lietuvai, uždavinį – stabdyti emigraciją ir pagerinti šalies demografinę padėtį. **Nuo demografinės padėties priklauso visų kitų visuomenės gyvenimo sričių, tarp jų ir švietimo pažanga.** Kita vertus, demografinės padėties gerėjimas sudaro sąlygas įvairių visuomenės sričių pažangai.

2. Mokykla neatskiriama nuo kultūros. Būtina parengti moksleivių kultūrinio ugdymo programą. Joje turėtų būti keliami uždaviniai sudaryti visiems moksleiviams, nepriklausomai nuo to, kur yra mokykla – dideliame mieste ar atokioje kaimo gyvenvietėje, nežiūrint, kokių tautybių moksleiviai joje mokosi, vienodas prieinamumo prie kultūros vertybių sąlygas ir kuo palankesnes galimybes susipažinti su Lietuvos gamta, istorija, kultūros paveldu, lankytis teatrų spektakliuose, koncertuose, dailės parodose, muziejuose. Šios programos vykdymui turi būti skiriamos lėšos ir kitos priemonės (autobusai kelionėms po Lietuvą ir pagal galimybes į kaimynines šalis, moksleivių kūrybinei veiklai, sportavimui būtina bazė ir kt.).

3. Būtina suvienodinti visų Pietryčių Lietuvos mokyklų finansavimą, nes jų padėtis iš esmės neskiria: visose šio regiono mokyklose, nežiūrint jų mokomosios kalbos, mokosi įvairių tautybių moksleivių.

Šiuo metu vadinamųjų lenkų ir rusų tautinių mažumų mokyklos gauna didesnius mokinio krepšelius. Atsižvelgiama į tai, kad ne lietuvių tautybės moksleiviai turi ne tik mokėti savo gimtąją kalbą, pažinti savo etnines šaknis, savo tautos kultūrą, istoriją, bet gerai išmokti valstybinę lietuvių kalbą, pažinti Lietuvos istoriją, jos kultūrą, lietuvių gyvensenos ypatumus, tradicijas, papročius ir kt. Tačiau šiuo metu gaunančių mažesnę finansavimą mokyklų lietuvių mokomąją kalbą padėtis yra sunkesnė negu lenkų ar rusų mokomųjų kalbų mokyklų. Šiame regione lietuviai yra mažuma, ir, pirma, lietuvių tautybės moksleiviams net kasdieniniame gyvenime būtina taikytis prie įvairiatautės bendruomenės ir papildomai mokytis ir lenkų, ir rusų, ir baltarusių kalbų, geriau pažinti šių tautų istoriją ir kultūrą. Antra, lietuvių mokomosios kalbos mokyklose besimokantiems kitų tautybių moksleiviams, o jų kai kuriose mokyklose yra daugiau negu lietuvių tautybės moksleivių, reikia mokytis ir savo kalbos, ir lietuvių valstybinės kalbos. Taigi šiose mokyklose besimokančių įvairių tautybių moksleivių padėtis nėra nesiskiria nuo vadinamųjų tautinių mažumų mokyklų moksleivių padėties. Suvienodinus visų šio regiono mokyklų finansavimą, visų tautybių moksleiviai turėtų vienodas sąlygas mokytis, susipažinti su kultūros vertybėmis, ugdyti savo kūrybinius gebėjimus.

4. Sėkmingo moksleivių kultūrinio lavinimo sąlyga yra bendra ugdymo kokybė. Reikia skatinti mokyklas puoselėti savas apgalvoto, praktikoje pasitvirtinusio kūrybiško mokymo ir visapusio ugdymo tradicijas, kurti aplinką, palankią ir mokytojams, ir moksleiviams. Profesionalūs, atsidavę savo auklėtinių lavinimui pedagogai turi būti remiami ir gerbiami. Moksleiviai turi suvokti gyvenimo tiesą, kad jie eina į mokyklą mokytis, kad jiems, kaip ir jų tėvams, išėjus į savarankišką gyvenimą, reikės dirbti.

Svarbu saugoti mokyklas nuo vienadienių, menkaverčių akcijų, projektų-imitacijų, dangstomų švietimo pažangos siekiais.

5. Neformalusis švietimas papildo bendrąją valstybės nustatytą ugdymo disciplinų programą, ir šių abiejų ugdymo formų reikšmė turėtų būti vienodai vertinama. Visi moksleivių turėtų dalyvauti bent viename neformaliojo švietimo būrelyje. Mokyklos turėtų laikytis požiūrio, kad nėra visai negabių vaikų. Svarbu,

kad mokyklose būtų kuo įvairesnių būrelių ir kad būtų sudarytos sąlygos moksleivių laisvam pasirinkimui, jų kūrybiškumo raiškai, meniniam lavinimuisi, kultūros pažinimo poreikių ugdymui ir jų tenkinimui.

Būreliai turėtų būti laisvai prieinami, nemokami. Jiems turėtų vadovauti patyrę pedagogai. Mažėjant mokinių, netekę darbo mokytojai galėtų dirbti neformaliojo švietimo sistemoje. Tais atvejais, kai mokykloje nėra tinkamos profesijos pedagoginio išsilavinimo mokytojo, kuris galėtų vadovauti būreliui, mokyklų vadovams būtina turėti teisę priimti kitos srities specialistą, žinomą ir gerbiamą gyvenvietės ar miesto bendruomenės, nors ir neturintį specialiojo pedagoginio išsilavinimo.

6. Norint vaduoti Pietryčių Lietuvos mokyklas iš izoliacijos nuo visos Lietuvos, sėkmingai skleisti mokyklose kultūros vertybes, supažindinti moksleivius su profesionaliuoju menu, būtina tokiai veiklai turėti tvirtą materialinę bazę. Todėl reikia steigti Pietryčių Lietuvos kultūros centrą, kuris skatintų vietos gyventojų kultūrinę veiklą ir, bendradarbiaudamas su šio regiono mokyklomis, kultūros centrais, bibliotekomis, su nacionalinėmis Lietuvos kultūros ir mokslo institucijomis, žinomais menininkais, mokslininkais, organizuotų ir koordinuotų kultūros vertybių sklaidą šame regione. Jame būtų kaupiama ir skleidžiama informacija apie Pietryčių Lietuvos istoriją, kultūros paveldą. Centras turėtų prisidėti prie valstybinių švenčių minėjimo šiame regione. Jo veikloje turėtų dalyvauti regiono pedagogai, kultūros darbuotojai, liaudies menininkai, kitų profesijų darbuotojai, kaip antai miškininkai, medikai, verslininkai, valstybinių įstaigų tarnautojai, aktyvūs, kultūra besidomintys gyventojai. Kultūrinė veikla vienytų visų tautybių gyventojus.

Šio centro veiklą turėtų administruoti ne valstybinė, bet nevyriausybinė organizacija vengiant galimų įtartinėjimų dėl tautinių kultūrų niveliacijos.

7. Vasarą mokyklos neturėtų užsidaryti ir atostogauti. Jos turėtų rengti moksleivių stovyklas, kuriose auklėtiniai ne tik poilsiautų, stiprintų savo fizines galias, bet ir plėstų savo akiratį pažindami gamtą, augaliją ir gyvūniją, dalyvaudami susitikimuose su žinomais menininkais, kultūros vertybių skleidėjais, mokslininkais, užsiimdami mėgstama kūrybine veikla, mokydamiesi kalbų ir kt. Vasarą mokyklos galėtų rengti moksleivių sporto varžybas, ekskursijas po Lietuvą.

Šiai mokyklų veiklai savivaldybės ir valstybė turi skirti būtina finansavimą.

8. Mokykloms būtina turėti tinkamą materialinę bazę ir šiuolaikinių priemonių supažindinti moksleivius su kultūros ir meno vertybėmis ir sudaryti jiems sąlygas kūrybinei saviraiškai. Mokykloms reikėtų skirti daugiau lėšų papildyti bibliotekų knygų fondus. Muzikos klasėse turėtų būti klasikinės ir šiuolaikinės muzikos įrašų, prieinamų moksleiviams. Dailės klasėse turėtų būti vaizduojamojo meno kokybiškų leidinių ir filmuotos medžiagos. Šiose klasėse reikėtų turėti priemonių moksleivių kūrybiniam užsiėmimams.

9. Skatinti sostinės teatrų, muziejų, dailės galerijų, filharmonijos bendradarbiavimą su Vilniaus, Šalčininkų, Švenčionių ir kitų Pietryčių Lietuvos rajonų mokyklomis. Valstybė turėtų skirti paramą profesionaliojo meno įstaigoms, skleidžiančioms meno ir kultūros vertybes šiame regione.

10. Būtina gerinti mokyklų ir tėvų bendradarbiavimą, o konkrečiai kalbant, reikia išradingai, įvairiomis formomis skleisti pedagogines žinias tėvams. Reikėtų siekti tėvų ir mokyklų sutarimo pripažįstant mokslo ir išsimokslinimo svarbą, įdiegiant vaikams ir jaunimui požiūrį, kad mokykla ir mokytojai atveria jiems vartus į žinių ir kultūros vertybių lobyną, ugdo jų gebėjimus, grūdina jų valią ir ištvėrmę skatina siekti kilnių tikslų, padeda susikrauti gyvenimui reikalingą žinių ir kultūros bagažą.

Sudėtingose situacijose, kai tėvai abejingi savo vaikų mokslinimui, o visą atsakomybę už jų elgesį užkrauna mokyklai, būtina griežtai reikalauti, kad tėvai vykdytų konstitucinę pareigą rūpintis savo vaikais, juos prižiūrėti, tinkamai auklėti ir atsakyti, jei jų vaikai nesilaiko mokyklos nustatytos tvarkos, pažeidžia įstatymus. Valstybės tarnautojų etikos kodekse turėtų būti įrašytas reikalavimas, kad tėvai privalo atsistatydinti iš valstybės tarnybos, jei jie neatlieka konstitucinės pareigos: nesirūpina savo vaikų priežiūra, jų auklėjimui ir jei jų nepilnamečiai vaikai netinkamai elgiasi, pažeidžia įstatymus ir padaro žalą visuomenei.

11. Lietuvos valstybė turėtų vykdyti tokią užsienio politiką su kaimyninėmis valstybėmis – Baltarusija, Lenkija, Rusija, kad nebūtų kliūčių Lietuvos mokykloms, ypač vadinamųjų tautinių mažumų – baltarusių, rusų, lenkų mokykloms palaikyti bendradarbiavimo ryšius su kaimyninių šalių mokyklomis, vykti į

ekskursijas susipažinti su kaimyninių šalių gamta ir kultūros paminklais, lankytis muziejuose, o kaimyninių šalių moksleivių ekskursijoms atvykti į Lietuvą.

Ypač reikėtų skatinti Pietryčių Lietuvos moksleivių bendradarbiavimą su tautiečiais, gyvenančiais Baltarusijoje, Rusijoje, Lenkijoje.

12. Lietuvos politikai turėtų liautis duoti kaimyninei valstybei pažadus dėl išskirtinio Pietryčių Lietuvos vietovardžių ir lenkų tautybės Lietuvos piliečių vardų, pavardžių rašymo dokumentuose. Šių pažadų iš principo negalima įvykdyti, nes tai būtų šiurkštus LR Konstitucijos ir Valstybinės kalbos įstatymo pažeidimas. Lietuvoje gyvena daugiau kaip šimto įvairių tautybių Lietuvos piliečių. Lietuvos Respublikos Konstitucijoje garantuojama, kad visi piliečiai turi lygias teises ir pareigas. Atsižvelgiant į tautybę, nedaroma jokių išimčių. Lietuvių kalbos abėcėlę sudaro 32 raidės, ir pagal Valstybinės kalbos įstatymą tik jomis rašomi tikriniai vardai.

Šio regiono gyventojai, aukštesniųjų klasių moksleiviai, jų tėvai turėtų būti supažindinami su šia Lietuvos Respublikos Konstitucijos nuostata. Be to, reikėtų išsiaiškinti, kodėl Pietryčių Lietuvos mokyklų moksleiviai nesupažindinami su Lietuvos ir kitų šalių kalbininkų veikalais, kuriuose išsamiai ištirta šio regiono vietovardžių ir gyventojų pavardžių kilmė, jų kitimas bei daryba, ir nedelsiant imtis šių žinių sklaidos.

13. Reikėtų įsteigti Pietryčių Lietuvos labdaros ir paramos fondą ir skatinti verslo įmones, privačius asmenis skirti paramą šio regiono švietimo plėtotei ir kultūros turinimui. Skatinti verslininkų ir mokyklų bendradarbiavimą. Palaikyti ryšius su buvusiais mokyklų auklėtiniais, gyvenančiais Lietuvoje ir užsienio šalyse.

14. Siekiant paviešinti kaimyninių valstybių Pietryčių Lietuvos mokykloms duodamos finansinės ir turtinės paramos, įskaitant knygas, vadovėlius, vizualines mokomąsias priemones ir kt. paskirtį, šį parama turėtų būti teikiama per kurį nors Lietuvoje veikiančią paramos ir labdaros fondą, o geriausia tai būtų daryti per įsteigtą Pietryčių Lietuvos paramos ir labdaros fondą.

15. Nustatyti Vilniaus r., Marijampolyje, esančio Pietryčių Lietuvos švietimo raidos muziejaus, sukurto buvusio Marijampolio gimnazijos direktoriaus ir iki šiol jo tvarkomo, statusą, pavaldumą ir garantuoti jo išlaikymą ir veiklą.

16. LRT televizija turėtų sukurti specialų švietimo kanalą, priderintą prie mokyklų ugdymo programos. Šios televizijos laidos turėtų papildyti ir plėtoti bendrojo ugdymo programą, supažindinti moksleivius ir apskritai visus televizijos žiūrovus su Lietuvos ir kitų tautų istorija, kultūros, meno, mokslo raida, šiandieniniais mokslo laimėjimais, įvairių tautų kultūriniu gyvenimu, jų menu, iškiliais menininkais, mokslininkais.